

elki-

őaszton

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

LIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1978. ÁPRILIS

TARTALOMJEGYZÉK

CSEENDBEN ISTEN ELŐTT

A Lelkész hitbenjáró ember (Balikó Zoltán) — — — — —	193
--	-----

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

A Lelkeszi Munkaközösségek szolgálata (D. Dr. Ottlyk Ernő)	197
Készül az új énekeskönyv (Trajtler Gábor) — — — — —	204
Tizenöt éves az Agenda (Reuss András) — — — — —	209

EGYHÁZ A VILÁGBAN

Diakónia: Az egész ember szolgálata (Dr. Groó Gyula) — —	214
Eucharisztia és diakónia (Dr. Teodor Schober) — — — —	217
Egy ökumenikus Bonhoeffer-konferenciáról (Lehel Ferenc) —	221

TANULMÁNYOK

Az istentisztelet jelentősége korunkban (Fereczeny Zoltán) —	225
Az ember, mint közösségi lény (Dr. Bodrog Miklós) — — —	232

KÖNYVSZEMLE

Semprun: A nagy utazás (Dr. Bodrog Miklós) — — — —	236
„Ünnep gyermekek nélkül” (Csizmazia Sándor) — — — —	239

GONDOLATOK (Közli: Zátanyi János) — — — — —	242
---	-----

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Pünkösöd ünnepe (Dóka Zoltán) — — — — —	243
Pünkösöd 2. napja (Szabó Gyula) — — — — —	246
Szentháromság ünnepe (Dr. Muntag Andor) — — — — —	249
Szentháromság után 1. vasárnap (Józsa Márton) — — — —	250
Szentháromság után 2. vasárnap (Joób Olivér) — — — —	254

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

Dürer és Luther (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	Borító III.
--	-------------

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1033 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
78.2512/2-04 — Zrinyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Csendben Isten előtt

A lelkész hitbenjáró ember

A megadott téma valószínű félreértéseit kell először szétosztatni. Nyilvánvalóan a hitnek nem köznapi fogalmáról van szó. Hiszen mindenki hitben jár. Valamiben vagy valakiben mindenki hisz. Eszmében vagy önmagában, a pénz korlátlan hatalmában vagy gyermekei majdani vizontszolgálatában, szerencsében vagy a végzetben. Tulajdonképpen nincs olyan ember, aki ne „járna hitben”. Néha megriadtunk gyülekezeti tagjaink egyike-másika elszólásán. Vannak rendszeres templomlátogatók, akik Jakab 2,19 szerint „ördögi” szinten hisznek csupán. Ha a lelkek megkülönböztetésének karizmájával elemeznénk a körülöttünk élők hitét, iszonyú eredményre jutnánk. Lutheránus templomainkban hány jó „katholikus” ül, aki cselekedeteire-teljesítményére alapozza reménységét, hány „zsidó”, akit idegesít a „jézusi” igehirdetés s visszakívánja a régi egyházi szónokokat, akik még tudtak prédikálni, hány „arab”, aki hirdeti is, hogy mindenkinek sorsa meg írva s azzal szemben nincsen appelláta, de akad bőven az úrvacsorai oltár előtt „kálvinista”, egymás mellett ülnek a padokban existencialisták és spiritiszták, theisták és monisták, platonisták és racionalisták, modernisták és agnosztikusok... nem is szólva a szektásokról, fundamentálistákról, cserkészživőkről, cinikusokról, hedonistákról. Ennél csak az iszonyúbb, ha ugyanezt az elemzést önmagunkon végezzük el s akár ravasz teszt-kérdések, akár mélylélektani vizsgálódás kideríti, hogy ugyan mi magunk hogyan is állunk hitünk dolgában?!

Két dolgot világosan tisztáznunk kell. Az első az, hogy a bennünket meghatározó Újszövetség kizárólag a Jézus Krisztusba vetett hitről tud. Minden egyéb csak hiedelem vagy hamis hit. A másik pedig az, hogy a „lelkész” számunkra a magyarországi evangélikus egyházban 1978-ban szolgáló lelkész. Az alap és a történelmi szituáció konkrét. Ez meghatározza a továbbiakat!

Evangélikus módon hinni azt jelenti, hogy hiszek Jézus Krisztusban, aki meghalt a mi bűneinkért és feltámadt a megigazulásunkra v. ö. Róm. 4,25. Személye és szolgálata elválaszthatatlan egymástól. Személyének titka szabja meg szolgálatát és senki sem részesül ajándékaiban a Vele való személyes közösség nélkül. Személyének titka az, hogy Ő egyszerre ÚR és SZOLGA. Ez a felismerés magyarországi evangélikus egyházunknak korunkban és történelmi helyzetünkben a fundamentum, reá épül élete és szolgálata, úgy, amint közkeletűen a diakónia teológiájában kifejezzük, megvalljuk és éljük. Ne tűnjön se fecsegésnek, se fölös korrektúrának, de számomra a téma pontos megfogalmazása: az itt és most szolgálatát végző magyar evangélikus lelkész Krisztushitben jár-e vagy sem?!

A Jézus Krisztusba vetett hitem és a Vele való személyes közösségem nem született velem. Lehet örökölni Cyrano-orrot és hízásra való hajlamot, felfortyanó természetet és ázsiai lustaságot, korán kopaszodó fejtetőt és féltelen becsvágyat. De a Krisztushitet senki sem örökli. A keresztség szentsége oltotta belém. Valószínűen földi életem legnagyobb eseménye ez. S milyen mostoha sors az osztályrésze. Testi születésünk dátumát fűjük kiskorunktól, de ugyan ki tudja, hogy mikor ke-

resztelték meg s mi volt az ő keresztelési igéje? S amikor mi keresztelünk, ugyan tudatában vagyunk-e annak, ami történik? tudja-e a szülő és a keresztszülő? tudja-e a gyülekezet? egyszerű dolog, ha valaki élete datálható aktusaként beszélhet arról, hol és mikor „találkozott Jézussal”. Ne kicsinyeljük le és ne figurázzuk ki. De Jézus már korábban találkozott velünk. A keresztségben! ha jönnek a kételkedések éjszakái és minden oly labilissá válik, ugyan miben bízunk, ha nem a keresztség közzik-lájában?! pedig illene tudnunk, hogy ez a „lutheri”: örömben és megkísértésben vallani „ego baptizatus sum!” Vagyis hihetem kételkedő szívvel is a keresztségért (!) bűneim bocsánatát és az örök életet.

Az *ÚRnak gondja van a keresztségben gyermekévé fogadottra*. Hirdetettí számára a törvényt és az evangéliumot. Mindkettőre szükségünk van. A „homo naturalis” a törvény pörölye alatt lepleződik le és ítélteik meg. A „homo novus” számára pedig az evangélium a mindennapi kenyér és szomjatoltó víz. S mi, akik erre a tisztségre kaptunk felkészítést, elhivatást és ordinációt, vajon hálát adunk-e azért, hogy Isten megőrizte mind a mai napig hivatalunkat és nem fosztott meg tisztségünkötől? pedig... hányszor és hányszor nem hirdettük sem a törvényt sem az evangéliumot. Mivel elfelejtettük, hogy az Úr evangéliuma az, ami reánk bízott. Mivelhogy magunk sem éltünk velük rendszeresen. Persze, hogy elhízt a régi Ádám és csenevész az új ember. Megüresedett az az ismeret, hogy „az én Úram engem elveszett és megítélt embert megváltott vagyis minden bűntől, a haláltól és az ördög hatalmából megszabadított és magáévá tett...” s ennek következményeként ködössé lett az új élet ti. az, hogy „egészen az Övé legyek, az Ő országában Őalatta éljek és Néki szolgáljak...” Legtöbben közülünk inkább érzik magukat szerencsétlennek, hatalmaskodók áldozatának, felnemismert zseninek, mint elveszett és megítélt, de megszabadított és a Győztes Úr tulajdonává tett embernek. Így fakad azután a kesernyész életérzés, nosztalgia, szorongás és fóbia szívünkben. Mint akik az alapvető kérdésekre nem kaptak választ. Pedig ember nem tud élni értelem nélkül. Lelkész legkevésbé. Tudnom kell, hogy ki vagyok és mi a dolgom maroknyi földi életemben. Csapnivaló ige hirdető vagyunk s pontosan ezért képtelenek vagyunk ige hallgatóná válni. Belső zűrzavarunkat kivetítjük másokra a keresztségünkötől fakadó mindennapi megtérés helyett. Már nem értjük a titpikusan lutherit: simul justus et peccator realitását, mint akik egyszerre elveszettek és megtaláltak, koldusok és királyfiak, sírók és örvendezők, halottak és élők önmagukban kétségbeesettek és ugyanakkor rendíthetetlenül bízó.

Megfordultam olyan baranyai faluban, ahol már csak néhány ember él. Egyre több az elhagyott ház. Válligérő dudva az udvaron, beszakadt tetőn át dolgozik a szél, eső, fagy. Megroggyant vályogfalak, mindenütt szemét és törmelék. Ilyen egy lelkész elhanyagolt „belső szobája”. Hol vannak azok a reggelek, amikor első szó az ima, első olvasmány a biblia volt. Amikor az Úr előtt csendből indult életünk. A Vele újra megkötött szövetség erejében kezdtük tenni dolgainkat. Amikor egy-egy reggeli „kinyílt” ige estig muzsikált szívünkben s napközben megpecsételten és beváltottan erőt adott a szolgálathoz. Amikor még úgy léptünk az emberek közé, mint akik fényvel arcukon és békével szívükben jönnek a szentélyből. Megszámolhatatlanul sok szolgálati vétség, üres mondat, menekülés és visszahúzóds, vallásos szólam és rekompenzációval szenvedélyesen üzött hobby ebből az elhanyagolt, poros, rendetlen „belső szobából” nyüzsgő elő, mint surranó patkány és potrohos svábbogár. Mit éreznek az angyalok, ha még mi is elszomorodunk kollégák dilettáns dolgain. Nincsen biblia-ismeret. Nincs személyes ima-élet. Nincs élő kapcsolat Jézus

Krisztus és a lelkipásztor között. Évekre visszamenően felsorolják a legjobb focistákat, tájékoztattak a sport világában, kitűnően metszenek szőlőt és gyümölcsfát, disznóhizlalás és kisállat-tenyésztés elismert szakemberei, otthon vannak az irodalom és a színház világában, óriási a zeneismeretük, ragyogó társalgók és kitűnő humoristák, de... fogalmuk sincsen a lelki gondozásról, az Úr akarata megismeréséről, nincsenek otthon a biblia világában, még a kötelesség szűk igényét is alig elégítik ki, járatlanok a legfőbb kérdésekben, pontosan abban a szolgálatban, ami a küldetésük s amiért felveszik fizetésüket havonta. Már nincs „ige”, csak szólam, az ima nem az Úrral való beszélgetés, hanem szakrális mondatok szokványos recitálása, nincs „lelki” képzettség, csak „testi” jártasság, nincs szolgálat, csak uralkodás, már nem a reánk bízottakért élünk, hanem magunk fenntartásával bibelődünk.

Itt van a legfájóbb pont. Egyfelől tudni arról, hogy Jézus az ÚR és SZOLGA, másfelől pergetni heteket, éveket tulajdonképpeni szolgálat nélkül. Eszünkkel érteni a diakónia teológiáját, de gyakorlatilag adósnak maradni a megvalósítással. Mint aki tájékozott az útról, de önmaga nem lép rá, tudja mit kellene tenni, de nem fog hozzá, beszél a bűnbocsánatról mint az egyetlen megoldásról, de szíve konokul őrzi régi sérelmeit, igazít és képzelget s ha már hallja a másik nevét, elborul az arca és villámot szór szeme. Prédikáljuk, hogy a bűnbocsánat — új kezdet, de magunkban egymásról évtizedes benyomásokat őrzünk, régi skatulyákba szorítjuk azt, akit talán azóta messze előre vitt új életre a kegyelem ereje. Prédikáljuk a feltámadást s ugyanakkor rettentően hipochonderek vagyunk, csóstitül áll a gyógyszer szekrényünkben, egyszerűen nem megyünk beteg-haldoklót látogatni, mert „nem bírjuk” még látni sem a szegényeket... világcataklizmában gondolkodunk és nem a már megszerzett győzelemben. Aprólékos gonddal kiszámítjuk, hogy miképpen alakul 10—20 év múlva lelkési karunk ahelyett, hogy neki dőlnek a ma és most reánk bízott feladatainknak. Egyszerűen nem ragyog rajtunk a bűnbocsánat öröme és a kétségtelenül számunkra is kivívott győzelem fénye. Szomorúan, idegesen, fáradtan, kedvetlenül diszkreditáljuk még a néhány igaz mondatnak is a hitelét, ami még megmaradt az „első szerelem” tavaszából. S mi az, hogy nincsen időnk? ha magunk osztjuk be, akkor valóban semmihez sem jutunk hozzá. De ha az Úr időnk beosztója, egyszerűen elképesztő, mi minden fér bele egyetlen napba. Akinek örök élete van, annak mindig van ideje. A belső szobára is, a napi szolgálatra is!

Ha eddig elolvastad soraimat és még nem lapoztál tovább, engedd meg, hogy magunk számára megfogalmazzak néhány, gyakorlati tanácsot. Terepünk rendet belső szobánkban. Kezdjük el újra — vagy talán először! — a mindennapi bibliaolvasást. Jó a „lósung” használata, de önmagában kevés. Mivel vagy elfelejtettük már vagy töviről hegyéig még nem ismerjük, kezdjük el a Genézis könyvével s naponta 1—1 fejezetet figyelmesen olvassunk át. Vele párhuzamosan Máté evangéliumát, hogy lutheránus módon mindent Krisztusra nézően értsünk. Előtte mindig imádkozzál, nem szégyellve nyomorúságaidat, szíved ellenkezését. Utána is, hogy pontosan megfogalmazd és kifejezd, amit meghallottál a magad számára. Ezzel fordulj házad népéhez és munkád végzéséhez. Lehet, hogy először családodban keltesz feltűnést. Az is előfordulhat, hogy diplomás gyermeked mosolyog és az életkorral járó meszesedésre céloz. Ne zavarjon. Hiszen nem most bolondultál meg, hanem akkor, amikor abbahagytad vagy sohasem gyakoroltad. Ne szégyellj a gyülekezet előtt sem, ha kitudódik. Lehet, hogy régóta várják már ezt a fordulatot, lehet, hogy

megütődnek rajtad. Ha elhatározod magadat a belső szoba „üzemeltetésére”, maradj meg szilárdan döntésednél. Furcsa lesz talán az első, családi étkezés, mert másképpen beszélsz emberekről és a világról, mint eddig. Furcsa lesz így a szószerkekre menni, s nem azt mondani, amit az emberek várnak, hanem csak azt, amit Uradtól hallottál. Hidd el, már a textusfeldolgozás is másként alakul, hiszen elsősorban saját nyavalyás szíved számára veszed az ígét. Másként is adod tovább. S lesznek, akik felkeresnek. Saját dolgaikkal. Egyre őszintébben kitárják előtted rejtgetett titkaikat. S végre lelkipásztori beszélgetésekre kerül sor. Szinte magától megszületik közösséged azokkal, akiket a törvény összezűzött, de az evangélium meggyógyított. Valami elkezdődik a gyülekezetben, aminél szebb nincs az egész világon. Árad a szeretet és gombamódra szaporodnak a szolgálatok. Csak engedj be kis fényt szívedbe és takarodik a sötét. Előnt az öröm, hogy ilyen felséges hivatást kaptál. Látod, hogyan köt össze embereket a bűnbocsánat, hogyan néznek megbátorodott szívvel a garázdálkodó halálra. Mindennél bizonyosabbá válik számodra, hogy a győzelem útján jársz s olyan „portékád” van, amivel mások nem rendelkeznek, de te adhatod és hirdetheted kicsiknek, nagyoknak, mindenütt, ahol megfordulsz. Egyszerre minden a helyére kerül. Cikkek, tanulmányok, teológiai könyvek lekötik figyelmedet. Már nem tartod szalmacséplésnek. Visszakapod a tanulás régi örömét, s szakmád szenvedélyes szeretetét. Nem rágódsz visszas dolgokon és megutálsz papi pletykát, gyorsan témát változtatsz és tudatosan ahhoz ragaszkodsz, ami épít, s ami javunkat szolgálja. Szívből adsz hálát, ha valahol a gyülekezetekben jól mennek a dolgok, s eszedbe se jut irigykedni. Az egész programod megváltozik. Hozzájutsz ahhoz, amit évek óta halogattál, s elmaradnak, kiesnek életedből olyanok, amelyekre rengeteg időt, erőt pazaroltál. S főleg — meggyógyultál. Korábban nem volt belső tartásod. Ha valami sikerült, a fellegekben képzelted magadat. Ha kudarcok és vereségek értek, a porba omoltál. Most „kétségbeeséstől és téves hittől” egyaránt megvól Uraddal való szoros kapcsolatod. Nem élsz már „saját számládra”. Jézusnak szeretetéből pedig bőven telik arra, hogy mindig békeséged legyen és örömöd el ne fogyjon! erre, a te Urad Jézus Krisztusba vetett élő hitre naponta eljuttat az Isten, s ebben meg is őriz, hogy újszövetségi értelemben „boldog” ember légy életedben és halálodban.

S ha most utolsó trükkkel be akar csapni az ördög, hogy minderről már elkéstél, neved az arcába. Annak, aki a terpentinfá gyökérszálát kihajtatja, aki csak ráfúj Lelkével a zörgő csontokra s azok megelevenednek, ne tudná megtenni velünk mindezt? Hiszen azt ígérté, hogy azt, aki Hozzá megy, semmiképpen ki nem veti. Semmiképpen! erre az egyetlen szavára építs és indulj belső szobádba. Ismerek valakit sorainkból, akinek a malakiási biztatás elég volt. Ismered? „Tegyetek próbára engem!” (Malakiás 3,10) Kollégánk komolyan vette és nem csalódott. Hányszor elmondta nekem, amíg át nem ment az atyai házba: „kárpótolt az Úr azokért az évekért, amelyekben pusztított a sáska, a szöcske, a cserebogár és a hernyó...” (Joél 2,25) Jézus vár belső szobádban. Nem utálkozott az istálló sarkától sem. Szívüktől sem. Sem a tiédétől, sem — s ez a legnagyobb csoda — az enyémtől sem. Menjünk Őhozzá!

Balikó Zoltán

Egyházunk útján

A Lelkeszi Munkaközösségek szolgálata

Minden évben átolvasom az LMK-k valamennyi dolgozatát, korrefe-rátumát, igehirdetési előkészítőjét és az ülések lefolyásáról felvett jegyzőkönyveket. Eddig többféle módszerrel dolgoztam fel azokat. Most az 1977. évi LMK anyagot három részben értékelem. Ennek logikája a következő:

Az első részben „IGEHIRDETÉSÜNK” címmel a homiletikai előké-szítők és Káldy püspök prédikációs kötetének lelkészeink által történt feldolgozását tekintem át azzal az összegezéssel, hogy mindennek az irányvonala merre mutat.

A második részben „A SZOCIALIZMUST SEGÍTŐ SZOLGÁLA-TUNK” címmel mérlegre kerülnek azok az 1977. évi témák, amelyeket „Együtt az új világréndért”, „Az evangélikusság a világban”, „A munka becsülete” címen dolgoztunk fel. Ezek a legfontosabb nemzetközi és bel-földi problémákat ölelik át.

A harmadik részben „MEGÚJULÁSUNK” címmel foglalom össze a lelkészi tudatformálódásnak azokat a jelenségeit, amelyek „A gyüleke-zet megújulása a szolgálatban” és „Közös szolgálatunk fegyelmező ereje” című témák feldolgozásában jutottak kifejezésre.

Mindez egyszerre jelenti az eredmények összevezését, a hiányosságok bírálatát, s a fejlődés irányvonalának megmutatását, azzal a céllal, hogy az országos helyzetet is lássák lelkészeink, akik a maguk egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösségükben dolgoztak.

I. rész: igehirdetésünk

Az igehirdetésnek is van történelme, fejlődése és irányvonala. Ha azt kérdezzük, hogy 1977-ben merre haladt igehirdetésünk úgy, amint az az LMK munkában kifejeződik, akkor a válasz az, hogy észrevehető és kimutatható a továbbfejlődés a diakóniai teológia irányában. Ez azt je-lenti, hogy a homiletikai feldolgozás készítői Jézust állították középpont-ba, aki valóságos Isten, Küriosz, és valóságos ember, Diakonosz, aki mindenestől az embert szolgálja tanításában, gyógyításában, kereszthalá-lában és feltámadásában egyaránt. A Jézus Krisztusra tekintés egyrészt megóv attól, hogy pietista módon csak belső vallásos körön mozogjon az igehirdető, mert Jézus éppen az emberszeretet felé irányít; másrészt megóva attól, hogy szekularizált módon megfelekkezzék az igehirdető az Úrról, aki szolgálatra küld, s teológiai tartalom nélkül tekinthessen az emberszolgálat feladataira. Ennek az igehirdetői alapnak a jobb megér-tésében gyarapodtunk az elmúlt évben. Ez jellemző a lelkészi kar nagy többségére. Ugyanakkor voltak negatív vonások is, amelyekre szintén rá kell mutatni.

Ami sikerült

Néhány példán keresztül szemléltetem azt, hogyan sikerült a homilé-tának életközeli textusfeldolgozást adnia. Lk 11,9–13. feldolgozója rá-

mutat arra, hogy a hit arra a Jézusra irányul, aki a bűnösök barátja, betegek gyógyítója, kiközösítettek, lelkiismereti kérdéssel küszködők társa. Aki a maga személyével és barátságával emberek életének értelmet és gyógyulást adott. Aki tehát hitével megragadja őt, annak az élete ma is újjáformálódik. Isten így akarja megoldani életkérdéseinket. Ezáltal a legnagyobb ajándéka által nemcsak egészséges életünk lesz, hanem át is formálódunk, emberibb, vagy inkább jézusibb emberré. Olyanokká, akik maguk is oda tudnak fordulni a másik ember felé, Isten szeretetével, szívük melegével, kezük segítségével.

A Krisztus-követés lényegét egy másik homiléta azzal jellemezte, hogy Ő körüljárta a városokat mind és a falvakat és tanított, hirdette az Isten országának evangéliumát és gyógyított mindenféle betegséget és erőtlenséget a nép között. Nem kívülről nézte szükségüket, hanem közéjük, közénk jöve a javunkat. — Kora égető kérdéseit észrevette és ma is ezt tárja elénk. Ha Isten hívását meghallottuk, földi hivatásunkká kell, hogy legyen, járni kell azt az utat, amelyet Krisztus járt e földön is: a szerető szolgálata útját. De ez csak az Ővele való személyes találkozás, megszerés nyomán lesz valóban szolgálat és nem haszonkeresés.

Jól érzékelt az emberek kérdéssel-feltevését az a homiléta, aki Mt 16,21—27-et dolgozta fel: Ma, amikor sokan töprengenek azon, hogy mi az élet célja és értelme, és sokan, még a fiatalok között is, nem találnak igazi feleletet erre a kérdésre, szükséges világosan meghirdetni Jézus követésének ezt az etikai tartalmát: az élet Istentől megszabott célja és értelme — a másokért vállalt áldozat. S ez az etikai tartalom lényegében megegyezik azokkal a célokkal, amelyeknek a megvalósításáért, győzelméért hazánkban ma sokan fáradoznak.

Óév estén 2 Kor 5,9—10. alapján kétirányú felelősségünket tárja fel az igehirdető. Mindenek előtt Istennek van joga megkérdezni bennünket, hogy megadtuk-e Neki a tiszteletet, hogy vajon csak a nevét vettük-e az ajkunkra vagy pedig a szívünknek is Ura volt Ő. De nemcsak ezt fogja megkérdezni tőlünk. Felelősségünk van azok iránt az embertársaink iránt is, akikkel nap mint nap együtt voltunk, akik hozzánk közel állnak és akik távol vannak tőlünk. Konkrétan felelősek vagyunk családunk, munkánk, népünk, társadalmuk iránt, de a világ, a többi nép iránt is a béke és háború, jog és elnyomás, a környezetvédelem stb. kérdésében.

Isten igéje indítást ad arra is, hogy az emberi együttélést megrontó tendenciák ellen fellépjünk. Kol 3,3—7. alapján a homiletikai előkészítő arról szól, hogy sokszor megszegényíthetnek bennünket egyházon kívül állók, amikor felemelik szavukat rádióban, televízióban, cikkekben előadásokban a társadalmat romboló bűnök ellen, mi pedig vagy hallgatunk, vagy pedig nagyon is bizonytalan trombitazengést hallatunk. Pedig nekünk kijelentett a megoldás is: a Krisztusban való élet. Ennek meghirdetése a feladatunk, a küldetésünk, amelyért felelősséggel és számadással tartozunk.

A Jézus szeretetével szolgáló igehirdető 1 Tim 6,6—11. alapján konkrét mai intést ad a gyülekezetnek: A pénz szerelme (filargüría) nem vezet új területre, csak még szemléletesebben mutatja a veszedelembé vezető utat. Könnyen mentesíteni tudjuk magunkat ennek az igének elmarasztaló ítélete alól azzal, hogy mi nem kívánunk magunknak nagy gazdagságot. Bár az apostol itt nem egyszerűen a pénz vagy a gazdagodás utáni vágy ellen akar beszélni, hanem arra a veszedelemre figyelmeztet, hogy a „pénz szerelme” kiszorítja a szívből a hitet, ha úgy tetszik „az Isten szerelmét”. A mai keresztényeknek is meg kell tanulniuk a megelégedettséget. Szólni kell azért, hogy Isten azért adja az anyagiakat,

hogy hűséges sáfárként szociális, békés, kulturális stb. célokra használjuk, konkrétan pl. az afrikai éhség, kulturális elmaradottság stb. javítása érdekében. Nem általános erkölcsi prédikációt kell mondani, hanem intőnk: az emberi szívben nem fér meg együtt a telhetlenség és az istenfélelem, a pénz szerelme és az Isten szerelme, a Mammon és az Isten. Ebből az intésből érződnie kell a lelkipásztori féltő szeretetnek: mi tudjuk, hogy ezen a ponton sokan eltévelyedtek a hittől.

A messzire tekintő távlatot, a nagyvilág égető kérdéseit szólaltatja meg a Zsolt 100, 1—5. alapján készült igehirdetés, amikor a karácsonyi gyülekezethez szól azzal, hogy nagy kérdés, hogy kik és hogyan mennek a karácsony elé. Nemcsak boldog emberek, hanem megkeseredett szívű emberek is állnak a karácsony kapujában. Magánosok, özvegyek, gyászolók, kórházak lakói, szeretet otthonok öregjei — túllépve a határainkon: sátrakkban nyomorgó palesztinók, éhes indiai, arab koldus, afrikai néger, akinek nemcsak a buszon, de még a templomban is ki van jelölve a helye. Vajon nekik mit tudunk mondani, mit mond az egyház? E szolgálat egyfelől örömeink megosztását jelenti mindenkivel, másfelől pedig azt, hogy mi magunk is teszünk valamit emberek, családok, népek öröméért és előbbre jutásáért.

A példákat természetesen hosszan lehetne sorolni, de így is elénk tárult egy olyan kép, amely ízelítőt ad a homiletikai feldolgozások irányáról, tendenciájáról.

Amivel nem értünk egyet

Itt azért szólok többesszámban, mert a lelkési kar nagy többsége sem ért egyet az alábbiakkal. Ezt maguk az LMK ülések és a róluk írt jegyzőkönyvek is tanúsítják. Már amikor először elhangzottak ezek, akkor is ellent mondtak nekik és helyreigazították. Melyek ezek a nézetek?

A pesszimizmus hangja szólal meg a Jel 1,17—18. versével kapcsolatos homiletikai feldolgozásban, amelyben az egyházi helyzetet azzal jellemzi a dolgozathozó, hogy egyre lehangelőbb látni az évről-évre ritkuló sorokat. A helyi körülményeket igazságtalanul általánosítja és kivetíti az egyház egészére: „Lejárt ez az ügy? Az egyház sorsa megpecsételtetett? Ez a reménytelenség domitianusi szituációja. Nehéz megmaradni a hitben még a hitben járóknak is, nehéz elhárítani a csüggedést.” — Ez a fáradt, lemondó hang nem felel meg a tényállásnak sem. Egyházi közgyűléseink 1977. őszén zajlottak le, s mindenütt megnyugtató helyzetről, sőt olykor megújulásról és megelevenedésről adtak képet. Ezzel az illető ellent mondott egyházunk egésze tapasztalatának és életerejének. De súlyosan jelentkezik a hitben való megfáradásnak a vonása is, amely az egész egyház útjára ráönti a maga indokolatlan reménytelenségét. Nem Jézus felől nézi az egyházat, hanem a sajátmaga barlangjából. Milyen lelki táplálékot kaphat az a gyülekezet, amelynek igehirdetője maga sem merít Jézusból, az erő forrásából?

Másik homiletikai előkészítő Ézs 29, 19—24. versei alapján párhuzamot von az akkori és a jelenlegi helyzet között. De nem mondja meg világosan, ki ellen irányul társadalombírálata. Ebben a ködben elvesz a mondatok értelme, mert nem lehet tudni, hogy milyen társadalmi rendre céloznak bírálatai. Az evangélikus szószéktől idegenek a nem érthető, vagy félreérthető mondatok. Kinek jó ez a bizonytalanság? Bizonyos, hogy nem a szolgáló Jézus követését jelenti az ilyen módszer. Jézus a Hegyi Beszédben ezt mondta: „A ti beszédetekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami pedig túl megy ezen, az a gonosztól van.” (Mt 5,37.) Az imperializmus nemzetközi bűneire természetesen nemet mon-

dunk, de ha erről van szó, akkor fejezzük ki világosan, hogy mire érvényes elmarasztaló szavunk.

Hasonlóan távol áll tőlünk az a gondolkodásmód, amely a keresztyén ember kereszthordozását úgy állítja be, hogy az „itt a földön lenézést, semmibevevést, elnyomást, gyalázatot jelent”. A Krisztus-követés keresztje abban nyilvánul meg, hogy érte és általa lemondok a magam önzéséről és odaszánom magam a felebarát szolgálatára, az ember segítségére. Ebben az önfeláldozásban követem őt és így tanul el valamit a tanítvány a mesterétől. De az a beállítás hamis, mintha nem lenne megbecsülése, tisztessége az evangélikus lelkésznek, mintha semmit sem tudnánk mindarról a megtisztelő hivatásról, ami együttműködésre szólít társadalmunk részéről, s ami elismerést jelent annak, aki a Krisztus-követés útján az emberszolgálat cselekedeteit végzi.

Vannak még „steril” igehirdetések, amelyek nem érik el a ma emberét és igehallgatóját sem tartalmukkal, sem stílusukkal. Egyesek elvontan prédikálnak, mások pedig igehirdetésüket teletűzdelik általuk jónak tartott történetekkel, ún. sztorikkal. Volt olyan homiletikai előkészítő is — ez advent 1. vasárnapjára készült —, amely 9 sztorit tartalmazott.

Volt olyan igetanulmány, amely nemcsak az ígéről hozott hosszadalmas egzegézist, de még arról a bibliai könyvről is, amelyből az ige származott. Az igehirdetés részénél azonban nem használta fel saját egzegetikai alapvetését, hanem egészen mást hozott helyette.

Máskor viszont hiányzott a komoly egzegetikai alap, s ezért olyan eredményt hozott ki a textusból, ami teológiai físzítatlanságon alapult. Szakszerű teológiai tudományosság nélkül nem prédikálhatunk jól.

A múltból kísérített az a módszer, amikor az ige üzenetét 30 éves evangelizációs sablonra húzta fel a dolgozat készítője. Ilyenkor az az ember aggodalma, hogy a dolgozat hozójának minden igehirdetése ugyan ezen a kaptafán készül.

A homiletikai előkészítők sokszor teológiai tanulmány szintjén jelennek meg. Ennél hiányzik az ígének embert formáló, embert átalakító, a ma emberét megszólító jellege.

Néhány homiletikai előkészítőben a gondolatokat nem fűzte össze logikus irányvonallal, ezért a mondanivaló szétesővé, követhetatlenné vált.

Még mindig kísért olykor az a veszély, hogy egyesek benn maradnak a textus fogságában, elvontan teologizálnak, dogmatikai tételeket hangoztatnak, de elhalványul az etikum, a gyakorlati alkalmazás, vagy legfeljebb az csak odavetett függék marad.

Ennél a pontnál szövegek a bevezető áhitatok és úrvacsorai istentiszteletek igehirdetéseinek a bírálendő vonásairól. Természetes, hogy itt is a nagy többsége a feladat szintjén mozgott, de ennél a pontnál kifejezetten a bíráló megjegyzésekre teszem a hangsúlyt.

Hitünk erősítését szolgálták a minden alkalommal együttlétünk elején elhangzó igehirdetések. Jó, ha a lelkészek is hallgatnak ígét, hiszen gyülekezetükben legtöbbször erre nincs módjuk. Ezért fokozottan meg kell becsülnünk ezt a lehetőséget a jelenlétünkkel és a lelkiismeretes készséssel. Legyen előttünk az a felelősség, hogy azon a reggelen éppen szolgálatot végző testvérünknek roppant nagy megbízatása van: Isten az ő ígénének szolgáit rajta keresztül akarja lelki eledelben részesíteni, táplálni, erősíteni.

Az eredmények elismerése mellett ennek a szolgálati ágának három területen levő fogyatékoságára mutatok rá.

Több lelkészhez szóló igehirdető nem vette észre, hogy lelkipásztorok vannak az úrvacsorai oltár körül, akiknek ugyanolyan problémáik

vannak, mint annak, aki az oltár előtt szolgál. Sokszor nem lehetett megérezni azt, hogy különleges igehirdetésről van szó, amely kifejezetten a lelkészeknek szól, és őket akarja segíteni és szolgálni. Az ilyen igehirdetést el lehet mondani bármilyen gyülekezet előtt is, mert általánossága mindenütt és mindenkor érvényes. De a cél éppen az, hogy a lelkésztestvéreken segítsünk, problémáikra igyekezzünk megoldást találni, s ezért mélyen szeressük azt az embert, aki Luther-kabátot hord, és vele együtt viseli a szolgálat gondját és örömét is.

Többen kifejezetten a lelkészekhez szóltak. De eközben a szolgálatban való megfáradásról és munkánk eredménytelenségéről terjesztettek pesszimista hangulatot. Volt, aki erre a problémára építette fel egész igehirdetését. Egyik igehirdető így mondta: „Szavakkal túlterhelt lelkészek vagyunk.” „Hátha értelmetlen az egész, mindenkit más érdekel, az Isten dolga pedig csak keveseket.” Ezek az emberre tekintő, kishitű mondatok. De nem magunkat prédikáljuk, nem a hangulatunkat, nem a benyomásainkat, hanem Jézus Krisztust, Őreá tekintünk, Ő adja magát az úrvacsorában, általa kapunk új erőt, új szívet és új lelket, erősítésre vesszük a Krisztus testét és a hálaadás kelyhét.

A lelkészek problémáját tárgyaló másik igehirdető a lelkészi együttélést látja kétségbeejtőnek. Ilyen idézetek szemléltetik ezt: „Nem tudjuk elhordozni egymást, de még elszenvadni sem.” „Mondjuk, de nem éljük a szeretetet.” „A szeretet fogyasztói, de nem termelői vagyunk.” Az egyik igehirdetés alapigéje is ez volt: „Nincs meg bennetek Isten szeretete.” Másik példa: „A lelkészek gyülekezetében egyik ne gáncsolja a másikat.” A kedvezőtlen tapasztalatok csüggedt és elkeseredett légkörét tükrözik ezek. De megint csak és mindig Jézusra kell tekintenünk. Ő adja a szeretetet szívünkbe. Az úrvacsora éppen a vele való közösség szentsége, de általa közösség jön létre azok között is, akik ott térdelnek a szentség előtt. Ő elvisi a bűnöket, a jellegzetes papi bűnöket is, ő a bűn és halál legyőzője, s joggal zengi őt a himnusz: „Győzelmet vettél, ó feltámadott!”

Ami sokat segített

A ma emberének szóló igehirdetés terén sokat segített D. Dr. *Káldy Zoltán* püspök 1977-ben megjelent „Hanem hogy Ő szolgáljon” című prédikációs kötete, amelyet a lelkészi kar megtárgyalt abból a szempontból, hogy mit tanulhat belőle.

A kötetnek ezzel a célkitűzéssel való megközelítése döntő fontosságú, mert így válik az evangélikus igehirdetés szolgálatának segítőjévé, irány-mutatójává.

Volt lelkész, aki kiemelte, hogy ezekben a prédikációkban nem fordul elő ez a kifejezés: diakóniai teológia. De amit mond, az izzig-vérig diakóniai teológia. Nincs is textus, amiről másként lehetne prédikálni. Ami a lelkészek számára tanulságos, az éppen az, hogy ezzel a szemmel és ezzel a szívvel kell megközelíteni a textust.

A diakónia a Krisztus szavával egyidős, Krisztus hozta magával s adott neki kiteljesedést embervilágunkban. Mivel azonban a diakónia valójában a kegyelmes Isten végzése és szeretet-gondolata felőlünk, nem mondhatjuk azt, hogy konkrétan csak a Krisztus testbe öltözésekor született. Az Ószövetséget is áthatja a diakónia, mégpedig az Istennek emberekben végzett diakóniája. Istennek minden intézkedése, akarata az ember javát szolgálja. Az emberi együttélés mennyei alapdokumentumait, az együttélés módját Isten úgy határozta meg, hogy azt később az Úr Jézus összefoglalhassa a szeretet két nagy parancsolatában. — A diakó-

niának, az egymást szolgálásnak, az egymásért élésnek az alapjait látjuk itt.

Ahogy a szerző megközelítette a textusokat, az már diakóniai teológia volt. A jó megközelítés, a jó alapvetés után lehet jól érvényesíteni a diakóniai teológiát. Ez azt jelenti, hogy a keresztyén ember hitéből fakadóan mindig ott van a világban, ahol baj van, feladatok várnak megoldásra, emberek szenvednek, vagy jólétükben nem tudják megbecsülni a nagyobb kenyeret és ezáltal káros tagjaivá válnak annak a társadalomnak, amely őket felkarolta.

A szerző a textusokat krisztocentrikusan közelíti meg. Akár ószövetségi, akár újszövetségi textusról van szó, mindig Krisztust prédikálja. Krisztust pedig úgy, mint aki meghalt a mi bűneinkért és feltámadt a mi megigazulásunkra. Ez a Krisztus az a valóságos Isten, aki valóságos emberré lett. Azért lett emberré, azért tette magát értünk szolgálóvá, hogy segítsen rajtunk, hogy magára vegye bűneinket.

Külön nagy szolgálata minden igehirdetésnek a gyülekezetre szabottság, az egyszerűség, szemléletesség.

Igen sok helyen Jézus testvér-voltára hívja fel figyelmünket. Jézus testvérünk. Legyünk mi is testvérei felebarátainknak.

A kőtet sok igehirdetése élé címül írhatnánk: „Tevőleges diakóniát!” Ne maradjanak jócselekedeteink, az egymással való törődés reménységünk tárgyai. Ahogy Jézus ténylegesen megtett mindent az inséges helyzetek javításáért, úgy kell nekünk is, nem szóval, hanem igazi, értékes cselekedetekkel szolgálnunk.

Igen erősen küzd több igehirdetésben a keresztyén élet kérdéseinek elspiritualizálása ellen. Tehát minden olyan megoldás ellen, amely lehetővé teszi a lényeges dolgok kikerülését és érdemi elintézését. A prédikáció hallgatóit mint egész embert állítja oda Isten elé, testi-lelki szétszakíthatatlan valóságukban.

Erzékeny pontja a múlt felé forduló, nosztalgiával rátekinthető keresztyénség, a másoknak szolgálni nem hajlandó egyház. Az önmagát féltő és a jövőtlenségen síró gyülekezet. A gyülekezetét „temető” gyülekezeti vezetőség. A kesergésre, kishitűségre, bénaságra, az engedelmességet és a diakóniát ajánlja mindenütt gyógyszerként.

A hazát, történelmi eseményeivel, nagy személyiségeivel, földrajzi szépségével, új építésének képével együtt ismételten megtaláljuk az igehirdetésekből. Magától értetődően összhangban azzal, ahogy Jézus járt földi hazájában Isten teremtésének dicséretével. — Költők, írók szépívű mondatai, gondolatai ismételten teszik vonzóbbá az evangélium életünkre szóló üzenetét. — Nem száraz tanításként, eleven forrásként kapunk gyakran idézetet pl. a Nagy Kátéból.

A diakóniai teológia kitérít a gyülekezet tagjainak horizontját, felhívja híveink figyelmét az emberiség nagy családjának nehézségeire, problémáira. Állandóan figyelniük kell a világban levő eseményeket. A háborúkról, éhínségekről, katasztrófákról szóló híreknek nem szabad közömbösen hagyniuk minket.

Sokszor elmondtuk már, hogy korunkban az egyház szolgálatának igazában profétai szolgálatnak kell lennie. A diakóniai teológia felismerésével végzett igehirdetésben mindig van profétai hang.

E prédikációk olyanok, mintha a hallgatók kérdéseire válaszolnának. Az igehirdető dialógust folytat hallgatóival, ami azt mutatja, hogy benne él a világban.

Káldy Zoltán karizmatikus igehirdető, ő ezzel szolgál az egyházban. Mindenkinél a maga karizmájával kell szolgálnia, az igehirdetés kariz-

mája így nem adatott meg mindenkinek. Igen nagy előnye a prédikációnak a hitébresztés. Ez döntő, ha Krisztus-középpontú igehirdetésről beszélünk. Jó figyelni arra, hogy Káldy Zoltánnál a diakónia teológia háttér és nem panel — vigyáznunk kell, hogy egyházunk igehirdetésében is háttér maradjon és az igehirdetések ne tartalmazzanak formális elemeket.

Káldy püspök kötete feladatául tűzi a mai magyar evangélikus lelkészeknek azt, hogy személyének és igehirdetésének határozott diakóniai karaktere és tartalma legyen.

Összefoglalás

A Lelkeszi Munkaközösségek 1977. évi homiletikai munkája is bizonyos megtett utat jelent. Az igehirdetésnek is van történelme, fejlődése és irányvonala. Ez tulajdonképpen természetes is. Ha az igehirdető Isten üzenetét akarja a maga kora emberének megszólaltatni, akkor követnie kell az embert a maga történelmi, kulturális, társadalmi, politikai szituációjának megfelelően. Különben a fejek felett beszél. Ebből máris következik a mozgalmasság, a fejlődés, az előbbre lépés igénye. 1977-ben kimutathatóan előbbre léptünk ezen a téren.

Ha röviden összefoglalom ennek a fejlődésnek a tanulságait, akkor a jövő számára az alábbi pontokba szedhetők össze az igények:

a) A homiletikai előkészület alapos egzegetikai munkát jelentsen. Szakszerűen és színvonalasan dolgozzuk fel a textust a magunk számára, műhelymunkaként, aminek a következményei és hatásai meglátszódnak, majd az igehirdetésen.

b) A textus mélységeit feltáró egzegetikai munka után Isten örökkévaló üzenetét fordítsuk le a ma embere számára, a mi társadalmunkban, a mi korszakunkban, a mi gyülekezetünkben élő mai ember számára. 1977-ben ezt a feladatot a korábbiaknál mintha jobban értettük volna. Jézus szeretetével szolgáljunk korunk emberének. Ennek a mikéntjére nézve jelentett sok segítséget a „Hanem hogy Ő szolgáljon” prédikációs kötet.

c) Az eddigieknél viszont jobban törődjünk az embert szolgáló igehirdetés hitet és szeretetet ébresztő jellegével. Az értekező vagy elméleti igehirdetés helyett szolgálatunk legyen embert mozdító erejűvé. Isten minden időben úja akar velünk kezdeni. Az eddigieknél nagyobb gondot viseljünk az evangelizáló, misszionáló jellegű igehirdetésre, amelyen keresztül az emberszeretet jegyében Isten maga akar új szívet és új lelket teremteni, Ő akarja szeretetünket aktualizálni és hatékonyá tenni.

D. Dr. Ottlyk Ernő

Készül az új énekeskönyv

Az új országos énekeskönyv szerkesztése évek óta folyik. Nemcsak illő, hanem hasznos is, ha lelkészeink értesülnek a munkákról: mi a célunk, mit tettünk eddig, körülbelül mit várhatnak az új énekeskönyvtől? A gyülekezetek felkészítése is feladat, ne érje őket mindez meglepetésszerűen.

Új énekeskönyvet bevezetni mindig hálátlan dolog volt. Az egyházak történetében, nemcsak hazánkban, de külföldön is nem egy ének-reformot megbuktattak már. Ha nem dolgoznak együtt az énekeskönyv bevezetésében a lelkészek és kántorok, az egyház vezetősége és a gyülekezetek aktív tagjai, az énekeskönyv ügye zsákutcába jut. Szeretnénk, ha egyházunk lelkészei együtt gondolkodnának a szerkesztőkkel, s a magukénak éreznék ezt az egész egyházunkat érintő ügyet.

A szerkesztő bizottságok tisztában vannak azzal, hogy olyan énekeskönyvet nem fognak tudni szerkeszteni, amelyik mindenkinek tetszeni fog. Mekis Ádám esperes az egyházmegyei zenei előadók gyűlésén összefoglalta egyházmegyéje lelkészeinek elvárásait. Kiderült, hogy a népességileg aránylag egységesnek mondható Kelet-Békési Egyházmegye lelkészei olyan elvárásokat jelentettek be az új énekeskönyvvel kapcsolatban, amelyek merőben ellentétesek (régie ének — új ének, kiegyenlített — ritmikus dallam, változatlan — prozódiailag javított szöveg, különféle teológiai irányzatok megszólaltatása, hosszú — rövid ének). Hol vannak még a városi, vagy a dunántúli kis falvak gyülekezeteinek igényei! Mivel azt nem lehet megtenni, hogy az énekeskönyv egyfajta szempontot érvényesítsen teljes egészében, olyat kell összeállítani amelyben mindenki talál a maga számára kedves, szívesen énekelt darabokat. Városi és falusi, fiatal, középkorú és idős, az egyházban benne élő és a ritkábban templomba járó hívek elvárásait kell szem előtt tartani. Sokrétűbb lesz tehát az énekeskönyv, mint a jelenlegi. Feltehető a kérdés, hogy ez a sokrétűség nem teszi-e majd az énekeskönyvet karakternélkülivé, vagy éppen szétesővé? A veszély fennáll, de ha a következő évtizedekre korszerű énekeskönyvvel akarjuk ellátni egyházunkat, ezt a veszélyt vállalni kell — ugyanakkor küzdeni is kell a jó megoldásért.

Az énekeskönyv egységét az alábbi szempontok következetes alkalmazásával kívánjuk biztosítani: figyelünk a teológiai helyességre, a diakóniai teológia megszólaltatására, a lehetőleg minél költőibb szövegek kiválasztására, a nemes és a gyülekezet által jól megtanulható, szép dallamok felkutatására, és a szöveg—dallam jó illeszkedését megoldó helyes prozódia kimunkálására. Aki énekekkel foglalkozott már, tudja, hogy e néhány szempont együttes érvényesítése milyen nehéz. Mégis ezt tartjuk szem előtt: ez adja meg új énekeskönyvünk szellemi egységét, értékét.

Lelkészek és hívek egyaránt felvetik: miért kell új énekeskönyv? Miért rendelte el szerkesztését az Országos Presbitérium 1970. december 17-i ülése? Néhány nagyon fontos érvet hadd soroljak fel itt, ezekkel híveink kérdéseire is válaszolhatunk.

1. Egyházunkban jelenleg négy énekeskönyv van forgalomban: az ún. dunántúli, a békéscsabai és a dunántúlinak a szarvasi és a nyíregyházi toldalékkal ellátott változatai. A negyvenmilliót meghaladó német evangélikusságnak egy énekeskönyve van az ötvenes évek óta. Nyil-

vánvaló, hogy a mi jóval kisebb egyházunk számára is ez a helyes megoldás. Országosan egységes evangélikus énekeskönyvre van szükség.

2. 1955-ben átmeneti jellegű énekeskönyvet adtunk ki. Az azóta eltelt időben egyházunk minden szempontból felszámolta a provizóriumokat. Csak énekeskönyvünk maradt ideiglenes és felemás. Itt van pl. a kotta kérdése. Jelenlegi énekeskönyvünk első fele csak szövegkönyv. Nincs még egy magyarországi felekezet, amely kotta nélküli énekeskönyvből énekelne. Az „éneklő egyház”-hoz méltatlan lemaradás ez. Különbösen is: az új generációk mind a szöveget, mind a dallamot nehezebben memorizálják, viszont jobban tudnak kottát olvasni, mint elődeik. (Ez évről évre tapasztalat a kántorképző tanfolyamokon is.)

3. Az ún. énekreformot a magyar római katolikus egyház Kodály Zoltán vezetésével már 1931-ben végrehajtotta. (Jelenleg ismét dolgoznak egy tíz év múlva megjelenő új énekeskönyvön.) Az énekreform szellemében jelent meg a református énekeskönyv 1948-ban, a baptista 1960-ban, az adventista 1964-ben, majd a szabadegyházi csoportok énekeskönyvei következtek. Mi lettünk az utolsók. Ez részben hátrány, hiszen nehezebb körülmények közt kell bevezetnünk az új énekeskönyvet, részben előny: tanulhatunk az előbb említett kiadványokkal kapcsolatos tapasztalatokból. Jobbat, korszerűbbet szerkeszthetünk, mert ma korszerűbb anyaggal rendelkezünk.

4. Az ökumenikus szempontokat sem lehet ma már figyelmen kívül hagyni. Világszerte törekszenek arra, hogy a különböző felekezetek és országok egymás énekeit saját énekeskönyvükbe felvegyék.

5. Szükségünk van új énekekre, melyek kifejezik egyházunk, körünk teológiáját, a mai ember Istenhez való viszonyát.

A bizottságok

Az énekeskönyv szerkesztése több munkacsoportban folyik. Ezek élén a munka főbb irányvonalát meghatározó és az egész munkáért felelős szerkesztőbizottság áll. Tagjai dr. Káldy Zoltán püspök elnöklével és dr. Pröhle Károly professzor vezetésével Benczur László, dr. Bodrog Miklós, Ferenczy Zoltán, Gáncs Aladár, dr. Koren Emil, Mekis Ádám, Sulyok Imre, Szokolay Sándor, Tóth-Szóllós Mihály és Trajtler Gábor. Az énekekről érdemben két bizottságban történik döntés. 1. Szövegi bizottság: dr. Koren Emil vezetésével dr. Bodrog Miklós, Ferenczy Zoltán, dr. Muntag Andor, Túrmezei Erzsébet és Trajtler Gábor. 2. Dallami bizottság: Fasang Árpád, Rezessy László, Sulyok Imre, Szokolay Sándor, Tóth-Szóllós Mihály és Trajtler Gábor. E sorok írója a bizottságok közti koordinációt és az adminisztrációs munkát is végzi. A bizottságok lelkési tagjai kivétel nélkül aktív gyülekezeti lelkészek, vagy több évtizeden keresztül gyülekezeti szolgálatban álltak. Az egyházzeneészek is — egy kivételével — gyülekezeti egyházzenei szolgálatot végeznek vagy végeztek.

A munkamódszer

Menet közben kialakult egy háromlépcsős munkafolyamat.

Első lépcső: a javasolt énekek befutnak az adminisztrátorhoz. A javaslatok egyénektől is érkehetnek. Érkeztek is szép számmal, sajnos azonban nem olyan széles körből, ahogyan ezt vártuk az egyházmegyei előadók értekezlete után. Ott ugyanis arra kértük őket, biztassák a lelkészeket énekek felkutatására, énekek írására, különösen is a követke-

ző témakörökben: keresztyén szolgáló élet, munka, világbéke, a természet szeretete és óvása, Jézus iránti szeretet és követése, felelősség a másik emberért.

Javaslatokat küldtek egyes munkaközösségek is. Ilyen jellegű a békéscsabai—szarvasi átvételek tárgyában megküldött előterjesztés. Más felekezeteiket, sőt külföldi evangélikusokat is felkértünk ajánlatételre. Bizottság válogat és ajánl az ifjúság által énekelt énekanyagból is. Magától értődő, hogy mindez csak kiegészítés, mert alapanyagunk a jelenlegi, 1955-ös énekeskönyv egésze.

Második lépcső: az ajánlott énekek a dallami bizottság elé kerülnek. Ez a dallamot megvizsgálja, azt jóváhagyja, vagy kijavítja, esetleg mint felvételre nem érdemeset, vagy mint gyülekezet számára megtanulhatatlant, elutasítja. Amennyiben lehetséges, a jó szöveghez más dallamot ajánl.

A kialakult dallamformát összeveti az ajánlott szöveggel, a prozódiai hibákat kijavítja, vagy felhívja a szövegi bizottság figyelmét ezekre. Ha szükséges, teljesen új szöveg megírását ajánlja. A dallami bizottság eddig a két korálkönyv 190 dallama felől döntött: nyolc dallamot hagyott el a Korálkönyv I. kötetéből, és hét dallamot a Korálkönyv II. kötetéből (ez utóbbiból a gyülekezetek számára nehezen megtanulhatókat). A megmaradt 175 dallamból 145-öt változatlanul úgy énekünk majd, mint eddig, csupán zenei helyesírási hibákat javítottunk bennük, vagy a gyülekezet által énekelhetőbbé tettük a bonyolultabbak ritmusát. Harminc ének ritmusa és valamennyire dallama is megváltozott. Ezt a változtatást csak akkor érvényesítette a dallami bizottság, ha a többi hazai felekezet is ritmikus formában ismeri a dallamot, és ennek éneklése nehézség nélkül bevezethető nálunk is. Döntö még az is, hogyha az új forma lendületesebb, szebb, és megtanulása után várhatóan szívesen énekelt lesz templomainkban. Nehézséges, bonyolult, idegenes ritmusformákat azonban nem fogadtunk el, még akkor sem, ha azokat más magyar énekeskönyv is közli, vagy ha az eredetiség kívánna is. A bizottság mindenkor szem előtt tartotta a gyülekezeti megvalósíthatóságot.

A dallami bizottság a továbbiakban még 79 dallamot fogadott el más énekeskönyvekből: hazaiakból és külföldiekből. A hozzájuk tartozó ajánlott szövegről a szövegi bizottság fog dönteni.

Harmadik lépcső: a szövegi bizottság munkája. Az ajánlott szöveg és a hozzá tartozó elfogadott dallam birtokában megvizsgálja az éneket: szükségünk van-e rá, teológiaiilag helyes-e, a hozzá közölt dallammal énekelve prozódiailag jó-e, nincs-e ökumenikus használatban egy jobb szövege? Itt bizonyos előmunkálatokra támaszkodunk.

Rezesy László közel száz éneket írt át helyes prozódiajára.

Gáncs Aladár az összes meglévő énekekre adott szövegrövidítési javaslatot. A nagyon hosszú énekeket ugyanis a gyakorlat nem igazolja. Szeretnénk, ha rövidebb énekeink lennének, és a gyülekezetek az énekeket végigénekelnék. A rövidebb énekek mellett szól az az érv is, hogy a kottákkal énekeskönyvünk terjedelmesebb lesz, viszont szeretnénk, ha ez nem kényszerítene bennünket az énekek számának csökkentésére. Inkább a soha végig nem énekelt énekeket rövidítjük. Az is célszerű, ha a kotta oldalán olvasható az ének teljes szövege, mert csak így van értelme kottát közölni. (Természetesen olyan egységes szövegeken nem rövidíthetünk, mint amilyen a Mi Atyánk énekünk.)

Fasang Árpád az énekeskönyv prozódiai kritikáját dolgozta ki.

Ferenczy Zoltán 11 lelkésztől kérdezte meg, mely énekeket hagy-
ná ki az énekeskönyvből.

Bizik László felhívta figyelmünket mindazokra a nyelvi fordula-
tokra, szóképekre, vagy kifejezésekre, melyek a mai fiatalság számára
érthetetlenek, kétértelműek, vagy magyarázatra szorulnak.

Túrmezei Erzsébet énekeink hazai ökumenikus előfordulásait tér-
képezte fel.

A szövegi bizottság ezen előmunkálatok ismeretében dönt egy
ének felől. Az elfogadott formát próbaként végig is éneklük. Az itt ho-
zott döntés tulajdonképpen már véglegesnek tekinthető. Ezeken csak
akkor történik változtatás, ha a revíziós munka során komolyabb ki-
fogás merül fel, vagy a véleményezésre kiadott énekannyal szemben
az LMK-kban elfogadható ellenjavaslat születik. Probléma mentes ese-
tekben a szövegi bizottság által elfogadott változat kerül az énekes-
könyv kéziratába, melyet az Énekeskönyvszerkesztő Bizottság, majd
pedig egy országos egyházi fórum fog jóváhagyni, megerősíteni.

A szövegi bizottság eddig az Új Rész 701—791. sz. énekeit, val-
lamint a Dunántúli énekeskönyv 1—91. sz. énekeit vizsgálta meg, s
döntött sorsukról.

Ízelítő az eddig elvégzett munkából

701. és 702. Súlyos prozódiai hibák miatt újra kell fordítani.

704. A gyülekezeti használatban nem vált be, bonyolult dallam.

705. Részben teológiai okokból, részben a szöveg gondolatmen-
etének problémái miatt a baptista énekeskönyvben közölt szöveget vet-
tük át.

706. Egy verssel bővítettük a református énekeskönyvből.

707. Gyülekezeti használatban nem vált be, sok benne a prozódiai
hiba. Az 5., 6. verssel teológiaiailag nem tudunk egyetérteni. Kihagytuk.

708. Négy versre bővítettük. A beékelt vers mind a református,
mind a baptista énekeskönyvben előfordul.

709. Nem vált általánossá a gyülekezetben, nincs speciális értéke.
Sok benne a prozódiai hiba. Kihagytuk.

710. Kihagytuk a reggelre való második verset, és így egy általá-
nos dicséző éneket nyertünk, ami bármikor énekelhető.

711. „Ki csak él idelenn” prozódiaailag hibás, helyette „Ki él a
földön lenn.”

712. Gyülekezeti használatra alkalmatlannak bizonyult. Ki-
hagytuk.

717. 1., 3., 4., 8., 10. verseit tartottuk meg.

721. Kiemeltük az ádventi énekek közül. Igaz, hogy régi énekes-
könyveink az ádventiek között szerepeltetik, de tartalma szerint inkább
az „Isten ígéje” csoporthoz tartozik. Így jobban fogjuk tudni használni,
igehirdetés előtt vagy után.

735. Eddig húsvéti énekként szerepelt, pedig nem a Feltámadott-
ról énekel, hanem Krisztus keresztségének erejéről. Szép börtkezdő éne-
künk lesz!

736. Nem vált be a gyülekezeti használatban, mert csak egy vers-
szakos. Ezért Túrmezei Erzsébet egy 2. és 3. verset írt hozzá. Így az
egész húsvéti időszakban kezdő vagy főénekként énekelhető.

755. Minden szempontból helyesebbnek tartottuk a baptista éne-
keskönyvben található szöveget.

763. Scholz László saját három verses énekét kibővítette hat versesre, melyet a konfirmandusok és a gyülekezet váltakozva énekelhet konfirmációkor.

769. Első versétől eltekintve szövege szinte az értelmetlenségig régies. A maga korában sem volt remekmű. Dallama azonban szép, a gyülekezetek szívesen éneklik. Ezért Madocsi Miklós 3 versszakot írt az első folytatásaként.

780. Három versesre rövidítettük, így használhatóbb lesz. Itt a dallamon változtatni kellett: genfi zsoltárdallam lévén hangról hangra követjük a református énekeskönyv dallamformáját.

Következzék néhány példa énekeskönyvünk első feléből is!

1. Túrmezei Erzsébet egészen új fordítását fogadtuk el, mert a dallam ritmikus formája ezt követelte. Az új változat szívesen énekelhető lesz a lendületes, szép fordítás miatt is.

10. Szó szerint átvettük a szebb, prozódiaileg helyes baptista énekszöveget.

11. A „Jehova” névtől megváltunk a szektás szóhasználat miatt. Prozódiaileg is helyes új fordítás Rezsényi Lászlótól, Túrmezei Erzsébet javításával.

17. Dallama az erősen megváltoztatott tíz dallam közé tartozik. Teljesen új fordítását Rezsényi László készítette el, amely jól alkalmazkodik a pompás dallamformához.

91. A verskihagyás rendje: 1., 2., 7., 4., 5., 9. Sok esetben az ilyen énekrövidítés az egyetlen megoldás, hogy az új szöveg logikus és tömör legyen.

Végül egy példa az új énekekre vonatkozóan. A 731. énekünk újévi. Mivel csak ezen a napon énekelhető, nem lehetett bevezetni. Pedig a dallam is szép, a szöveg is jó, refrénes. A dallamra Túrmezei Erzsébet írt egy adventi éneket. Így nyertünk, illetve visszanyertünk vele egy újévit is. A refrénes szerkezet különösen is kedvelt mai forma.

Az új énekeskönyv munkálatainak területei:

- a) Az 1955-ös énekeskönyvünk revíziója. Erről szóltam a fentiekben.
- b) Átvételek a békéscsabai és szarvasi énekeskönyvből (Tóth-Szőllős Mihály, Mekis Ádám).
- c) Visszavételek az 1955-ben kiadott, de ma szükségesnek ítélt énekekből. (Gáncs Aladár, dr. Bodrog Miklós)
- d) Átvételek a magyarországi felekezetek énekeskönyveiből. (Ferenczy Zoltán és Trajtler Gábor)
- e) Külföldi énekek fordításai (Referensek, nyelvterületek szerint).
- f) Új, nem fordított énekek, eredeti költések. (Trajtler Gábor)
- g) Gyermekelemek, spirituálék, evangéliumi énekek, ifjúság által énekelt énekek (Rezsényi László, Ferenczy Zoltán, Gáncs Péter).
- h) Liturgikus énekek.

Az énekeskönyvvel kapcsolatban szükségszerű lesz még foglalkozni a himnológiai apparátussal (az énekek alatt és a szerzők jegyzékében), a liturgiával, az imádságos résszel és az énekeskönyv beosztásával. De ezek részben püspöki jogkörbe, részben pedig a nagy szerkesztő bizottságra tartozó feladatok, s így e kérdésekben meg kell várunk az ő döntésüket.

Amit az új énekeskönyv érdekében a lelkészek tehetnek

Elsősorban is még mindig kevés énekiróval van kapcsolatunk. Továbbra is várjuk újak jelentkezését, valamint énekajánlatokat e cikk-

ben felsorolt témák köréből, akár idegen nyelvűeket is. Igaz, hogy nem minden megírt éneket fogadnak el a bizottságok, de csak a megírt énekekből tudunk válogatni. Ami 1978. októberéig nem jut el a bizottságokhoz, az már nem kerül be az énekeskönyvbe Sok időnk nincs.

Másodsorban: Használjuk ki jelenlegi helyzetünk előnyeit! Tulajdonképpen az Új Résszel egy próbaénekeskönyv van a kezünkben. Ezt tanulhatták a gyülekezetek 1955 óta, már 23 éve. Ezzel megvalósulhat a törésmentes átmenet a régi és az új stílusú éneklés között. Amelyik gyülekezet 23 év alatt megtanult 30—50 éneket (évenként egyet vagy kettőt!), ott semmi probléma nem lesz az új énekeskönyv bevezetésével, mert a változatlanul megmaradó régi dallamok és az Új Rész énekanyaga biztosítani fogják a gyülekezeti éneklés kontinuitását. Ahol az Új Rész dallamai ismeretlenek maradtak, ott nem lesz könnyű az új énekeskönyvre áttérni. Teendők tehát az Új Rész énekeit megtanítani, illetve azoknak ismeretét szinten tartani a gyülekezetekben. (Csak a kimaradt énekeket ne tanuljuk már feleslegesen: 704., 707., 709., 712., 715., 732., 740., 745., 746., 754., 757., 759., 776.) Segítséget jelent, hogy az új éneklési stílust és az új dallamokat már tanítjuk a Teológiai Akadémián és a kántorképző tanfolyamainkon.

Harmadik teendők: segítsük erkölcsileg az új énekeskönyv munkáját, készítsük elő bevezetését. A széthúzást eredményező és csak negatívumokkal érvelő ellenvélemény terjesztése, vagy az azzal való egyetértés nagyon nehéz helyzetbe hozhatja a gyülekezeti éneklést a jövőben. Nagyban segítené munkánkat viszont, ha az itt leírottakat a gyülekezet előtt köztudottá tennénk, és az érdeklődő kérdésekre az ügyet jól szolgáló magyarázatokkal válaszolnánk. Hetilapunk is tájékoztatja majd híveinket a munka egyes fázisairól, és egy-egy ének közlésével ezután is adunk ízelítőt az új énekeskönyv anyagából.

Trajtler Gábor

TIZENÖTÉVES AZ AGENDA

Az egyházunkban tizenöt évvel ezelőtt, 1963. március 29-i hatállyal bevezetett új Agenda lelkési karunk és gyülekezeteink csaknem egy nemzedéke számára a liturgikus keret és forma.

Elkészítése és bevezetése előtt évtizedeken át hangzott egyházi sajtóban és különböző egyházi gyűléseken a panasz, hogy istentiszteleti és kazuális rendjeink sokfélék, de mégse megfelelőek. Éppen az új Agenda által nyújtott rend és sok anyag kényelmében, de egyébként is, hajlamosak vagyunk azonban a liturgiát sokszor csak üres és jelentéktelen formának tekinteni, s gyakran így is kezeljük. Pedig tartalom és forma, teológia és liturgia — de így is fogalmazhatunk: diakóniai teológia és érthető, átélhető, emberi, közösséget kifejező és építő liturgia — elválaszthatatlanul összetartozik. Ha elszakadnak egymástól, meghazudtolják egymást.

Tizenöt év már elég hosszú idő ahhoz, hogy időközi felmérést készítsünk az Agendáról. S ideje is, hogy ennek tapasztalataira figyeljünk.

1. Az Agendával kapcsolatos célkitűzések valóra váltak.

Az Agendával kapcsolatos várakozást és elvárást az előszó négy pontban foglalta össze.

1.1. Az Agendát országos agendának szánta egyházunk. Mindenfelé szívesen vették használatba. Nagy hiányt jól pótoltt.

1.2. Az istentisztelet rendjén nem akart lényegesen változtatni, a meglévő formát akarta értékes teológiai és irodalmi tartalommal megtölteni. A vasárnapi istentiszteletek rendje gazdagabb lett, a kazuális szolgálatok rendje pedig ünnepélyes, általában véve jól és könnyen érthető, teológiailag átgondolt.

1.3. A kazuálék tekintetében addig uralkodó sokféleséget és egyéni önkényt tartalmilag és formailag csaknem teljesen megszüntette, és éppén az előszóban említett konfirmáció, esketés és temetés terén is sikerült.

1.4. Hasznosnak bizonyult az is, hogy az Agenda tekintettel van a nagy és a kicsiny, a gazdagabb és az egyszerűbb liturgiai tradícióval rendelkező különféle gyülekezetek helyzetére. Az Agenda így olyan rendet adott, amely nagy szabadságot biztosít a lelkésznek is.

1.5. Idetartozik még a minden vasárnapra és ünnepre szóló új perikópasorozat is (hozzá tartozó témaszerű címekkel), melyek sokszor nehéz elédelni mutatkoztak, nem olcsó segítséget jelentenek, hanem inkább kemény munkára kényszerítenek. Az ilyen munkának azonban van gyümölcse.

2. Még nem ismerjük, eléggé az Agendát.

2.1. Az Agenda készítésének folyamatát mindenki nyomon követhette, hiszen közel egy évtizeden át jelentek meg a Lelkipásztorban cikkek az agendával, istentisztelettel kapcsolatban, majd pedig egyes részletek az agendatervezetből. Maga az Agenda sem csupán rendet, felolvasandó szövegeket nyújt, hanem teológiai összefoglalást, indoklást is ad. Az Agenda ezért nemcsak liturgikus rend, hanem — természetesen korlátozott értelemben, de — olvasmány is.

2.2. Ha az Agenda rendjének és szövegének figyelmen kívül hagyását olyan pontokon tesszük szóvá, mint például az ároni áldás egyéni szövegei, a keresztség megáldása, a keresztelésnél a víz használatának eltérő módjai, a lelkész oltár előtti ki- és befordulásában, valamint a gyülekezet felállásában és leülésében tapasztalható bizonytalanságok, ill. eltérések, a Himnusz helye az istentiszteletben (az áldás előtt vagy az utolsó énekhez csatlakozóan), vagy azok a furcsa mozdulatok, melyekkel lelkészek (nemcsak fiatalok) az áldás alkalmával keresztet rajzolnak, akkor ezeket lehet a tartalom szempontjából többé-kevésbé közbönsnek is tekinteni. Apróságok, melyek nem érintik döntően a tartalmat, és amelyeknek a szóvá tétele csak kicsinyes fontoskodás, üres formalizmus, ráérő „liturgizmus”. Ez az írás nem ilyen tapasztalatokat tesz szóvá.

2.3. Az Agenda elkészítésével és bevezetésével kapcsolatosan az egyik várakozás kétségtelenül az volt, hogy méltó keretet ad a megújuló úrvacsorai életre. Világos volt, hogy az úrvacsoraoasztás rendje nem elevenítheti meg az úrvacsorázás gyakorlatát, ezt csak az evangélium hirdetése végezheti el. Elvárható azonban az úrvacsoraoasztás rendjétől, hogy ne álljon az úrvacsorai gyakorlat és az úrvacsorai tanítás útjában. Nem a rendünkkel van baj, hanem abban, ahogyan meglévő rendünket használjuk.

2.4. A kérdések már a *gyónás rendjével* kezdődnek, mely a mi gyakorlatunkban (de nem az írott rendben) elválaszthatatlan az *úrvacsorától*. Két ponton szokták gyónási rendünket rövidíteni.

Az egyik rövidítés a gyónási beszéd és lektió elhagyása. Valószínűleg azért tapasztalható sűrűn ez a gyakorlat, mert a lektió egyrészt túl hosszúnak, másrészt túl ismertnek tűnik. Gyakori megoldás, hogy csak a nagy parancsolatot olvassák fel, esetleg még az apostoli szót, de ezzel meggyengül a lektió gyónásra előkészítő jellege. Bár rendünk nem kínál lehetőséget a gyónási beszéd és gyónási lektió közötti választásra, ha mégis mindenáron rövidíteni akarunk, inkább a gyónási beszédhez kellene ragaszkodni. Ismert és éppen ezért túl hosszúnak tűnő lektió felolvasása helyett sokkal jobb előkészítés lenne az alapjével vagy anélkül mondott néhány szavas előkészítő beszéd, mely tekintettel van a jelenlevőkre, az egyházi évre, az előzőleg elhangzott igehirdetésre. Ennek persze ellenhatása is van: frappáns, rövid gyónási beszéd után másképpen hallgatják a gyónási lektiót is.

A gyónó imádság elhagyása a másik pont, ahol rövidíteni szoktak. Sok helyen még mindig zavart okoz, hogy a gyülekezet a gyónó kérdések után leül, és ülve marad, amikor a feloldozás következik. A gyülekezet azonban nehezebb dolgokat is meg tud tanulni és meg kell hogy tanuljon, mint a felállás és leülés rendje. Kár elhagyni a gyónó imádságot, mert általa kifejezésre jut, hogy a gyónó nemcsak Isten színe előtt felel a lelkész által feltett kérdésekre, hanem valósággal is Istenhez fordul megvallott és megbánt bűnével. Az imádság révén az utána elhangzó feloldozás is nagyobb jelentőséget kap.

2.5. Az *úrvacsoraoasztás rendjét* is meg szokták rövidíteni. Ritka az a gyülekezet, ahol elhangzik a praefatio és a sanctus, az azt követő énekvers, vagy a Miatyánk a bevezetéssel. Erre az Agenda rendje lehetőséget is ad, hiszen ez megfelel az úrvacsoraoasztás rövidített rendjének. Azonban még a rövidített rendhez képest is szoktak rövidíteni az Agnus Dei énekvers elhagyásával. Tehát elmaradnak éppen azok az elemek, amelyek az úrvacsora hálaadás, eucharisztia jellegét fejezik ki. Megmarad viszont mindaz, ami az emlékezéssel és a bocsánattal kapcsolatos. Ez utóbbi jelleg egyenesen hangsúlyossá válik azáltal, hogy előtte ott van a hosszú (mert kevésbé rövidített) gyónás. Nem lehet kifogásolni a rövidített rendet, de sajnálatos, hogy a rövidített rend kizárólagos rend lett, legalábbis a gyakorlatban. Prédikálhatunk akár mennyit arról, hogy az úrvacsora nemcsak bűnbocsánat, hanem Krisztussal való közösség is, öröm is, hálaadás is, ha magát az úrvacsoraoasztás (és a gyónás) rendjét úgy csűrjük és csavarjuk, hogy éppen ez nem tükröződik benne.

2.6. Az Agenda rendje arra is bátorít, hogy az úrvacsoraoasztás rendszeresen vagy esetenként a szokásos *vasárnapi istentisztelet keretében* történjék. Öröndetes tapasztalat, hogy ezt több helyen sikerült bevezetni, és a fogadtatás is kedvező. Mivel azonban ez a gyakorlat gyülekezeteinkben még nem általános, nemcsak az új rend bevezetésekor, hanem később is — a ritkán járók, a betévedt idegenek kedvéért — szinte minden alkalommal fel kellene hívni rá a figyelmet, hogy lehetőleg várja ki a végét mindenki, és hogy — különböző (említett) rövidítések miatt — ne a gyónási kérdések vágják hirtelen mellbe az úrvacsorázní készülő tájékoztatlan jelenlevőt.

2.7. Az istentiszteleti rendek közül a *délutáni istentisztelet énekverses rendje* az, amellyel ritkán lehet találkozni gyülekezeteinkben, ha egyáltalán lehet. Természetesen rövidített rendeknek is megvan a lét-

jogosultsága és szükségessége. Természetes az is, hogy nem szabad visszaélni az emberek kevés idejével és türelmével végnélküli liturgiákkal és prédikációkkal, de azért van az istentisztelet idejének egy alsó határa is, mely alatt már „nem érdemes” nekiindulni és nekikészülni. A délutáni istentisztelet énekverses rendje minimális hosszabbodást jelent, de hozzájárulhat ahhoz — éppen a délutáni istentiszteletből egyébként teljesen hiányzó gyülekezeti válaszok révén —, hogy a jelenlevők ne igehallgató közönségnek, hanem gyülekezetnek érezzék magukat.

2.8. Ritkán tapasztalható, hogy az istentiszteleti általános könyörgő imádságban (ahol van ilyen) megemlékezzenek más gyülekezetben történő lelkészavatásról, lelkésziktatásról, templomszentelésről stb. A *közegyházi összetartozásnak és gondolkodásnak* sok beszédnél hathatósabb kifejezése lehetne ez.

2.9. *Énekeskönyvünk* már az Agenda szerint az énekversek válsztlékát gazdagítva és javítva, tartalmazza a liturgiát. Erről azonban még nem tudnak mindenképp (az új rész énekeiről sem), és mindez elég lehangoló perspektíva az új, országos énekeskönyv várható sorsát tekintve.

3. Kérdések is feltehetőek.

A tizenötéves használat során természetesen kérdések is támadhatnak és támadnak is az Agenda egyes megszövegezéseivel vagy előírásaival kapcsolatban. Ezek lehetnek helyesek vagy helytelenek. Most itt csak egyet. Nem lenne-e helyesebb, de egyúttal megvalósítható is, hogy a gyónási kérdéseket is úgy fogalmazzuk, mint az esketési kérdéseket, tehát nem „szájba rágva” a feleletet? Lehetne más dolgokat is említeni. Ez az írás azonban inkább a kiaknázatlan lehetőségekre, az Agenda — érzésem szerint — kellően figyelembe nem vett jó vonásaira akarja felhívni a figyelmet. Mindez azonban nem vonja kétségbe a kérdés jogát.

4. Új kérdések is vannak.

4.1. Az „új” Agenda tizenötéves, tehát már nem is új. Az élet megy tovább, az emberek gondolkodása változik, és változik az a mód is, ahogyan hitüket átélik és kifejezik. „Miért van, hogy a templomi istentiszteleteken a híveknek jelentős része nem tudja átélni az egymással való „közösséget”, és arról beszélnek, hogy ezt a közösséget csak kisebb alkalmakon, bibliaórákon, szeretetvendégségeken találják meg? Miért van az, hogy az ifjúság jelentős része nem szívesen vesz részt a liturgikus istentiszteleteken, ugyanakkor örömmel megy el az ifjúsági bibliaórákra, „mert ott van közösség” (Káldi Zoltán, *Az egyház missziójának dimenziói*. Evang. Élet 1978, 2). Nem az idősök jelenléte zavarja őket, hiszen szívesen vesznek részt úgy, ha feladatot vagy felelősséget kapnak, tehát szolgálhatnak. Az Agenda új rendet adott a lelkész liturgikus szolgálatára. Itt adódik az új kérdés: a hívők egyetemes pap-ságát hirdető egyházban hogyan lehetne rendezett és szervezett keretben találni a *laikusok* aktív gyülekezeti szolgálatára? Ennek egyik oldala kétségtelenül a liturgiával is kapcsolatos.

4.2. A keresztyénység nagy családjában sok elgondolkoztató és szép szokás van az úrvacsoravétellel kapcsolatban. Ilyenek például, hogy a résztvevők mondják egymásnak a paxot (Békesség néked!) vagy adják tovább egymásnak az elemeket a paténán, ill. a kehelyben, vagy

a magyar reformátusok szokása szerint (vagy ahhoz hasonlóan) kézbe veszik a lelkésztől. Bizonyára helytelen lenne e formák valamelyikét is kizárólagossá tenni a meglévővel szemben, de éppoly helytelen a mi gyakorlatunkat kizárólagossá tenni másokéval szemben. Mindegyik forma hordoz valamilyen tartalmat, melyre érdemes figyelni. Ez a figyelés és sokszínűség pedig gazdagodást jelenthet.

4.3. A második vatikáni zsinat nyomán Magyarországon is közel vitték a „néphez”, a gyülekezethez az oltárt, és ezek az oltárok *szembenéző oltárok*. Ez a forma is a közösséget és a gyülekezet aktív részvételét emeli ki. Jelenleg az a helyzet, hogy az evangélikus lelkész az egyetlen, aki úgy forgolódik az oltár körül, hogy közben hátat is fordít a gyülekezetnek. Ennek a formának is van tartalma persze, de az Agenda készítésekor a szembenézés gondolata talán még fel se vetődött. Új kérdés, hogy a szembenéző oltár nem olyan forma-e, mely jobban megfelel a mai ember gondolkodásának, érzésvilágának, és annak a módnak, ahogyan hitét — az istentiszteleten — meg tudja élni.

4.4. Talán kevésbé kérdés még az Agendával kapcsolatban az *új bibliafordítás*. Még nem kérdés, mert egyrészt a lelkészek jelentős része (és a gyülekezeteké is) benne él a régiiben, másrészt pedig az Agenda már előre az új bibliafordításra való tekintettel készült.

4.5. Még nem kérdés az Agenda és az *új, országos énekeskönyv* viszonya. Ez azonban csak idő kérdése.

4.6. Tulajdonképpen az Agenda által érintett terület szélén vagy azon kívül van a *lelkész és gyülekezet kölcsönös köszöntésének kérdése* (a vasárnapi istentiszteleten). Vannak gyülekezetek, melyek felállással köszöntik a szolgálatra belépő lelkészt, a püspököket talán minden gyülekezet. Szép szokás, de nem erről van szó. Nem kérdés ez sok kis gyülekezetben, ahol a gyülekezet tagjai egymással és a lelkéssel szót válthatnak az istentisztelet előtt és után kötetlen és természetes (mert külön nem megszervezték) találkozás keretében. Ilyesmi elképzelhetetlen nagyobb gyülekezetben, mégse kellene félretolni a kérdést. Nem fejezhető ki és nem élhető át a közösség, ha minden gyülekezeti együttlét olyan, hogy minden szó, minden mozdulat az előre megírt rend szerint pereg le, mint valami előadás vagy film. Megfontolandónak találok az olyan kísérleteket, ahol az istentisztelet elején a preludium után néhány mondattal köszöntik a gyülekezetet, esetleg megmondják a szolgáló (vendég)lelkész nevét, közlik a vasárnap helyét az egyházi évben, és hogy hol található a liturgia rendje stb. Jó kísérletnek vagy gyakorlatnak találok azt is, hogy a lelkész az istentisztelet végén a kijárathoz megy, ahol kezét szoríthat emberekkel, megszólíthat embereket és megszólíthatják őt emberek anélkül, hogy a lelkési hivatalba kellene menniük. Nem kétséges, hogy az ilyen liturgián kívüli „szereplésnek” vannak kísértései. Az is bizonyos, hogy a kötetlen, emberi szó is lehet lélektelen, lapos, esetlen vagy bántó. Mégis, ez az emberi hang és emberi kapcsolat sokszor nagyon hiányzik istentiszteleteinken és templomainkban.

5. Az elmondottakkal kapcsolatban lehet tiltakozni és lehet más véleményen lenni. Lehet mindezt konzervativizmusnak vagy megvalósíthatatlan avantgardizmusnak tartani. Egyet nem lehet csak. Nem lehet Agendánkat érinthetetlen kényszerzubbonynak tekinteni. Tizenöt év óta olyan jó redünk van, melyről érdemes együtt gondolkodnunk és beszélgetnünk.

Reuss András

Egyház a világban

Diakónia: Az egész ember szolgálata

Bibliatanulmány Mk 2,1—12 alapján

Elhangzott Budapesten, 1977. szeptember 6-án a Nemzetközi Diakóniai konferencián. A német nyelvű eredetiből készült fordítás

Jézus az evangéliumot, vagyis Isten szeretetének jóhírét hirdeti a kapernaumi szállásán s bizonyosan a ház körül is, összesereglett embereknek.

Akkor történt, hogy négy férfi egy bénát hozott oda hordágyon. Betegségét nem ismerjük pontosan. Bizonyára hallott Jézus gyógyításairól s most minden reménységét benne vetette: szeretett volna újra egészséges lenni. S mivel a tömeg miatt nem férhettek Jézushoz, a négy férfi — talán barátai, vagy rokonai a betegnek — gyorsan és elszántan cselekszik. Felmásznak a ház lapos tetejére s azt megbontva leeresztik a beteget hordágyastul Jézus lába elé. E cselekedetükben Jézus felismeri a hitet, vagyis a gyógyító hatalmában való feltétlen bizalmat.

Az egzegéták fel szokták vetni a kérdést: tulajdonképpen *kinek* a hitéről is van itt szó voltaképpen? A beteg emberéről, vagy azokról, akik őt Jézushoz vitték? Nézetem szerint ez a kérdés mondvacsinált. Mert nyilván mindannyian, a beteg és barátai is, Jézusban, segítő irgalmasságában és hatalmában bizakodtak.

Jézus azonban először nem segít a betegem. Nem gyógyítja meg, csak — csak? — ennyit mond: „Fiam, megbocsáttattak bűneid”. E szava váltja ki ellenfeleinek szenvedélyes ellentmondását. „Ki bocsáthat meg bűnöket, az egy Istenen kívül?” S e ponton fel kell vetnünk a kérdést: mit is jelent voltaképpen a bűnök bocsánata? Ezzel a kérdésfeltevéssel a Biblia üzenetének egyik nagy titkát érintjük. Hiszen a bűnök bocsánata Jézus és az apostolok ígéhirdetésének egyik kulcsszava, nemkülönben a prófétaé is.

A bűnök bocsánata azt jelenti: Isten maga az, aki eltakarítja az útból mindazt, ami bennünket tőle elválaszt. Ajtónyitást jelent, s ezt az ajtót nem mi nyitjuk ki, kívülről, hanem belülről nyílik ki, Isten felől. Ezért egy egészen új élet kezdete, az új élet lehetőségé. Ezért, bár a bűnbocsánat nem varázsigé, mégis valósággal megszabadító hatalmas szó, nem pusztá emberi beszéd, hanem Isten ígéje, az emberrel való cselekvése. — Carl Zuckmayer „Farsangéji gyónás” című elbeszélésének végén a gyóntatóatyja így szól a bűnvallást tevőnek: „Menj el, bűnöd megbocsájtatott s — hordozd életedet”. Mert a bűnbocsánat nem csupán lelki világunkat érinti, hanem egész testi valónkat is, *emberi létünket mindentől*. Ahol a bűnbocsánat valóság, ott valóban történik is valami, ahol az üdvösséget hirdetik, ott gyógyulásnak is kell bekövetkeznie. Az *üdvösségnek és a gyógyulásnak* ezt a szétléphetetlen kapcsolatát nem tudták — nem akarták — megérteni az egykori írástudók — s néha a maiak sem.

Jézus felháborodott ellenfeleinek abban igaza volt, hogy a bűnöket valóban csak Isten bocsájthatja meg. S ha más valaki teszi ezt, akkor csak Isten hatalmával cselekedheti, vagyis akkor valóban elérkezett Isten új világa, Isten országa, — vagy pedig istenkáromló az illető.

Ennek az elbeszélésnek a középpontjában tehát az a kérdés áll: Van-e Jézus szavának isteni hatalma s mi hitelesíti ezt a hatalmat? Az a döntő kérdés áll előttünk: Vajon az evangéliumnak valóban van-e gyógyító, segítő hatalma, vagy az csak pusztán vallásos fecsegés? Ez az a kérdés, amit nekünk is mindig újra meg kell válaszolnunk.

Jézus *megbizonyítja* isteni hatalmát: meggyógyítja a sántát. Vajon eredetileg nem ez volt a szándéka? Csak azért teszi ezt, hogy lefegyverezze ellenfeleit, hogy megbizonyítsa teljhatalmát, hogy kinyilatkoztassa messiási titkát, hogy hitelesítse isteni küldetését? Aki így kérdez, az nem ismeri igazán Jézust. Hiszen ő az Üdvözítő, a Szabadító az élet minden dimenziójában. Azért jött, hogy megkeresse és megmentse az egész embert teljes testi-lelki valójában. Jézus segít, ahol csak az emberi ínséggel, szükséggel találkozunk.

Már most azt kérdezhetjük: vajon Jézus cselekvésében ezzel a beteg emberrel, a bűnbocsánat-é a *tulajdonképpeni és a lényeges* és a gyógyítás csak olyan esetleges járulék? E kérdésfelvetéssel az utóbbi időben az ökumenikus beszélgetésben oly gyakran előhozott *prioritások* kérdését érintjük. Ahogy én látom azonban ez a kérdésfeltevés hamis. Mert ha igaz az, hogy Jézus szava mindig egyben *tejt is*, hogy az evangélium Isten irgalmas cselekvése az emberrel, akkor nemcsak hirdettetik az üdvösség, hanem akkor gyógyulás is bekövetkezik, mégpedig Isten kegyelmes hozzánkfordulásának ugyanabban az aktusában. Ha Jézus egy embert feloldoz, akkor azt valóban meg is akarja szabadítani, szabaddá tenni, az életnek minden dimenziójában.

A *bűnök bocsánata*, vagyis az evangélium biztatása: Szeret az Isten, elfogad úgy, ahogy vagy, „sok bűn alatt”, és a gyógyítás, az egész embernek, testi-lelki valóságában nyújtott konkrét segítség, ezek szerint tehát *nem két lépés, két ütem egymás után*, hanem Jézus cselekvésében egymástól elválaszthatatlan, összetartozik és egyidejűleg történik. Együtt és mint felbonthatatlan egység a Diakonosz Krisztus *diakónája*.

Azt se feledjük, hogy számos *más gyógyítási történet* elbeszélése szerint, valamint a tömegek megalégtetésénél (ún. kenyérsodáknál) s más esetekben is, amikor Jézus az emberi szükséggel találkozunk, *minden további nélkül segít* s nem hirdeti az ínséget szenvedőknek a bűnbocsánatot, sőt még hitük felől sem kérdezősködik. Csak néhány ilyen esetre szeretnék itt rámutatni: Mk 1,29—kk; 1,40—kk; 3,1—kk; 6,30—kk; 7,31—kk; 8,22—kk, stb. A felsorolást még lehetne folytatni.

Ezért elbeszélésünket, a béna meggyógyítását, *Jézus egész életművének kontextusában* kell szemlélnünk és értelmeznünk. Ha így teszünk, azt kell mondanunk, hogy a — néha meg sem említett vagy legalábbis nem expressis verbis meghirdetett — bűnbocsánat, Jézus segítő, gyógyító tevékenységének az állandó hordozó *alapja és horizontja*. Az ugyanis, hogy Isten *megbékélt* a világgal, hogy szíve nyitva van az ember, minden ember számára. Jézus jelenléte a valósága ennek a megbékélésnek. Érvénye nem korlátozódik az ember lelkivilágára, hanem annak egész létét átöleli. Jézus az egész emberen akar segíteni s annak földi javát és örök üdvösségét egyidejűleg munkálja.

Amikor az egyházban a bűnbocsánat evangéliumát hirdetjük, ezt Jézus ígéretében bizakodva tehetjük: „Aki titeket hall, engem hall”. (Lk 10,16). Vagyis abban a reményiségben, hogy — *ubi et quando visum est deo* — emberi beszédünkben Isten maga is színre lép s *Jézus mint jelenlevő, élő Úr cselekszik*. Remélhetjük tehát, hogy szegényes prédikációnk által — minő csoda! — az emberek valóságos segítséget, szabadulást tapasztalhatnak meg. Ahol az evangéliumot igazán prédikálják,

ott történik is valami: emberek változnak meg, sebek gyógyulnak be. Joggal mutattak rá egyesek arra, hogy az igazi prédikációnak terápiás (gyógyító) funkciója van.

A bűnök bocsánata, a kiengesztelés valósága az alapja és a horizontja a *mi diakóniai munkánknak is*. Azért cselekszünk, mert bízhatunk abban, hogy Isten az *egész* embert szereti s azt akarja, hogy minden ember megsegíttessék mert Jézusban hazahívja teremtetett világát. Amikor Jézust követve segíthetünk az embereken különféle szükségseikben és bajjaikban, ezzel jeleket adhatunk *Isten új világáról*, s ezzel a bűnök bocsánata gyógyító valósággá válik.

A bűnök bocsánata — a mienké is! — azonban még egy másik értelemben és szempont alatt is alapja és horizontja diakóniai munkánknak. Azt is remélhetjük ugyanis, hogy tévedéseink, hibáink és mulasztásaink is elfedeztetnek Isten irgalmasságában. Csak az nem követ el hibát, aki semmit sem tesz. Ezért hát bátran és bizástan cselekedhetünk, habozás nélkül látva dologhoz, ahol csak segítségünket igénylik, nem késlekedve, nehogy „közben meghaljanak” (Fr. Bodelschwing mondása). Amikor a keresztyénségben súlyos következményekkel járó döntéseket kell meghozni — amint ez az utóbbi években gyakran is megtörtént, gondoljunk csak az ökumené antirasszizmus-vitájára s az ezzel kapcsolatos határozatokra s általában is a politikai és társadalmi kérdésekben meghozott döntésekre és vállalt akciókra, amelyek elemi módon tartoznak az egyház diakóniájához, — akkor is bátran és bizástan kell cselekednünk, abban a hitben, hogy a bűnbocsánat látóhatára alatt cselekedhetünk. Az egyház ebben az értelemben is Isten irgalmasságából él, amelyről egyszer Luther azt mondotta, hogy az olyan: „mint a mennybolt, amely védőn borul reánk — alatta védve vagyunk, bárhol legyünk is egyébként”.

Így cselekedett a történetünkbeli négy férfiú is. Mert mit is tettek tulajdonképpen? Jézus hatalmában és jószágában bízva *odavitték hozzá* a beteg embert. Ez volt a diakóniájuk. S éppen ez a mi feladatunk is: a szenvedő embereket Jézushoz kell vinnünk. S nem csak jelképes értelemben, hanem egészen szó szerint véve is a dolgot. Amikor beteg gyermekeket, magányos öregeket vagy más szenvedőket gondozunk, ápolunk, akkor voltaképpen Jézus segítségében részesítjük őket, s talán az ő figyelmüket is felhívjuk ezzel Jézusra. Mindenképpen azonban vinnünk, *hordozunk* kell őket, minden értelemben, kézzel és szívvel is, idegeinkkel és türelmünkkel, leleményességgel és — humorral is. Embertársaink gondját meg kell osztanunk, segíténnük kell terveik és nyomorúságaik hordozásában s segítenünk kell lebontani valamit a bizalmatlanság és gyűlölet barrikádjából, amelyek embert embertől, népet néptől elválasztanak. Hadd legyen az út szabaddá Jézus számára, aki ma is hallatni akarja szabadító és gyógyító szavát — általunk is, hogy így irgalmasságának eszközei lehessünk.

Elbeszélésünk négy embere bátran cselekedett, tekintet nélkül a *körüállók véleményére*. Bizonyára eljárásuk a jelenlevők közül némelyek számára túl merésznek, kockázatosnak, vagy éppen megbotránkoztatónak tűnhetett. Mi is történt volna, ha Jézus felháborodottan rendreutasította volna őket? Ezek az emberek azonban semmi mással nem törődtek, csak azzal, hogy a béna emberen *mindenképpen segíteni kell*. S éppen ezt a merészségüket és állhatatosságukat nevezi az evangélista *hitnek*.

Az *akkori* írástudók kétségbevonták annak jogosságát, hogy Jézusnak van felhatalmazása a bűnök megbocsátására. Úgy vélem, hogy némely *mai* írástudók nem azon ütözkönek meg, hogy az egyház hirdeti a bűnök bocsánatát, hanem sokkal inkább azon, ha az egyház ezzel egyidejűleg

és nagyon következetesen nemcsak segíteni próbál a világ sebeit bekötözni, hanem azon is fáradozik, hogy segítsen megakadályozni az újabb sebek keletkezését. Ezzel a magatartásukkal azonban nemcsak az egyháznak vetnek gáncsot, hanem magának Jézusnak, aki ma is gyakorolni kívánja a világban gyógyító hatalmát.

Dr. Groó Gyula

EUCHARISZTIA ÉS DIAKÓNIA

I. Isten diakóniája a vacsorában

1. „Nyomorúságunknak az a forrása, hogy inkább a laboratóriumokból, mintsem az oratóriumokból (imahelyiség) élünk” (Albert Schweitzer).

Az egyháznak a világért végzett szolgálata — a szeretetnek a kicsik, a gyengék, a korlátozottak, a tanácskeresők, az életuntak iránti kéznyújtásaiban —, nem mondhat le a tudományos és technikai felismerésekkel rendelkező laboratóriumokról. Az ilyen cselekvés diakóniává azonban csak ott lesz, ahol *áttöréseket* hajtanak végre a *szükséges laboratóriumoktól az üdvösséges oratóriumokhoz*, — azzal a céllal, hogy az emberen végzett összes szolgálatot az imádkozó bizakodásával és felelősségével tegyék, aki ebbe a szolgálatba nemcsak saját magát és tudását és akarását adja bele, hanem magát Isten szeretete eszközének tudja, aki nélkül semmi valóban gyógyítóra nem képes.

2. A Krisztusban való új közösség alapszava így hangzik: DIAKONEIN. Ez jelzi Jézus követésének diakóniai alaprendjét, melynek közvetlen vonatkozása van az úrvacsora szerzetetésével. Mert az, aki Lk 22,19—30-ban a tanítványoknak szóval szolgálónak nyilatkoztatja ki magát, közvetlenül azelőtt asztalnál *szolgált*.

3. Amit Jézus Lukács szerint *mond*, azt János 13 szerint *megcselekszi* (Walter Bauer). A Messiás szolgává alázza magát, aki *megmossa a tanítványok lábát* és ezzel saját magának és Isten országának részeseivé teszi őket.

4. A tanítványoknak így adott példa az ő segítő cselekvésüket Isten országa horizontjába és ezzel a megfeszített követésébe állítja, aki az emberek üdvösségéért szenvedett. Az ő példája szerinti diakónia nem akarhat kevesebbet, mint az embereknek adott *teljes segítséget* mindenféle reményelenségükben.

5. A *visszatérő Úr* is asztalnál szolgál majd — Lukács 12,37 szerint — a reá váró tanítványoknak.

A vacsora ezáltal Isten utolsó napig terjedő diakóniájának helyévé lesz, agapéja a tanítványok ismertetőjelévé a világban, a szeretet új parancsolata pedig az egyház alaptörvényévé. Ahol ez a szeretet Krisztus áldozatától elszakított morális követelmény lesz, elveszíti az evangéliumból fakadó erejét.

„Jézus halála oly annyira lenyűgöző és boldogító áldozat, hogy általa emberek készek egymásért kiállni. Megmutatkozott és mindig újra megmutatkozik, hogy az önzetlen szeretet követelése nem éri el célját. Viszont ajándékba kapjuk a szeretetet Istentek a kereszten történt feláldozása által” (Edmund Schlink).

II. Diakóniánk és a vacsora

6. A testvériségeknek és szomszédságoknak késznek kell lenniük arra, hogy megvizsgálják horizontális elemeik és rendjük mennyiben felel meg a vacsora szándékának.

A vacsora ünneplésében a gyülekezet szeme megnyílik — a megélt hit következményeképpen — az egymás közti szeretetlen, aszociális magatartás (1Kor 11,17—34), valamint az embertársához való odafordulásban mutatkozó megengedhetetlen hiányosságok meglátására. Minél korábban és felelősségteljesebben tanítanak a szokás révén a vacsorára (gyermekúrvacsora), annál erőteljesebben fejlődik a diakóniai tudat is.

7. Ha a gyülekezet élettörvénye Ura kenosisán nyugszik, és ezzel életének döntő mércéje Krisztusban adatik meg (Fil 2), akkor ez meghatározza szociális magatartását is. A vertikálisan kapott Krisztus-történetnek („Christus pro nobis”) horizontális következményei vannak etikai-szociális területen (egyház a világeért). Minden olyan egyház, mely hatalmat akar kifejteni, e mérce szerint kudarcot vall. Minden másképpen motivált áldozat-fogalom eltávolodik a bibliai bizonygatótól.

8. Az evangélikus hitvallási iratok nem ismernek olyan úrvacsorai gyakorlatot, melyből ne következne természetesen az új engedelmeség a felebarát iránti felelősségre jó cselekedetekbe, pl. CA V—VI.

9. Ha a diakónia mindenképp az embertársak előítélet nélküli, segítőkész felkarolását jelenti Jézus nevében, tekintet nélkül morális, népi vagy más tulajdonságaira, akkor erre nincsen erősebb indíték, mint az, hogy Jézus asztalközösséget gyakorolt bűnösökkel és elbukottakkal is.

A pusztán szociális tevékenységgé sülyedt diakónia eucharisztikus gyengesége csupán a pusztá igehirdetői és a diakóniai elemet nélkülöző megjelenésbe merült egyház diakóniai deficitjének fonákja.

10. Az egyházi diakónia csak az oltártól jöhet és az oltárhoz vezet vissza. Ahol ugyanis az oltár kegyelmi eszközeit megvetik, ott a világból kapott segítség és módszerek torzóvá fajulnak, mely a halálban marad. Csak gazdag szakramentális életet élő diakónia képes valódi segítséget nyújtani életben és halálban, és ezzel félre nem érhető egyházi hozzájárulást adni a válságok megoldásához.

A diakóniai egyháznak késznek kell lennie arra, hogy a gyengékben, éhezőkben, foglyokban stb. Krisztusának szolgáljon. Mert Krisztusnak minden olyan reálprezenciája, mely őt a segítségre szoruló felebaráttól kizárja, ideológiává lesz.

III. Eucharisztia, mint segítség a diakónia megújulására

11. A megbocsátás pecsétjeként (Lk 22,19; Mt 26,28) az úrvacsora a kudarcot vallott ember egyetlen teljes-rehabilitációja. A diakónia rehabilitációs programjai Istennek ezt az ajánlatát senkinek se tehetik felismerhetlenné és senkitől se vonhatják meg.

12. Az úrvacsora, mely a Krisztussal és gyülekezetével (Jn 6,56) átlélhető communio, az emberi elszigeteltségtől szenvedőt új közösségbe hívja, melybe előfeltételek nélkül és mindenki mással egyenjogúan felveszik. A diakónia minden olyan szocializációs kísérlete, mely ezt az ajánlatot kizárja, félúton reked meg és a lelki lehetőségek olyan tapasztalási területét torlaszolja el, mely az elrontott életet is meggazdagíthatja.

13. Isten Jézus Krisztusban nyújtott kegyelme diakóniáját magasztaló hálaadásként (Mt 26,26—30; Csel 2,46kk) az úrvacsora az emberek-

ben csalódott, a hálára képtelen, a rezignációban megmerevedett kortársat annak az ünnepnek aktív részesévé teszi, ahol sem a felületes vidámság, sem pedig az emberi képességek felfújása nem hangadóak, hanem egyedül az Úrban való öröm. Közben pedig cselekvésünk és beszédünk regenerálódik Jézus erőterében, és életünk a világ hétköznapijaiban folytatódó eucharisztivává lesz (Kol 3,17).

14. *A testvéri közösség vacsorájaként* (1Kor 10,17) az úrvacsora a gyülekezet középponti rendezvénye, melyben nincs korlát papok és laikusok, egészségesek és betegek, kicsik és nagyok között. Itt mindnyájan „csak” megkegyelmezett bűnösök, akiket az Úr magához hív. A korlátozottak és segítők közös úrvacsorájának pl. a rehabilitáció eléri végső tozottak és segítők közös úrvacsorájában pl. a rehabilitáció eléri végső — segítséget kapnak az életre.

Ahol a diakóniai segítők egymás között és segítségük elfogadóival együtt átélik ezt a közösséget, ott a segíthetés és a segítés elfogadása kölcsönös Krisztus-szolgálatává lesz — fölényeskedés és megaláztatás nélkül.

15. *Az Úr viszájvetelét váró gyülekezet ünnepeként* (1Kor 11,26) az úrvacsora minden diakónia eszhatológikus beállítottságának is legerősebb igazolása, s megadja az így reménykedőknek, hogy várakozásuk foglalóját már megragadhatják, míg aztán Isten egyszer „letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak” (Jel 21,4).

Az Isten országa eljövendő eszhatológikus vacsorájának a gyülekezetben ünnepelt előrevetítése jelképszerűen meg tudja határozni a résztvevők magatartását a testi éhség csillapítására való kenyéradagok és élelmiszerek elfogadásánál és továbbadásánál, s ezáltal az egyházközi segély vagy az ökumenikus diakónia e diakóniai hétköznapijainak is bizonygató erejét kölcsönözhet.

IV. Diakónia, mint a gyülekezet eucharisztikus életének elmélyítéséhez és kiszélesítéséhez nyújtott segítség

16. *Ahol az úrvacsora egyre jobban távolodik a szeretetvacsorától és egyre jobban kultikus vacsorává lesz, ott elveszíti közösséget megújító és megváltoztató erejét.*

Az ünneplő gyülekezetnek mindig tudatosítania kell, hogy a korlátozottak, betegek, idegenek, másmilyenek az ünnepi vacsorához tartoznak. Az evangélium képes megszüntetni a gátló küszöböket, gondolati gátakat és morális előítéleteket. Az úrvacsorának nem szabad az „erősek” és „sértetlenek” zárt társaságává és ezzel az igazi Isten-család torzképévé fajulnia.

17. *Az egyháznak nincs joga, hogy éppen a gyengéknek és gyógyíthatatlanoknak nyújtsa ritkán az élő Istennek ezt az ajándékát, vagy hogy egyenesen megtagadja, és eközben arra a gondra hivatkozzék, hogy ezeket az embereket meg akarja óvni a méltatlan vételtől.*

Amennyiben megértési problémák vannak, az úrvacsora formáját a bibliai szereztetés keretében az igazi hagyományelemek és a bevált reformelemek szintézisével úgy kell megváltoztatni, hogy a formák is újra az evangéliumról kezdenek el beszélni, és ne csak az értelem tudja megérteni őket. Minél világosabban alakítja az újszövetségi írók bizonygatóerejét a diakóniai úrvacsora értelme a gyülekezet megélt hétköznapijait és áldozati értelmezését, annál inkább képes még a gyenge is a döntőt megérteni az úrvacsorában és üdvösségére venni.

18. Ahol az úrvacsorát nem a saját meghalás és a saját feltámadás Krisztussal átélhető élményének, hanem a gyónás túlhangsúlyozásával elsősorban a saját egyéni bűn elővételezett ítéletének értik, ott elveszíti a *megbékélt közösség ünnepének jellegét*, mely közösség „hálából és szeretetből” (Löhe) a világban való hit új szolgálatra akar elindulni.

A hit ilyen privatizálása együttjár az istendicséret recessziójával és a diakóniai kihívások megragadásának beszűkülésével. Ez az egyház missziói bizonyágtételét is megakasztja.

Mert „az a hit, mely világi vonatkozásokkal nem törődik, olyan világot hív létre, mely a hittel nem törődik; a világnélküli vallásnak a vallás-nélküli világ felel meg” (Heinrich Fries).

19. Az *eucharisztia és a világnak* a több emberség és megbékélés irányában való *megváltoztatása* összefügg. Eppen azért, mivel nem az egyháznak, hanem Urának kell ilyen változásokat végbevinnie, és ő akar is, ezért fokozott jelentősége van a megbékélés nyilvánosan ünnepelt vacsorájának, ahol viták és félreértések határain és diszkrimináló emberi mellőzéseken át Isten gyógyító és megbékéltető keze kegyelmesen összefogja az elválasztottakat. Ami embereknél lehetetlen, Istennél lehetséges. A resignációt és frusztrációt egy új reménység építőköveivé változtatja, mert nem hagyja cserben világát. Itt az egyház minden politikai cselekvése is jótékony kiigazítást és egyúttal új feladatot kap.

20. A diakónia itt is, ott is megállapítható ekkleziológiai és szakramentális fogyatékoságának megfelel az eucharisztia gyengén vagy egyáltalán ki sem fejlesztett szociális és diakónia vetülete az egyházi gyakorlatban.

Ha ezen a ponton nem kezdődik javulás, mindkettő elveszíti krisztológiai középpontját és eszhatológiai vonatkozását.

A Krisztus-gyülekezetnek Urával és egymás közt éppen a vacsora-ünnepben megtapasztalható *koinóniája* a legerősebb hordozó erő a diakóniai segítők és a reájuk bízottak számára. Saját erejéből és csak magára utaltan végül is mindkét csoport bizonyos kudarcot vallana.

A Krisztus-gyülekezet *diakóniai* tisztánlátása és pártatlansága — abból a szeretetből fakadóan, melyben a hit tevékeny, — része *bizonyoságtévő* képességének. Az élet ilyen bizonyágtétele nélkül a legünnepélyesebb *liturgia* is puszta esztétikává fajul.

A *Szentlélek segítségül hívása* (epiklesis) — az eucharisztia ünnepelésében és az inséggel és nyomorral teli diakóniai hétköznapokban — semmi mással nem pótolható összekötő kapcsolatot jelent, és egyúttal csalahatatlan ígéret, amelyre nézve eucharisziát és diakóniát élni lehet — míg az Úr el nem jön.

Dr. Theodor Schober

IRODALOM:

- Paul Philippi: Abendmahlsfeier und Wirklichkeit der Gemeinde. Berlin 1960.
Paul Philippi: Christozentrische Diakonie. Stuttgart 1963.
Paul Philippi: Diakonie und Sakrament in „Imago linguae” München 1977.
Rolf G. Boiten: Gastfreie Kirche. München 1977.
Edmund Schlink: Kult — Opfer — Abendmahl. „Zeitwende” 2/1975.
„Das Opfer Jesu Christi am Kreuz und in der Eucharistie” (Nachschrift der 38. Tagung des ökumenischen Arbeitskreises evangelischer und katholischer Theologen in der Katholischen Akademie, Haus St. Ulrich in Augsburg v. 28—31.3.77. — Manuskript).

(Németből fordította: Reuss András)

Egy ökumenikus Bonhoeffer-konferenciáról

Az N. D. K. Evang. Egyházainak Szövetsége az elmúlt ősszel nemzetközi Bonhoeffer-konferenciát rendezett *Wittenbergben*.

Színes volt ez a tanácskozás püspökök, professzorok, gyülekezeti lelkészek... közöttük sokan voltak, kik még meg sem születtek 1945 áprilisában, mikor Bonhoeffert Hitler parancsára kivégezték. Voltak egyáran, kik még vele együtt tusakodtak Finkenwalde-ben a szolgálat mélyebb megértéséért és voltunk — igaz csak hárman — kik egyetemi előadásait hallgathattuk Berlinben és vele meghitt, eszméletű órákat tölthettünk el a Wangenheim ucai családi házban.

Színes volt a tanácskozás *ökumenikus* szempontból is. A reggeli áhítatokon testvéri közösségben együtt volt a római katolikus, a lutheránus, a huszita teológiai professzor, az uniált protestáns egyház püspöke, s a szabadegyházi teol. hallgató. De az „oikoumene”, azaz a lakott föld is színes képviselőt kapott az NSZK-tól Lengyelországon keresztül Japánig.

Színes volt úgy is, hogy *sajátos* színe volt. Szükségesnek látszott, hogy a szocialista országokban élő keresztyének a maguk helyén tudatosítsák Bonhoeffer jelentőségét, és az 1976-ban megalakult nemzetközi Bonhoeffer Társaság munkáját — magukat is gazdagítva — a saját színükkel gazdagítsák. A konferencia záróakkordja az volt, hogy megalakult a Bonhoeffer Munkaközösség.

A *beszámoló*k sorát *Schönherr* püspök (NDK) nyitotta meg: Amit Bonhoeffer prófétai módon látott, valósággá lett. A „nagy átalakulás” korát éljük... „az egyház szolgálatát egészen előlről kell kezdenünk”... a világ „nagykorúságát” megéljük... az egyház „szolgálatközösséggé” lett... Van ebben valami jó — mondotta, hogy a „priviligiumokat” elvesztítettük, s van abban valami jó, ha felismerjük Bonhoefferrel együtt, hogy sok-sok tennivalónk van nem keresztyénekkal együtt.

Bethge professzor arról számolt be, hogy az USA-ban a Bonhoeffer iránti érdeklődésnél fordulat állt be. A rejtélyes „vallás nélküli” keresztyénséggel kapcsolatos értelmezés, egészen a halott Isten teológiáig hátrébe szorul, s az élőhitű és társadalomkritikus Bonhoeffer került az érdeklődés előterébe. (Harlem problémáit Bonhoeffer személyesen ismerte!)

Feil professzor kicsit leverten szólt arról, hogy *Nyugat-Európában* nem olyan nagy az érdeklődés Bonhoeffer iránt, mint a szocialista országokban, s ez az érdeklődés is inkább akadémikus jellegű. Szólt az elkötelezett Bonhoeffer Társaság tevékenységéről s a készülő nemzetközi Bonhoeffer bibliográfiáról.

Smolik professzor arról tájékoztatott minket, hogy a *csehszlovákiai* keresztyénekhez 3 vonatkozásban áll közel Bonhoeffer: a Herrnhuti Testvérközösséghez való közeli kapcsolata, antifasiszta magatartása és a keresztyén békekonferencia (KBK) vonatkozásában. A KBK azonosult azzal, amit Bonhoeffer az ökumenikus zsinattól elvárt: hogy „el kell ítélnie a háborút, a fajgyűlöletet és a szociális kizsákmányolást”.

Ryszard Neuman *Lengyelországból* Moravska rk. újságíró *Bonhoeffer* könyvének fogadtatásáról szólt, Moravska asszony jónéhány éve rokonszenvet nemet után kutatott, kit bemutatna hazájában, segítve ezzel a megromlott egyenlőség-kapcsolat helyreállítását.

Kosuzaki Jamasaki beszámolt *Japánban* megjelent anyagról. Japánban Bonhoefferre háborúellenes magatartása miatt már a háborúban felfigyeltek.

Előadások hangoztak el a valláskritika, a vallásnélküli keresztyén-ség a nagykorúság, az egyház hiteles bizonyoságtétele témakörben. (Feil, Smolik, Hohmann, Kraft, Frau Opitz)

Egyetértettünk abban; félreérthető a „vallásnélküli”, „e világi” keresztyénség kifejezés. A vallásnélküli keresztyénség *nem hit nélküli* keresztyénség, hisz Bonhoeffer szerint nincs keresztyénség, gyülekezet, ige, szentségek, s Isten előtti csendesség nélkül... mivel az Ige testté lett, a keresztyénség e világi, *e világban megélt* — de nem világias — keresztyénség.

Bonhoeffer a vallás kérdésével nem szisztematikai szempontból foglalkozott, mint Barth — bár a vallás és a hit közötti különbségtételt váltalta — hanem szellemtörténeti szempontból. „Vallás” alatt a századfordulói, nyugati, polgári, plátói, metafizikai, partiális gondolkodást értette. Metafizikai, azaz két térben való gondolkodás. A felső tér a túlvilág. Az alsó a profán, e világ. A vallás úgy tekint Istenre, mint, aki a görög tragédiák módján *deus ex machina* felülről nyúl bele a világba. Tehát a határhelyzetek Istene. A felelősség áthárítva!

Bonhoeffer alaposan értelmezte korunk gondolkodását, életérzését. A felvilágosodással — Kant szavával élve — az ember *kilépett* a maga okozta *kiskorúságból*, sorsát tudatosan saját kezébe veszi. Alanya a cselekvésnek. A szekularizáció nem prometheusi lázadás, hanem a *kor logikus következménye*, a kor, a szellemi nagykorúság kora. A szekularizáció korának emberénél hiányzik az Istentől való függés tudata. Ez legfeljebb csak a határhelyzetekben jelentkezik. Bonhoeffer szerint *nincs arra szükség, hogy határhelyzetekben lerohanjunk az embert, elbizonytalanítsuk, s így vallásilag fogékonytá tegyük. Isten igéje önmagában elég hatékony ahhoz, hogy megszólítsa az embert az élet sűrűjében.* Azt az embert, akiből a vallásos apriori hiányzik. Pál apostol is tudott a törvénytől való szabadságról, s ezért az evangéliumnak nincs feltétele.

Az inkarnáció felől kell néznünk a világot! Csak egy világ van! Káracsny, a testté léétel óta Istennel a jelen világban találkozhatunk.

A vallás — mondjuk a falsa religio — menekülési lehetőség a világból, a megoldásra váró kérdések elől. Az e világi *hívó keresztyénnek Isten a felelősséget teljesen átadja*, mintha Isten — a deus ex machina — nem lenne. Felelősségünk teljes súlyával állunk Isten színe előtt. A vallásnélküli keresztyénség nem elméleti, hanem etikai kérdés, a polgári keresztyénség kritikáját adta Bonhoeffer, mert ez a keresztyénség a fasiszmussal szemben nem tudott ellenállni. *Nem a világvallások kritikája*, hisz a Gandhival való találkozástól várta a keresztyén felelősség tudatosítását, illetve ennek lehetőségét.

Bonhoeffer hozzánk is közel áll. Erről adtam számot az egyik szöveggyűjteményemben. Nagyon örültek, amikor bemutattam Keresztyén Énekeskönyvünket mely már 21 év óta közvetíti Bonhoeffer gondolatait. És bemutattam Cserhádi József pécsi püspök elmélkedéseit, Losungját, melyben Luther, Barth és mások mellett Bonhoeffer többször is szóhoz jut.

Láthatták a Vigiliát, a Katolikus Szót, a Teológiai Szemlét, a Református Egyházat, a Reformátusok Lapját, a Lelkipásztor, s az Evangélikus Életet, amelyekben Bonhoefferrel és Bonhoeffertől olvashatunk.

Szóltam arról, hogy nemcsak a szociáletika kérdéseivel foglalkozó nagyobb teológiai munka, de doktori disszertációk és írásmagyarázatok újból és újból hivatkoznak Bonhoeffer korszerű mondanivalóira.

Nemcsak a református és evangélikus Teológiai Akadémia dékáni székfoglalóiban, nemcsak szemináriumokban jön elő, hanem még két nőtestvérünk Bonhoeffer-fordításokkal keresték meg az egyháztörténeti

professzort, s bocsátották rendelkezésre fordításaikat megtárgyalásra. Ime, nálunk valóban nem akadémiai szinten találkozunk Vele!

Egy kaleidoszkópba is betekinhetett a wittenbergi konferencia hallgatósa. Láthatták, hogy gyakorló egyházi emberek, vidékiek, városiak, fővárosiak, katolikusok, reformátusok, szabadegyháziak, evangélikusok miként vallanak egy-egy levélben Bonhoefferrel kapcsolatban. Lássunk csak egy-két részletet!

„A magyar katolikus egyházban egyre növekvő megbecsülése van Bonhoeffernek. Hangsúlyt kap a keresztény ember felelőssége és szemléli döntése. A bonhoefferi állítás *Isten állandó egyetemes jelenlétéről* a *Krisztusban* megragadja az embert, s nem engedi, hogy pusztán vallási mithikus tényezők mögé rejtőzzön.”

„Bonhoeffer utat mutatott, hogyan követhetjük és szolgálhatjuk Urunkat, az egyre szekularizáltabb világban... Írásmagyarázatai a breviáriumban nemcsak napi kalauz, hanem újra és újra meggyőzőnek arról, hogy *Isten igéjének milyen mély forrásai* vannak, amelyeket fel lehet és fel kell tární.”

„Gyanús volt számomra sokáig az Ő radikalizmusa. Valamiféle »csak etikai« keresztyénisége... Később láttam, hogy krisztocentrikus és a közösséget nélkülözhetetlennek tartó, élt kegyesség, amelynek valóban semmi köze a »valláshoz«... A megélt Krisztus-közösség egész életet mozgósító pozitívuma került elélem.”

„Ura kezéből vett bitófa hitelesíti hitének egzisztenciális voltát, s állít mindenkit kivétel nélkül döntés elé e világi dolgokban... Országos egyházunkban tovább gondolkodunk... tanítása irányában... Vannak akik nem idézik, de vele gondolkodnak és irányjelzése szerint dolgoznak tovább, vállalva a merész döntéseket...”

„Vele kapcsolatban Ezs. 8, 16—17 húszadik századi drámai megvalósulását érzem. Töredékesen maradt írása a jövőnek, a mi jelenünknek szól... egy teljesen új világhelyzetbe került egyháznak..., melyben Istenhez való viszonyunkat a másokért való létben kell megélnünk.”

„Becstelennek tartom azt a hitet, amely vészkijárat az élet határeseiteiben... számomra Jézus egzisztenciális életforma. Ő az a Valaki, aki megítéli cselekedeteimet és meghatározza gondolkodásomat, társadalmi magatartásomat... A teológia nem menekülés valamiféle szférába, életünk történeti és társadalmi valósága elől.”

Valóban közel van hozzánk, s hálás szívvel vallom, hogy közel van hozzám, formálódásomban sok impulzust kaptam tőle a háború alatt, s indirekt módon az egyházunk útjával való azonosulás belső szabadságához is.

Ime, ökumenikus nálunk az érdeklődés. Hozzátehetném, hogy más világnézetiűek is rokonszenvesnek tartják Bonhoeffer emberi magatartását. (L. Világosság c. folyóirat!)

Éppen 50 esztendeje lázasan készült a 21 éves Bonhoeffer disszertációjára a *Sanctorum Communio* — a Szentek Közössége c. teológiai egyházzociológiai munkájára. A tudatosan lutheránus már ekkor tudatosan ökumenikus egyház-fogalmat vallott: „a Krisztus teste Róma és Korintus, Wittenberg, Genf és Stockholm”. Az ökumene tehát Nála nem szervezet, hanem közösség, s nem is öncélú, hanem szolgáló közösség... Stockholmot az akkoriak fülével kell hallanunk, s így kénytelenek vagyunk Söderblomra gondolni, ki a népek barátságát szolgáló egyházi világszövetségben — 1919 — felveti az ökumenikus zsinat gondolatát, mely a békéért és az igazságos szociális rendért szállna síkra. Fáradozása nem

reménytelen, e tekintetben Stockholm — 1925 — igen jelentős, ígéretes állomás volt. Íme, az ökumene szolgálatközösség!

Kérdéssel fejezem be: Miért ne lehetne a *szolgálat a diakónia* jegyében Bonhoeffer hagyatékát testvéri szellemben *teljesen nyitott munkaközösségben* feldolgozni? Miért ne tanúskodhatnánk együtt gyakorlatilag is arról, mit jelent ez a bonhoefferi egyház-fogalom: „Az egyház a vilá-
gért”?

Lehel Ferenc

Megjelent

Koren Emil:
KÖRKÉP

című szépirodalmi könyve

Ára: 40,— Ft

Kapható a Sajtóosztályon

Megjelent

Rédey Pál:
AZ ELFELEJTETT EMBER

című könyve Remete Lászlóról

Ára: 33,— Ft

Kapható a Sajtóosztályon

Az istentisztelet jelentősége korunkban

Az 1978. évre kiadott Evangélikus Naptár igemagyarázatai az istentiszteleti élet fontosságára hívják fel egyházunk népének figyelmét. Ugyancsak ezt a célt szolgálja e cikkkel induló tanulmánysorozatunk. Az istentiszteleti élet megelevenítését a világ evangélikussága is egyik jelentős feladatának látja. „A Lútheránus Világszövetség Dar es-Salaamban tartott Nagygyűlése is felismerte azt, aminek a felismerését Isten a mi egyházunknak már korábban megadta, hogy az egyház missziója legkevesebb négy-dimenziójú szolgálat: igehirdetés, diakónia, istentisztelet és az egyház közösségi élete. Ezek együtt és sohasem egymás nélkül. Az igehirdetés vezet a diakóniára, a diakóniának szüksége van az igehirdetésre és a gyülekezet igazi közösségi életére és a gyülekezet közösségi élete az istentiszteleten realizálódik elsősorban, a közös igehallgatásban, a közös éneklésben, imádságban és mindenek felett az úrvacsorában” — mondotta Dr. Káldy Zoltán a Déli Egyházkerület Közgyűlésén. (Ev. Élet 1978. 2. sz. 1. o.) Püspöki székfoglaló beszédében, 1958-ban az egyház életének egészét az istentiszteleti szolgálat gondolatával fogta össze.

Korunk teológiájában az istentisztelet kettős értelmezésű szó. Tágabb értelemben az egész élet Isten állandó tisztelete. Szűkebb értelemben a gyülekezet rendszeres összejövetele. Mivel a tanulmánysorozat zárócíkke foglalkozik majd az élet istentiszteletével, ezért csak a gyülekezeti istentisztelet kérdéseit veszem sorra.

I. Visszapillantás

Evangélikus egyházunknak az istentiszteleti életben bekövetkezett elszegényedése ellen a küzdelem közel 60 esztendeje kezdődött el. Németországban, az északi evangélikus államokban és az Amerikai Egyesült Államokban megindultak az istentisztelet megújítását célzó törekvések. Ezek közül közvetlen kapcsolatunk a németországi mozgalmakkal alakult ki. (1. A művészi-esztétikai irány, 2. a misztikus irány, 3. a Hochkirche „evangélikus-katolikus” mozgalom, 4. a berneucheni mozgalom. Járosi Andor: A német evangélikus liturgiai reformmozgalmak.) Egyházunkban az istentisztelet megújítására irányuló „irányzat”, „mozgalom” nem alakult ki. Egyes lelkészekben ébredt vágy egyházunk liturgikus életének gazdagítása után. Az evangélikus istentisztelet lényegét gyülekezeti tagjaink az egyszerűségben látták. Az istentiszteleti életért felelősséget érzők lelkes, csendes munkájával részleteiben újult meg istentiszteleti életünk. Az 1938-as istentiszteleti reform számolva az egyházi helyzettel „átmeneti megoldásra” vállalkozva az énekesverses liturgikus rendet tette közkinccsé. A megújított istentisztelet csonka maradt az úrvacsora különválasztása miatt. Az istentiszteleti élet gazdagodását jelentette, hogy megszűnt a házi, kórházi keresztelés. A keresztiséget a gyülekezet jelenlétében szolgáltattuk ki. Növekedett az úrvacsorai alkalmak száma. Van gyülekezetünk, ahol minden istentiszteleten kiszolgáltattják az úrvacsorát. A gyülekezeti éneklést elevenítette az 1955-ben kiadott Énekes-

könyv. Most készül egyetemes énekeskönyvünk. Énekeskönyvünk Új részének imádságai nemcsak az egyéni, de a gyülekezeti imádság kincsünket is gazdagították. Új Agendánk gyülekezeti szolgálatunk valamennyi ágának felfrissülését, megelevenedését segíti jelentős módon. Az új bibliafordítás ugyancsak fontos eszköze istentiszteleti életünk megelevenedésének.

Gyülekezeteink életét nagy részben a tradicionális vallásosság jellemezte. A legtöbb helyen a templomozás népszokás volt. Az agrár társadalom az ipari forradalmat megelőzően összekapcsolta a magán és nyilvános vallásosságot.

II. Változás az istentiszteleti életben

Korunk emberének felfogása szerint az istentisztelet ideje lejárt. A ma embere nem tud mit kezdeni vele, nem igényli. Mivel a transzcendens világot életébe nem építi bele, nem megy templomba. Semmi kapcsolat nem fűzi Istenhez ezért érthetően nem keresi vele a találkozást. De a gyülekezeten belül is kérdések élnek az istentisztelettel kapcsolatban, akkor is, ha ennek nem adnak hangot. Az ifjúság világszerte nem érzi a templomot olyan helynek ahova szívesen megy.

1968-ban Uppsalában az LVT IV. Nagygyűlésén a munkacsoportok témái közé, mint újat, az istentisztelet kérdését is beiktatták. Az Előkészítő Füzet az új témára így hívta fel a figyelmet: „Felelőtlenség lenne, ha a Nagygyűlés nem nézne szembe azzal a modern világra annyira jellemző magatartással, amely alapjaiban kérdőjelezi meg a keresztyén hitet. Ebben a szekuláris világban a transzcendens megtapasztalása bizony nehezebbre esik mind az egyházon belül, mind a kívül álló embereknek. Sokak számára az imádság összeegyeztethetetlennek látszik a tudományos világnézettel és azt érzik, hogy az általuk ismert gyülekezeti istentiszteletnek semmi kapcsolata nincs a mindennapi élettel... Meg kell majd értetni a Nagygyűlés résztvevőivel azt, hogy sok keresztyén istentisztelet mennyire semmitmondó, bizonyos 'világi liturgiák' viszont mennyire a valóság erejével hatnak (pl. szabadságmozgalom, munkásmozgalmi gyűlések.” (Theol. Szemle 1969 1—2. sz. 12. o.)

Hans Küng egyik tanulmányának ezt a címet adta: „Van-e még értelme az istentiszteletnek?” (Vigilia 1976. 4. sz. 231. o.) A világszerte megürülő templomok sejtetik, hogy bőven vannak, akik válaszoltak erre a kérdésre, mégpedig nemmel. Mivel értelmetlennek tartják az istentiszteletet nem jelennek meg a templomban. De e ténynél nem lehet megállni! Akik megjelennek a templomban átélik az istentiszteletet, jelent valamit az életükben, kisugárzik templomozásuk a környezetükre?

a) Változott a világ. A technikai lendülettel áthatott ember alkotni akar. Távol áll tőle a szemlélődés, az önmagára figyelés, a külső és belső csend. Úgy érzi ez terméketlen időtöltés számára. A mai ember értékeli a világot. Uralkodni akar a természetben.

Több irányból hangsúlyozott tény, hogy a tudomány mai eredményeivel és az általuk nyújtott gazdasági felemelkedéssel arányosan fejleszteni kell az ember erkölcsi érzékét és felelősségtudatát. Korunkban, amikor félelmetes erők állnak a tudomány rendelkezésére érthető a felelősség hangsúlyozásának jelentősége.

b) Változott az egyház látásmódja, küldetésének megfogalmazása. Teológiánkban tudatosan érvényesül a társadalmi elkötelezettség. Számunk avval, hogy az ember nemcsak személyiség, hanem, mint Marx

mondja: „az életkörülmények összessége” is. Az új teológiai szemlélet azt kívánja, hogy az embert ne elvontan, egyéni élete elszigeteltségében tekintsük csupán, hanem társadalmi viszonyainak összességében. Istent ma már nem a végső kérdések határzónáján keressük (halál, betegség, fájdalom, magányosság), hanem az élet kellős közepén. Jelentősnek tartjuk Istennel az emberi közösségben történő találkozást. Ez olyan formában történik, hogy részt vállalunk embertársaink gondjával, örömeivel, tervei megvalósításával. Nem a társadalmi és kulturális környezettől elszigetelten éljük életünket a gyülekezetben.

D. Dr. Szabó Géza fogalmazott így: „Az egyháznak — benne elsősorban az istentiszteletnek — azért kell szekularizálnia, hogy a világhoz közel férközhessenek. A misszió az egyházat arra kötelezi, hogy a szekularizáció állandó folyamatában éljen és különböző új formákat vegyen fel; nem azért, hogy lényét és küldetését feladja, hanem hogy betöltse. Ezért döntő kérdés: mely régi formákat kell az egyháznak feladnia és mely változásoknak kell magát alávetnie, hogy a konstantinuszi korszakból az atomkor alakzatára érjen el?” (Teol. Szemle 1969. 1—2. sz. 19. o.)

Az istentisztelet missziói erejét hangsúlyozva Helmut Class württembergi püspök Dar Es-Salaamban tartott előadásában ezt mondta: „Ma különösen is figyelniünk kell arra, hogy istentiszteleteink emberségebbek, barátságosabbak és melegebbek legyenek, ezáltal hatásosabbak és vonzóbbak.” (LKP 1977. 12. sz. 723. o.)

c) Változott az ember. Korunkban a lélektan és a szociológia megállapításainak figyelembe vétele nélkül nem lehet az istentisztelet kérdéseiről beszélni. A lélektan fontosságát elsőnek Podmaniczky Pál vette észre. Már 1916-ban megírta: „A keresztyén istentisztelet lényege dogmatikai és valláspsychológiai alapon kifejtve” című könyvét. Ma már a lélektan mellett a szociológia is segítségünkre lehet az istentiszteleti élet meglevenítésében, korunk emberének helyes megértésében.

Világosan kell látnunk a ma embere feszültségét és kimerültségét a gépesített világban, mely a legkülönbözőbb élményekkel, érzésekkel, benyomásokkal árasztja el. Tudata a sokféle, gyakran ellentétes törekvések határa alatt eltompul. Mindez megnehezíti, hogy benső nyugalomhoz jusson. Összeszedje magát, magába szálljon. Egy gondolatnál, élménynél elidőzzön.

Komolyan kell vennünk a lélektan figyelmeztetését, hogy az istentiszteleten megjelenőben nem történik azonnal fordulat. Nem tudja egyszerre feledni azt amit a templomon kívül hagyott. Lényét hozza magával. Fel kell figyelniünk jobban arra a háttérre ahonnan az istentisztelet résztvevői jönnek. Az természetes, hogy nemzeti ünnepeken megemlékezünk népünk ünnepléséről. De arra is gondolnunk kell, hogy az istentiszteleten résztvevők alkalmanként az anyáknapja, pedagógusnap, gyermeknap légköréből jönnek. A nyár egyfelől a fokozott mezőgazdasági munka, másfelől a pihenés ideje. A gyülekezeti tagok érintettek valamelyikben. Mind avval kapcsolatos gondolatoknak amelyek benne élnek az istentiszteleten megjelenőben, hangot kell kapniuk az igehirdetésben, imádságban esetleg a hirdetésben is. Érezze az istentiszteleten résztvevő: Itt reám is gondolnak! Ebben a helyzetben is Istenhez fordulhatok.

A ma embere számára sok minden idegen a liturgiában. Arra vágyik, hogy könnyen érthető, azonnal megragadható dolgokat kapjon. A szociológusok felismerése szerint a ma embere idegenkedik az állandóan ismétlődő formáktól, szokásoktól. Úgy érzi, hogy ez szabadságában gátolja. Mindennek ismerete segít megérteni a ma emberének idegenkedé-

sét a liturgiával szemben. De azt is hangsúlyozzák a szociológusok, hogy a liturgia állandó ismétlődésének mély hatása van. A liturgia alapelemei Isten-élményből származnak. Megvilágíthatják életünk különböző helyzeteit. Ezzel tudatos Isten-élményhez segíthetnek. Ugyanakkor hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az ember felszabaduljon a váratlan események hatására fellépő félelem alól. A szociológusok szerint korunk emberének egyik jellemzője a váratlan eseménytől való félelem, rettegés. A liturgia nemcsak az ige továbbadásának egyik formája, hanem alapvető emberi szükségletet elégíthet ki, belső nyugalumokat, megcsendesedéseinket szolgálja. (Evangelischer Erwachsenen Katechismus, 1975. 1023. o.)

III. Korunk életformáló hatása

Az iparosodás és a szekularizáció következtében a korábbi vallásos meghatározottságú homogén társadalom nagymértékben felbomlott. Ezzel együtt jár, hogy a Krisztus követő élet régóta nem magától értetődő dolog. Templom látogatásra régebben sok esetben tradíció, társadalmi nyomás készítette az embereket. A megszokott életmegnyilvánulásokhoz az istentiszteletre járás is hozzátartozott. Tekintet nélkül arra, hogy valaki szívből vagy színből kereste fel Isten házát. Korunkban magánüggé lett a keresztyén vallásgyakorlat. Világszerte a népegyházat — több helyen államegyházat — felváltja az a most alakuló, rejtetten, belülről formálódó gyülekezeti közösség, amely minden gyülekezeti tagtól hitbéli, személyes határozott döntést vár. E változás eredményeképpen tudatosabb lesz a hit a gyülekezeti tagokban. Belső döntés, tudatos elhatározás alakítja a Krisztust követő minden megnyilatkozását, az istentiszteleten való részvételét is.

Mindez azt is jelenti, hogy megnőtt a gyülekezet jelentősége, az istentisztelet fontossága. Hiszen a hit nem velünk született adottság. Alakulásában, kiformalódásában gyermekkorban a családnak van nagy jelentősége. Később a gyülekezet vállalja magára, a hitet ébresztő Evangélium hirdetésével munkálja azt, amit Isten a megkeresztelt gyermekben elkezdett. A hitre jutott, mondhatjuk így is nagykorúvá lett keresztyén döntését befolyásolja a gyülekezet élete, istentiszteleti közössége. Korunkban különös jelentőséget kapott az a tény, hogy van-e vonzása az istentiszteletnek. A tanácsra, vigasztalásra, erősítésre vágyó ha nem kapja meg azt, ami neki segítséget jelent, akkor elmarad a gyülekezet közösségéből. Akinek tele van a szíve örömmel az a gyülekezet közösségében is örülni akar. Ha csüggedt, megfáradt, reménytelen emberek veszik körül az istentiszteleten, ha az igehirdetésből, énekből, imádságból hiányzik az Istenére talált szív boldog ujjongása, akkor ugyancsak távol marad a gyülekezettől. Ha valaki, aki rég nem vett részt istentiszteleten és mint vendég betéved oda, ahol megragadja őt a környezet, az igehirdetésből megérzi, hogy életkérdéseivel foglalkoznak, felvidítja az eleven éneklés, örömmel állapítja meg: itt kaptam valamit! Ide máskor is szívesen eljövök. Az istentiszteleti élet felmérése a gyülekezet számára mindig önzingálati alkalom.

Az Istent kereső, rá figyelő ember nehézsége az, hogy valóságos tapasztalataival szemben a vallásos szókinccs üresnek tűnik. A körülöttünk levő, életünkhöz tartozó világ dolgaihoz csak kevésé illeszthetők az egyházi tanítás fogalmai. Ez az oka a gyülekezetben található nemzedékbeli szakadásnak. Az idősebbek a régi életforma gondolatvilágában élnek. Ők nem érznek ellentétet a régiebb kifejezési formák és a mai élet kö-

zött. Talán különösebb tudatátformálódás nem ment bennük végbe. A holnap fiataljai számára azonban sok, minden kérdéses, érthetetlen ami a gyülekezetben történik. Ezért nem találják meg könnyen helyüket az istentiszteleti közösségekben. Maradnak távol vagy kívülről szemlélik, de nem élik át ami történik az istentiszteleten. Most van az a döntő helyzet, amikor a régeből az újba lépünk át. Most kell segítséget nyújtanunk a mában élő, holnapot formáló embereknek abban, hogy Istent itt és most felismerhessék, életük Urának elfogadhassák.

Korunk velejárója, hogy mind nagyobb jelentőséget kap a szabad idő. Szociológusok felismerése szerint még távol vagyunk a szabad idő értelmes felhasználásától. Mind több jelét vehetjük annak, hogy növekszik azok száma, akik nem elégednek meg a külső nyugalommal, jó pihenéssel, szórakozással, vagy a hivatásuktól eltérő pihentető munkával. Szükség van bensőnk, lényünk mélye igazi megpihenésére, felüdülésére. A szellemi növekedés, ami ugyancsak ismertetője korunknak szükséges teszi, hogy az ember végig gondolja élete értelmét és célját. Egy kicsit önmagával is foglalkozzon, ne csak az emberekkel vagy az anyaggal.

Az istentisztelet ilyen lehetőségnek kínálkozik. Az élet örök, nagy és megoldásra váró kérdéseiről szól az ige. A Teremtő szólítja meg teremtményét. Aki a legilletékesebb az mondja el az élet értelmét, feltárja végtelen távlatát. Mivel mi emberek azt tudjuk megragadni igazán amit szemlélhetünk, ami hozzánk közel áll, Isten igéjében Krisztust állítja elénk, a Testvért, a Barátot. Az ő nehéz életútja, vívódása, reménységgel teljes küzdelme adhat erőt, bátorítást, ébreszthet új felismerést, segíthet életre szóló döntések meghozatalában. A Jézus Krisztusról hangzó Jó Hír az elkövetkező hétre örömet, bátorságot, határozottságot, szolgálatkészséget, a másokért történő fáradozás szándékát ébresztheti bennünk.

A teljes emberség kialakításához szükség van lényünk benső rendezettségéhez. Termelési mutatók, baleseti statisztikák igazolják, hogy milyen nagy jelentősége van az embert betöltő harmóniának vagy a benne dúló viharoknak. A Krisztust követő számára ezért életfontosságú az istentiszteleten való részvétel. Enélkül elsorvadna énje, elveszítené tartását, elszürkülne. Ennek hatását nem csupán családja, hanem tágabb környezet, munkahelyi közössége is megérezne.

Eltűnt az a kor, amelyikben éles határvonalat húztak a szakrális világ és a profán élet között. Arra kell gondolnunk, hogy az ősegyház liturgiája a világban élő liturgia volt. Az istentiszteleti hálaadás, az Istenhez közeledés formái a világi életből fakadtak. A templomok, liturgikus ruhák kialakításában is hatottak világi elemek. Az első idők Krisztus követői a missziói parancs kötelezettségében éltek. Tudatában voltak annak, hogy küldetésük van a világ felé. Ezt a küldetést nem lehet a világtól elzárva teljesíteni. Pünkösöd éppen azt jelentette, hogy Krisztus népe nyilvánosan belépett ebbe a világba az örök élet Jó Hírével. A zsidó vallás különbséget tett a profán és szakrális világ között. Az ősegyház szembe fordult evvel a magatartással. Az egyház életében később a világtól való elkülönülés (remetesség, szerzetesség) az egyház belső romlásának volt a jele. A küldetésről való megfeledkezésről tanúszkodott. A hétköznapi és vallási élet közötti különbségtétel ma már tartománytalan felfogás, életmagatartás.

IV. Az istentisztelet közösség alakító ereje.

Jézus Urunk főpapi imádságában így könyörgött: „Én öbennük és te énbenem, hogy tökéletesen egyek legyenek, hogy felismerje a világ, hogy te küldtél el engem és hogy úgy szerettek őket, ahogyan engem szeretted.” (Jn 17,23) Tanítványi közösségről úgy beszélt, mint amelyik Isten szeretetének jele lesz a világban. Nem egy közös szertartás elvégzésére egybegyűlt embercsoportra gondolt, hanem egy valóságosan létező, újból és újból megvalósuló közösségről, övéinek olyan együtteséről, amely az élet hétköznapijában is közösség.

A kijelentés mellé tegyük oda a lélektan felismerését. Az emberszív közösségre van hangolva. Az emberi lélek legmélyebb rétegéből fakadnak, törnek föl ezek a vágyak: valakit szeretni, valakihez tartozni, valakinek a szeretetében részesülni. A költők azok, akik ki tudták tapogatni az emberszívnek rejtett világát. Felismerték, hogy az ember élettárs, barátok, munkatársak közösségében is egyedül tud maradni. Hangot adtak annak a felismerésüknek, hogy minden szeretetközösségben az ember a maradandóságot, a teljességet kívánja. Költőink közül legteljesebben Ady Endre tárta fel magát: „szeretném, hogyha szeretnének, s lennék valakié...” Az embert soha nem elégíti ki az önmagával való kapcsolata, hiszen ez nem is kapcsolat. A teljesség utáni vágy, sóvárgás a szeretet után, a maradandó, igaz kapcsolat keresése indíthat Isten felé. A teljesség után vágyódónak szól Valaki: „Én vagyok a te Istened!” Az Örökkévaló felajánlja a szeretetét. Közölni, oda adni akarja önmagát. Ő betölti az emberi lélek vágyát. Magáról így szól: „ÉN”, a felé közeledőt így szólítja meg: „TE”, a Vele való találkozást e szó fejezi ki: „MI”. A kapcsolat kialakulása után az ember lelkében megszólal a tiszteletadás, a hódolat, az imádás. Talán úgy, ahogy József Attila kifejezte: „Láttam, Uram, a hegyeidet, s olyan kicsike vagyok én. Szeretnék nagy lenni, Hozzád hasonló, hogy küszöbödre ülhessek, Uram. Odatenném a szívemet, de apró szívem hogy tetszene Neked...?”

Lelkipásztori feladat a hívőkkel való egyenkénti törődés mellett a gyülekezeti közösség kialakítása. Rá kell nevelni a gyülekezeti tagokat, hogy ne csak magukkal törődjenek, maguknak éljenek, hanem a szeretet törvénye értelmében beleépüljenek a gyülekezet közösségébe. Meleg szeretetközösséggé kell formálódnia gyülekezeteinknek, mely biztosítja a keresztyén életben való elmélyülés lehetőségét. Az Istennel való közösség mellett az elmélyült személyes kapcsolatok is hozzátartoznak a gyülekezeti élethez.

A keresztyén szülők a keresztelekés alkalmával arra tettek ígéretet, hogy vállalják gyermekük hitben történő nevelését. Ez azt is magában foglalja, hogy a gyülekezeti istentiszteleti életbe történő bekapcsolódása a gyermeknek a szülők segítségével történik. Ezt elsősorban példájukkal segíthetik előbbre. Sajnos eléggé elhomályosult gyülekezeti tagjainkban Isten harmadik parancsolatának kötelezettsége. Nagyon sokan megfelekeznek arról, hogy a keresztyén ember szabadsága nem jelenti az Isten törvényeitől való csendes elszakadást. Az istentiszteleten való részvétel hozzátartozik a gyülekezeti tagsághoz. Elengedhetetlen velejárója a Krisztust követő életnek. Az Evangélium hirdetése nincs ellentétben ennek a tudatosításával! Lelkipásztori megbízatásunk a teljes kijelentés, a Törvény és Evangélium megszólaltatását foglalja magába. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy Luther a parancsolatot magyarázva így fogalmazott: „Istent félnünk és szeretnünk kell!” A Nagykáté tanítása szerint az ünnep megszentelése azt jelenti „hogy időt és alkalmat keresünk is-

tentiszteletre". Az igaz, hogy korunk embere számára nem olyan könnyű időt és alkalmat találni az istentiszteleten való részvételre. De ez nem ment fel Isten parancsa teljesítése alól.

Világosan kell látnunk, hogy a ma emberének nem olyan könnyű beleilleszkedni a gyülekezet közösségébe. Aki istentiszteleten részt vesz, annak a közösséget áldozatot kell hoznia. Le kell mondania arról, hogy saját egyéni gondolataival, gondoljaival törődjön. Az istentisztelet rendjét kell követnie. A közösséggel együtt kell imádkoznia akkor is, ha saját egyéni mondanivaló tölti meg szívét. Ki kell lépnie megszokott gondolatokéból és közösséget kell vállalnia a gyülekezettel. Ez azt is magában foglalja, hogy olyan dolgokat kell kérnie melyek tőle távol állnak. A ma embere nehezen tud lemondani önállóságáról. Az istentiszteleten való részvétel önállóságunk háttérbe szorítását jelenti. Erre csak az Isten Szentlelkétől munkált alázat tesz képessé.

Az istentiszteleten együtt kell lenni nemcsak rokonszenves, hanem ellenszenves emberekkel is. Sőt talán ellenséges érzelműekkel is. Gondoljunk arra, hogy akik feszült családi légkörben élnek talán évtizedek óta együtt járnak templomba. Fel kell adni a magányt. Másokkal együtt kell lenni. Az istentiszteleten Krisztus testének tagjaival vagyunk együtt. Ez a szeretet teszi fontossá. Hangsúlyossá lesz az ÉN helyett a MI. Nem magunk választjuk ki azt, hogy kikkel vagyunk együtt az istentiszteleten. Isten Szentlelke gyűjt egybe. Legtöbbször egymástól egészen különböző embereket. Jézus tanítványai is mennyire különböztek egymástól. De Jézus közösségében eltűnt, erőtlenné lett ez a különbözőség. (Romano Guardini: A liturgia szelleme. Teológia 1967. 2. sz. 118. o.) Mindennek korunkban igen nagy jelentősége van. Az istentiszteleten való tudatos részvétel, a liturgia átélése jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy közösségi emberré formálódjunk.

A Szentlélek vezetésére világszerte egyre intenzívebb lesz a Krisztus követők Világ felé való fordulása. Isten maga adta az embernek a világot, hogy kibontakoztassa, rendezze erőit. Azt akarja Isten, hogy teremtménye megtapasztalja a Mindenség Alkotójának jelenlétét a Kozmoszban. Ezért helyrehozhatatlan tévedés lenne elbátyázni magunkat egy szakrális térben abban a reménységben, hogy ott biztosabban megtaláljuk Istent. Így nem az élők az élet, hanem a holtak Istenével találkoznak. Így is fogalmazhatunk: Isten hatalma, fensége, ereje, mindennekfelett való volta igazán korunk embere előtt kezd kibontakozni. Pierre Teilhard de Chardin eszméltető felismerései a nagy távlatok megsejtéséhez segítették el korunk gondolkodó embereit.

Az istentiszteleten a közös hit által közös otthonban érezhetjük magunkat. A magányosságunkból a közös imádság, a közös éneklés, a közös hitvallás, a közös igehallgatás kiszakít, de nem tesz személytelenné. Isten előtt mindenki személyesen meghívottnak érezheti magát. Ez a tudat, hogy valaki a családon, a nemzeten túlnyúló közösség tagjának érezheti magát, az egyetemes emberiség felé nyitja ki a lelket. Ez korunkban jelentős tényező. Az emberségünk kiteljesedéséhez az is hozzátartozik, hogy világméretben tudjunk gondolkodni, az emberiség egészéért felelősséget hordozni.

Luther a torgaui várkápolnának 1544. okt. 5-én történt felavatásán ezt mondotta: „Kedves barátaim, ezt az új házat most meg kell áldanunk és a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak szentelnünk... hogy ebben ne történjék semmi más, mint hogy a mi jó Urunk magában szóljon hozzánk szent igéje által és mi is szóljunk Hozzá imádságban és dicsőítő énekekben.” Az istentisztelet lényegét ma sem lehet találójában kifejezni.

Budakker Oszkár így értelmezte Luther szavait: „Mert ahogyan a gyülekezet csak az ige által lesz, úgy istentiszteleti cselekvése is feltételezi Isten cselekvését az igében, a maga megszólítását Isten részéről az ige által. Maga az istentiszteleti cselekvés pedig nem lehet más, mint válasz Isten cselekvésére, az Ő igéjére. Tartalmilag pedig mivel Isten igéje a Jézus Krisztusról, a Benne ajándékba kapott bűnbocsánatról és váltságról szóló örömhír — a gyülekezet istentiszteleti megnyilatkozásának tárgya nem lehet más, mint bűnbánat és a kegyelmes Isten magasztalása.” (Harc az evangélikus istentiszteletért. Győr, 1942. 41. o.)

Feladatunk istentiszteleti életünknek Luther szellemében történő továbbépítése. Ehhez a Reformátor liturgikus munkásságát kell ismernünk. Ez lesz a témája istentiszteleti tanulmányosorozatunk következő cikkének.

Ferenczy Zoltán

Az ember, mint közösségi lény

Hogy is ne lenne közösségi lény az ember, amikor Isten teremtő szeretetének köszönheti létét, és úgy vette át a földgolyót, hogy igazán nem kérhette a panaszkönyvet? A teremtettség része, ám megbízott gazda. Hordozza a mindenség, amelybe úgy lépett be, mint szerencsésebb mai fiatal házások a nászajándékul kapott összkomfortos lakásba. Védettség, biztonság veszi körül: békesség a természettel és önmagával, s mindezekfölött a Teremtővel — ez a közösség. „S éppen ennek a teremtői műnek részese Krisztus Isten őszkezdeti Igéjeként, mint az összes kreatúrákban ott rejlő erő és szándék. Nincs itt semmi ellenérzés a megalkotott világgal szemben, semmi világfélelem, vagy világellenesség, hanem mindannak az öröme, ami csak van s a Teremtő magasztalása műveinek sokaságáért” — írja W. Stählin. (Wie es war im Anfang, 15. o.)

Ezt a közösségi töltést kell továbbadnia az embernek, ha rendeltetészerűen akar élni, vagyis egyenesben akar maradni az őt létrehívó alkotói szándékkal, isteni beprogramozottságával. Igaz, a bűn közbejött s belerobbant a közösségbe: egyszerűbe kínossá, veszélyérzetet sugallóvá vált az embernek „mezítelensége”, ami nyilván nem valami boldog ősnudizmus bealkonyulását jelenti, hanem inkább olyasmit: valami megtört az emberben — rendeltetési kontinuitása, teremtésményi identitása (hogy csak két megközelítést kíséreljünk meg) — s többé nem az, aki volt, akinek pedig lennie kellene. Ezt kell lepleznie, mert elviselhetetlen a közvetlen láthatóság, mondhatnám átlátszóság érzése, egyrészt a párjával szemben, másrészt az Istennel szemben, akinek közelléte szorongást okoz benne, el „kell” rejtőznie. De ezen a ponton már ön maga elől is bújniia kell: önleplező értékű, ahogyan Istennek hazudik és át igyekszik hártani a vétket, ekkor ti. már önmagának is hazudik. Ha pedig ezt ösztönösen teszi, az annál többet árul el, mert akkor a hazugságot már akarnia sem kell, megy az magától is, ennek viszont külön „előnye”, hogy letagadható, illetve tudomásul sem kell venni. Magyarán: úgy hazudok önmagamnak, hogy azon menten már lehazudtam önmagam előtt az öncsalást. Csakhogy akkor a saját magammal fennálló közösségem is megbomlott, mert már bent is törés van, elő a benti törés hat ki és lesz miatta „átkozottá” a föld, vagyis kap negatív előjelet a mindaddig „igen jó” élet-

terep. Ki is dobja magából az embert a paradicsom, hiszen előbb az ember dobta ki magából a paradicsomot: a harmóniát Teremtőjével, a másik emberrel s az őket körülölelő testvéri kozmosszal. Megtörte a közösséget, az alapvetőt!

És mégis: „az Isten ajándékai és elhívása visszavonhatatlanok”! Hiszen a teremtés a kegyelem intenciójának jegyében történt: „Ő a láthatatlan Isten képe, a teremtmények között az elsőszülött. Mert benne teremtett minden... Ő előbb volt mindennél, és minden őbenne áll fenn” (Kol 1,15–17) — különben már nem lenne világ. Vagyis: **AZ ISTEN A MAGA RÉSZÉRŐL ÁLLJA A KÖZÖSSÉGET**, a szent és páratlan Fiú haláláig menően. Ezért lehetséges és szükséges ennek a visszkapott közösségnek a naponkénti befogadása és továbbajándékozása — a közösség realizálása!

Közösség önmagunkkal

Talán még ezzel is baj van? Bár ne lenne. Akkor nem lenne, ha a közösség törése nem bennünk, lényünk mélyén keletkezett volna, hanem valahol „kint”. De hol? A bioszféra „hominitis”-ben, ember okozta korban szenved. Az emberiséget maga az emberiség fenyegeti végpusztulással. A közösségi konfliktusokhoz pedig hallgassuk meg Jakab (4,1) hozzászólását: „Honnan vannak viszályok és harcok közöttetek? Nem a tagjaitokban dülő önző kívánságok okozzák-e ezeket?”

Vegyük észre én-részségünket önmagunk és környezetünk bajiban! Túl olcsó és veszélyes dolog ezt azzal háritani el, hogy „ne foglalkozunk önmagunkkal”. Igaz, vannak kóros mértékben önmagukba bonyolódott emberek, de talán még többen olyanok, akik kóros mértékben nem foglalkoznak önmagukkal, ezekből pedig nem az önzetlenség mintapéldányai lesznek, hanem önismereti analfabéták, akik belső rendezetlenségeik ódiúmát a környezetük nyakába zúdítják, s minél intelligensebbek és érzelmileg töltöttebbek, annál meggyőzőbben tudják bebizonyítani „igazukat”. Önmagukkal jól foglalkozni alapvető szolgálat: ennyi TMK-val tartozunk önmagunknak és környezetünknek. S jaj, ha ezt megspóroljuk.

Különféle neurózisokkal pszichoterápiás kórházba kerülők az első beszélgetési alkalmakkor általában olyan panaszokat mondanak el bajuk magyarázatául, amelyek jól hangzanak. Gyógyítói feladata, hogy ezek mögött megkeressék azokat az okokat, amelyek nem hangzanak ugyan jól, de igazak. Magam tapasztaltam, hogyan kezd éledezni pl. egy-egy súlyos depressziós, vagy kényszeres neurotikus, amikor felrémlenek neki a dolgok valódi összefüggései s azon belül a maga én-részsége, veleszületett és szerzett tulajdonságai és készségei. Más neurotikusok — általában a kemény énűek — nem maguk kerülnek kórházba, hanem másokat juttatnak oda. *Temérdek szenvedés* zúdul az emberekre, s ezzel a társadalomra. Korunkban pedig legalább egy kicsit mindenki neurotikus, vagyis személyiségzavarban szenved. folyamatosan *felfedezni én-részségünket ön- és gyógygyítás*. Ezzel vállaljuk önmagunkat, s nem teszünk úgy, mint akinek nem ér a neve.

Az eredeti identitásunkat keressük közösséget keresvén önmagunkkal. Ki is vagyok tulajdonképpen rendeltem szerint, ezzel szemben ki vagyok ténylegesen, és kivé lehetek Jézus Krisztus által? Milyen erők mesterkednek bennem — félelmek, vágyak, indulatok, rejtett szándékok — amelyek egyre messzebb sodorhatnak rendeltem szerint betöltésétől? Melyek azok a gyógyító és szolgáló erők, amelyeknek a feloldó evangélium

szabad futást akar biztosítani bennem, magam és mások fellélegzésére? Ugyan hogy is nézhet ki az az új ember, akit naponta kivehetőbbé alkothat életem újjáteremtő Gazdája? S ez hogyan szállhat be mindazokba a nemes harcokba, amelyeket sorsszerű feladatunk megvívni személyesen és közösségileg? — így és hasonlóképpen hangozhatnak azok az egészséges nyugtalanságot keltő kérdések, amelyeket az önmagunkkal való közösség keresése felvet.

Közösség az embertárral

Senkivel sem tehetek semmit, ami ne hatna elsősorban rám magamra! Ha vétek, önmagam ellen vétek a legbiztosabban. Aki lop tőlem, az csak a pénztárcám állományában tesz kárt, a saját lelkén viszont annyit rombol, hogy azt általában sokkal nehezebb helyrehozni, annál is inkább, mivel az elkezdett rossz mintegy követeli a folytatását. Ugyanígy állunk persze a jóval is: ha tesszük, hajlamosítjuk magunkat a folytatására. Vagyis *minden cselekedetünkkel arra ítéljük magunkat, hogy a jövőben hasonlóképpen cselekedjünk.* Mindemellett a rossz folytatódási automatizmusa sajnos erősebb, s könnyebb valakit lehúzni, mint fölfelé segíteni. Minden esetre: cselekedeteink láncolatszerűen kapcsolódnak egymáshoz, mi magunk pedig emberekhez kapcsolódunk, akikkel szinte össze vagyunk bilincselve, és senkit sem taszíthatunk a mélybe anélkül, hogy annak következményei ne lennének ránk nézve is. (Sokkal masszívabb és messzebb ható következményei, mint ahogy azt általában gondoljuk.)

Bonyolult és mély *interdependencia* (kölcsonös függőség) fűzi össze az embereket: minden jóval és rosszal befolyásoljuk egymást, egymás sorsába belesegítünk, vagy belerontunk. Utóbbira is gondolhatunk, amikor „a mi vétünk” bocsánatát kérjük, hiszen bűneinket szinte kivétel nélkül „kooperatívan” hozzuk össze: úgyszintén a megtett jóban is benne vannak jó néhányan a közvetlenül cselekvőn kívül. Ez persze egy okkal több arra, hogy *vállaljuk a világ nyomorúságának ránk eső részét* minden elképzelhető viszonylatban. Ide illik G. Krusche megállapítása: „a szakramentális közösség megfelelőt keres a szociális közösségben”. (Lp 1976, 217) Ennek egyik pregnáns vonatkozását húzza meg Z. Kameeta dél-afrikai teológiai rektor, amikor Isten szabadságüzenetéről azt mondja: „Ígését nem valami vakuumba hirdeti bele, hanem száműzetésbe és korlátozásba, éhségbe és szegénységbe, olyan körülményekbe, amelyek között az embereket szisztematikusan rombolják rasszizmussal és diszkriminációval, áttelepítésekkel és gyűjtőtáborokkal, elektrosokkal s barbár és embertelen törvényekkel és rendelkezésekkel.” (Luth. Rundschau, 1975, 334) Sorozatunkban más szerző feladata ugyan arról írni, mit jelent „a gyülekezet mint közösség a társadalomban és a világban”, de a fenti idézettel nem árt jelezni, hogy az a bizonyos interdependencia nemcsak bonyolult és mély, de *világméretű* is és minden emberi vonatkozásra kiterjed. *D. Káldy Zoltán* a Kyrios és Diakonos Jézussal kapcsolatban hangsúlyozza: ő „az embereknek nemcsak a „lelki” szükségleteit tartotta szem előtt, hanem a „testieket” is. Mindig az *egész embert* segítette. ... és amikor bűnbocsánatot adott, egyben visszahelyezte az egyént az *emberi közösségbe is.*” (Lp. 1976,14) Tehát:

PLÉROMATIKUS KÖZÖSSÉGBE von Jézus Krisztus irgalma: nincs olyan reláció, amire ez ne lenne érvényes, legfőljebb olyan, amely egyelőre kiszorult a látószögünkől, vagy egyszerűen kényelmesebbnek érezzük azt föl sem fedezni. Ám azzal magunkat szegényítjük meg és szolgálhatunk.

Körforgalom!

A közösség tranzit-áru! Szeretet-töltését szüntelen tovább kell adni, csak akkor marad belőle elegendő nekünk: egyénnek, családnak, munkatársi kollektívának, egyháznak, nemzetnek stb. Aki ennek a rizikóját nem vállalja, az pangásos tünetekre ítéli magát, melyek „thrombotikus” jellegűvé súlyosbodhatnak, hiszen valahol dugó támadt a közösség kötelező körforgalmában, és az baj.

Márpedig az ember radikálisan, mondhatni *totálisan közösségi lény*, amennyiben minden hat rá és ő is mindenre hat. Nincs okunk tagadni, hogy minden egyéni és megismételhetetlen, s mint egyéniséget tisztelőben kell tartani, ám az egyéniség is csak akkor gazdagodhat, teljesedhet ki differenciált személyiséggé, ha folyamatosan keresi és megtalálja helyét a közösségi viszonylatokban: akkor kölcsönösen emelik egymást.

A közösség ellentéte a magába görbültség, elzárkózás, partikularizmus, haszonlesés, úrhatnamság, nemtörődömség s mindezek párhuzamosai. A *közösségi mentalitás viszont behatárolhatatlan*: úgy élünk jól a jelenben, ha vállaljuk a számvetést a múlttal és jövővel — ez az idői, ill. történelmi közösségvállalás, felelős kritikával és döntésképességgel; közösségekben vagyunk az élő és élettelen világgal, mint annak kritikus pontja, s ez a felelősségünk immár kozmikus méretűvé tágul; közösségekre utaltak vagyunk más fajú, gondolkozású, szokásrendszerű, vérmérsékletű, más terhekkal és erényekkel jellemezhető emberekkel s kollektívumokkal, közösségekben a világ gondjaival s örömeivel, küszködéseivel s reménységeivel, materiális és morális problémáival, melyek persze összefüggenek egymással — de *ugyan mi az, amihez tényleg ne lenne közünk?*

Számunkra a közösség *gyújtópontja Jézus Krisztus megújító szerepére*: az a forradalmi irgalom, amellyel beült a vámszedők és bűnösök közé, nem féltve sem köntösének, sem nimbuszának tisztaságát, amellyel vállalta a tömegeknek, sőt a tizenkettőnek értetlenségét, egészen addig, amíg a kereszten kiteszítettá lett az Istennel és emberekkel való közösségből — amit érzékletesen jelzett a két lator — s ez a megcsúfolt és lemészárolt szeretet alkotta meg mégis a múlhatatlan, rendíthetetlen közösség alapját.

Hitben élünk, ami azt is jelenti: az eljövendő Tökéletes Közösség előrevetődő fényeiben látjuk a jelent, szolgálatunkat, közösségi feladatainkat. *Igaz látást, lendületet a közösség ómega-pontja felől kapunk*, attól, akié minden hatalom mennyen és földön. Abból a végső, merőben új közösségből kapunk ízelítőt, valahányszor magával sodor Jézus Krisztus szerete. Az ilyen személyes és közösségi életstílus ígéretségének sose jár le a szavatossági ideje.

Dr. Bodrog Miklós

Semprun: A nagy utazás

Van, amit jobb elfelejteni, de nem jó mindent elfelejteni csak azért, mert nem kellemes, sőt sokkhatásokat idéz fel.

Korunk emberét többek között az fenyegeti, hogy elveszíti a „*megrendülésképességét*”. Nagyon is sok inger ér bennünket, ösztönösen is védekezünk minden túladagolással szemben. De az ingerek minősége is megváltozott: a vacsora mellé a tévé odaszervirozza a legkirívóbb, legképzelenebb, vagy legnagyobb horderejű világeseményeket. S ezek a „leg”-ek megviselnek bennünket: érzékenységi küszöbünk feljebb menekül, mint valami özönvíz elől. De hová? Mentsvárba? — ami nincs. Szociális-politikai érzéketlenségbe? Tartani kell tőle. Mert aztán azon sem tudunk megrendülni, amin kellene, vagy az egész csak egy kis érzelmi hullámmászás, személység- és öntudatformáló hatás nélkül.

De bárhogy van is, a világtörténelem legnagyobb emberi kataliz-mája, a második világháború nem szabad, hogy feledhető legyen. S nemcsak azért, mert abban emberek ölték egymást halomra, hanem mert kegyetlenségének méreteit és minőségét szinte mitikussá tette a fasiszmus. Nem szabad elfelejtenünk, minek lett vége 1945 májusában, függetlenül attól, hogy egyénileg mennyit éltünk át és hogyan.

Jorge Semprun, a szerző személye is érdekes: spanyol nemesi családból származó kommunista francia író, aki a Spanyol Köztársaság francoista megdöntése után Franciaországba menekül, Párizs eleste után pedig — 18 éves akkor — beáll partizánnak. 1943-ban elfogják, s vizsgálati fogásig után szufolt marhavagonban szállítják társaival együtt a buchenwaldi koncentrációs táborba. Ez a négy nap „a nagy utazás”, melyet élményanyaga, töltése tesz nagygyá, hiszen összesűrűsödik benne a kor, a háború lényege, az emberiség alvadt vére.

Tizenhat évig érlelődött benne a mű, s rangos irodalmi díjat kapott érte. Tényleg mestermű. Nem ecseteli ríktó színekkel a borzalmakat; hidegnek tűnő, tárgyyszerű gyűlölettel, visszafogott ízzással írja le, mi történt vele, benne és körülötte. Ahogy pedig elmondja a szinte elmondhatatlant, abban összefonódik ama négy nap minden jelentős előzménye és utótörténete. Az emberekkel dugig tömött marhavagon mintha előlegezett koporsó lenne, s a halálnak ebben az előszobájában illő is a számvetés, az úgyszólván filmszerű emlékezés. Ha pedig végül mégis megmenekült az illető, akkor az egy okkal több, hogy a film ne szakadjon meg, hanem a szó legmagasabb értelmében „dokumentumfilmme” legyen, mely a legmagasabb irodalmi és a legmélyebb érzelmi szinten egzisztenciálisan mutatja be a kort, a tragikumot és heroikumot.

Mindemellett *radikálisan pózmentes* ez a gyémánt keménységű mű, ez az élményekben elmondott hitvallás. Éppúgy bajos lenne ismertetni, mint egy lírai verset, egy impresszionista festményt, vagy egy zeneművet, mely akkor hat ránk, ha kapcsolatba kerülünk vele, s nem akkor, ha róla beszélnek.

A nagy utazás „méltatása” helyett — vagy méltatása gyanánt — azt a részletet idézem belőle, amelyben az író saját felejtési tendenciával küszködve, szinte szemérmesen győzködik önmagával, hogy sok évnyi ön-

védő hallgatás után elmondja a lengyel zsidó gyerekek halálának történetét.

*

„Már Eisenachban elhatároztam, hogy soha életemben nem leszek régi frontharcos. Rendben van, elfelejtettem, mindent elfelejtettem, és ezentúl emlékezhetem már mindenre. Elmondhatom a lengyel zsidó gyerekek történetét, nem úgy, mint velem, épp velem megesett történetet, hanem mint ami velük, a lengyel zsidó gyerekekkel esett meg. A zsidó gyerekek történetét a zsidó gyerekek nevében.

Nem az éjszaka sötétjében érkeztek, mint mi, ők a délután szürke fényében érkeztek.

A háború utolsó tele volt, leghidegebb tele a háborúnak, melynek sorsa hidegben és hóban dőlt el. A németeket hátravetette a Lengyelországon áthömpölygő nagy szovjet támadás, s a németek, ha idejük maradt rá, kiürítették a lengyelországi táborokat, és magukkal hurcolták az odagyűjtött deportáltakat. S mi a Weimar mellett, a Weimar fürötti bükkerdőben napokon, heteken keresztül láthattuk a kiürített táborokból érkező szállítmányokat. Hó fedte a fákat, hó az utakat, s a karanténtáborban térdig jártunk a hóban. A lengyel zsidókat vasúti teherkocsikba zsúfolták, csaknem kétszáz embert egy vagonba, s ők hosszú napokig ételenszomján utaztak a télben, a háború leghidegebb telében. Amikor a tábor pályaudvarán elhúztuk a vagonok toljajtait, semmi sem mozdult, a zsidók jó része álló helyzetben halt meg, elpusztult a hidegtől, az éhségtől, s a vagonokat úgy kellett kirakni, mintha fát szállítottak volna, a holttestek mereven zuhantak a pályaudvar peronjára, egymásra hanyták őket, aztán teli teherautók egyenesen a krematóriumba szállították a hullákat. Mégis a vagonban, a fagyott holttestek tömegében akadt néhány zsidó, aki túlélte ezt is, aki élt még, haldoklott. Az egyik vagonban, ahol akadtak még élők, amikor eltávolították a fagyott holttestek zsúfolt halmát, melyeknek fagyott és merev ruhája gyakran össze is ragadt, zsidó gyerekek csoportjára bukkantak. S a pályaudvar peronján, a hóban, a hóborította fák között egyszerre csak ott álltak a zsidó gyerekek, körülbelül tizenötön, megdöbbenve néztek körül, az egymásra rakott holttesteket bámulták, melyek úgy heverték egymáson, mint szállításra váró, lehántott kergű fatörzsek az út szélén, a fákat nézték, és a havat a fákön, úgy néztek, ahogy gyerekek szoktak. Az SS-legények az első percben mintha zavarban lettek volna, talán nem tudták, mit kezdjenek ezekkel a gyerekekkel, körülbelül nyolc és tizenhét év között lehettek a gyerekek, bár némelyik, ijesztő soványságával és furcsa tekintetével, agastyánnak is beillett volna. De az SS-ek az első percben nem tudták, mit kezdjenek a gyerekekkel, és egy sarokba terelték őket, talán hogy idejük legyen utasítást kérni, míg a főúton végigkísérik a szállítmány néhány tuatnyi életben maradt felnőtt foglyát. S e foglyok egy részének is sikerül meg meghalnia, mielőtt a tábor bejáratához érnének, emlékszem, láttuk, hogyan esik össze néhány fogoly az úton, mintha a vagon holttestei közepette lecsavart lánggal égő életük hirtelen ellobbanna, egyesek mereven elzuhan-tak, akár a villámsújtotta fa, egész hosszúkbán az országot mocskos és néhol sáros havára zuhantak, melyet a nagy, didergő bükkfák patyolattiszta hótakarója keretezett, mások először térdre rogytak, küszködve felemelkedtek, hogy még néhány méterre elvonszoljaik magukat, aztán elterültek, előrenyújtott karral, sovány kezükkel kaparva a havat, mintha végső erőfeszítéssel még néhány centimétert akarnának csúszni a kapu felé, mintha az a kapu a hó és a tél és a halál végét jelentené. De végül csak a

tizenöt zsidó gyerek maradt a pályaudvar peronján. Az SS-ek erejük teljes tudatában érkeztek vissza, úgy látszik, pontos utasítást kaptak, vagy talán szabad kezet, talán megengedték nekik, hogy olyan módszerekkel gyilkolják le a gyerekeket, ahogy kedvük telik benne. Mindenesetre erejük teljes tudatában érkeztek vissza, kutyákkal, harsányan nevettek, tréfás megjegyzéseket kiabáltak egymásnak, hahotáztak. Félkör alakba fejlődtek, s a főúton maguk előtt terelték a tizenöt zsidó gyereket. Emlékszem, a gyerekek ide-oda néztek, nézték a SS-eket, eleinte bizonyára azt hitték, hogy egyszerűen a táborba kísérik őket, mint az imént az idősebbeket. De az SS-ek elengedték a kutyákat, és gumibotokkal ütlegelni kezdték a gyerekeket, hogy futásra késztesék őket, hogy a főúton megkezdődjék a vadászat, melyet ők találtak ki, vagy parancsba kaptak, s a gyerekek, akikre zuhogtak az ütések, s akiket téptek-cibáltak a körülötük ugráló, ugatás és morgás nélkül lábukba kapó kutyák — idomított kutyák voltak —, a zsidó gyerekek futni kezdtek a főúton a tábor kapuja felé. Ekkor talán még meg sem értették, hogy mi vár rájuk, talán azt hitték, hogy ez csak az utolsó győtrelem, mielőtt beengedik őket a táborba. S a gyerekek futottak, hosszú ellenzős sapkájuk fülükre csúszott, lábuk esetlenül mozgott, szaggatottan és egyszerismind lassan, mint régi némafilmekben a moziban, mint a rémálmokban, amikor az ember megfeszített erővel fut, és mégsem jut előbbre egyetlen lépéssel sem, s az a valami, ami a sarkadban van, mindjárt utolér, már utol is ért, s hideg verejtékben fürödve ébredsz fel, s az a valami, az a kutyafalka és az SS-ek, akik a zsidó gyerekek mögött futottak, hamarosan el is nyelték a leggyengébbeket, akik talán még csak nyolcévesek, akiknek hamarosan ahhoz sem volt erejük, hogy mozogjanak, akiket feldöntöttek, eltiportak, földre vertek, s akik úgy feküdtek végig a főúton, mintha sovány, kificamodott testük megannyi útjelzőkarója volna a falkavadászat előrehaladásának, a falkáénak, amely rájuk zúdult, és átgázolt rajtuk. S hamarosan ketten maradtak csak, egy nagy és egy kicsi, az eszeveszett futásban mindketten elvesztették sapkájukat, szürke arcukban úgy csillogott a szemük, mint apró jégzilánk, a kisebb kezdett lemaradni, üvöltöttek mögöttük az SS-ek, és üvöltöni kezdtek a kutyák is, megőriztette őket a vér szaga, s akkor a nagyobb gyerek lassított, hogy megfogja a kisebbik kezét, aki tántorgott már, s néhány métert futottak így, előre, egyenesen, az idősebb gyerek jobb keze a kisebb gyerek balját szorította, míg csak a gumibotok ütése a földre nem terítette mindkettőjüket, együtt, arca zuhantak, s a két kéz mindörökre összekulcsolódott. Az SS-ek összeterelték a mozgó kutyákat, aztán visszafordultak az úton, s a hitleri sasok üres tekintete alatt közvetlen közletről egy-egy golyót eresztettek a főúton heverő gyerekek fejébe.”

Dr. Bodrog Miklós

„ÜNNEP GYERMEKEK NÉLKÜL?”

JÜRGEN JEZIOROWSKI: Kein Platz für Kinder — című könyvecskéjének ismertetése kapcsán, szeretném a szerző néhány gondolatát nagyító alá venni. Az a reménységem, hogy akad köztük olyan, amelyek bennünk — gyakorló lelkesekben —, a szolgálatunkkal kapcsolatban hasznos, előrevívó gondolatsorokat vált ki. (Ez a könyvecske a „Herderbücherei” sorozatnak 1977-ben megjelent 620. kötete.)

A könyvecske első, nagyobbik fele ezt a címet viseli: „Megfigyelések egy gyermekidegen társadalomban.” Ebben a Szerző, a nyugatnémet társadalom strukturális és funkcionális ellentmondásait kritikailag elemzi. Nemesyszer megdöbbenő statisztikákkal, leleplező őszinteséggel mutatva be a gyermekek kiszolgáltatottságát, a „felntöttekre szabott társadalom” milliójében. — S miután nem erre szeretném tenni a hangsúlyt, csak néhányat emelek ki az itt felvetett problémák közül, s egy-két utalást ezekkel kapcsolatban. — A bevezetőben a probléma súlyát emeli ki azaz, hogy megállapítja: a Szövetségi Köztársaságban 14 millió gyermek él (15 éves korig). Évente átlag 600 000 gyermek születik. A születések számában nagyon jelentős visszaesés tapasztalható. Míg ugyanis 1964-ben 1 millió 65 ezer gyermek született, 1976-ra ez a szám — a már előbb jelzett — 600 000-re esett vissza. Ennek társadalmi, de közgazdasági terhei a századforduló körül jelentkeznek majd, amikor minden 1000 nyugatnémet állampolgárra 177 nyugdíjas és csak 582 keresőképes személy jut. Jól jelzi a gyermekidegen társadalom közönyét az a kis adat, hogy míg a nyugatnémet állatvédő egyesületnek több mint 600 000 tagja van, a gyermekvédő szövetségnek alig 20 000. Itt aztán egész listát sorol fel a különféle állatokból, amivel a gyermeket „pótolják” s ehhez kapcsolódva még egy adat: egyedül macskák tartására, évente 2 milliárd márkát költenek a nyugatnémet polgárok. — Szomorú adatokkal kezdi a tulajdonképpeni problémák felsorolását, a közúti balesetek gyermekáldozatairól, valamint a válások emelkedő tendenciájáról, ami szintén megszámlálhatatlan sebet ejt főként a gyermekek életében. Külön fejezet foglalkozik az óvodai ellátottsággal, a „gyermekidegen telek- és lakáspolitikával”, valamint a játszóterek hiányával és a gyermekek iskolai megterhelésével. Nagyon szomorú az az egymással tartalmilag összefüggő három fejezet, amely a gyermekbűnözés szaporodásával, a gyermeköngyilkossággal és azazl foglalkozik, hogy „mind több gyermek lesz bűncselekmény áldozata”. A bevezető rész utolsó alcíme a gyermekeket, mint „vásárlókat” mutatja be. A kereskedelem számára nagyon jelentős az a vásárlóerő — amit a szülők gyermekekkel kapcsolatos kiadásai mellett — maguk a gyermekek jelentenek. A reklám, kihasználva a gyermekek kritikátlan-ságát — ezt nem mindig megnyugtató irányba befolyásolja: mint a „sex”, a „háborús játékok” és a fiatalkori alkoholizmus terjedése. Itt szól még néhány mondatot arról, hogyan szolgálják ki a tv-programok nívótlanul a gyermekek kalandot, izgalmat váró „igényeit”. — Azt hiszem, hogy az eddig érintett kérdések már maguk is jelzik — még inkább a bennük feltárt adatok —, hogy a szerző őszintén segíteni igyekszik, felelős keresztyén mozdulatot tesz saját társadalmi körülményei között: a gyermekek védelmében. — S miközben hálaadással gondolhatunk arra, hogy mi nem „gyermekidegen társadalomban” élünk, mégsem volna helyes, ha „túllép-nénk” a magunk gondjain. S egyházi szolgálatunkkal — különösen is a

családok életével kapcsolatos funkcióinknál — a gyermekek védelmét fokozottan is hordoznunk kell.

A nagyobb hangsúlyt a könyvecske második szakaszára tenném, ami ezt a címet viseli: „Gyermekek az egyházban.” A téma bevezetéseként utal Bertelsen dán püspök Nairoiban elhangzott előadására, illetve arra, amit ott a gyermekek védelmében hangoztatott. Emellett bibliai példákra hivatkozva — (a teremtéstörténet és Jézusnak a gyermekekkel kapcsolatos nyilatkozatai) — bizonyítja, hogy az egyháznak, ill. a keresztyénségnek eredeti rendeltetése szerint, gyermekbarát közösségnek kell lennie. Itt hivatkozik Marx Károlynak egy nyilatkozatára, aminek lényege, hogy a keresztyénséggel kapcsolatos sok fenntartása ellenére nagyra értékeli mindazt, amit a gyermekszeretettel kapcsolatban tanít.

A kérdés középhez vezet ezzel a témával: „A megkeresztelt gyermekek egyháza.” — Itt a gyermekkeresztséggel kapcsolatban az ősegyházi gyakorlatot hozza fel igazolásul, majd nyomban utána Bart Károly kritikái megjegyzéseire utal, kereszteleési gyakorlatunkkal kapcsolatban. Csak egy adat kapcsolatban: 10 év alatt — 1964 és 1974 között — NSZK-ban a megkereszteltetek létszáma a felére csökkent. (Ez a nagyarányú csökkenés a születések számával függ össze — a megkereszteltetek aránya kb. 90⁰/₀-os.) — Nem talál valami „vadonatúj utat”. De a „régii hármasság” — szülők, keresztszülők, gyülekezet felelősségét hangoztatva megállapítja: „Egy olcsó, kötelezettségek nélküli keresztség, önmagában való ellentmondás.” Ezért nagyon fontos feladatnak tartja nemcsak a megkeresztelt gyermekek nevelését, hanem a szülőknek és keresztszülőknek is komoly felkészítését sajátos szolgálatukra. — S ha magunkban legyintünk is: minden ilyen írás „ideális állapotokat” tételez fel — hol vannak ilyen szülők és keresztszülők? — a gond marad s azzal nem oldható meg, hogy legyintünk rá.

A következő téma — meggyőződésem szerint — a leglényegesebb választ fogalmazza meg az előbbiekre, amikor célul tűzi ki: *formáljunk „gyermekszerű, gyermekek számára barátságos, otthonos istentiszteletet”*. — Nagyon figyelemreméltó ezzel kapcsolatban az orthodox és római katolikus egyházi gyakorlat vázlatos bemutatása. Az orthodox tradíció szerint az egész család, vagyis minden megkeresztelt meghívást kap a teljes istentiszteletre. A római katolikus egyház valahol a középuton halad, bár a gyermekeknek „szilárd helye” van a római misén. Már 1215-ben a IV. Lateráni zsinat, a 7. évben jelölte meg a gyermekek első áldozását. S azzal, hogy a gyermekek — mint ministránsok — aktívan részt vesznek az istentiszteletben, a többi gyermek számára is természetessé teszik a jelenlétet azon. — Ezek után a reformátori egyházak tradícióját vizsgálva megállapítja, hogy az istentiszteletnek a prédikációra — s ezzel egyoldalúan az „intellektusra” — központosulása szükségszerűvé tette, hogy a gyermekek a fő istentiszteletről kikerültek: a „gyermek-istentiszteletre”. Angliában a 18. századtól kezdve, a „vasárnapi iskola” tölti be ezt a szerepet. Történetek próbálkozások a fő istentiszteleten elmondott kátépredikációkkal is. E kérdés megoldásában a szerző fordulópontnak tekinti a „családi istentiszteleteket”, melyen szülők és gyermekek együtt vesznek részt. — Az ökömenikus kapcsolatok kiszélesedésének korszakában feltétlenül hasznosnak tűnik az istentiszteletnek ebből az aspektusból való vizsgálata is. Nyilván semmiféle „kopírozásról” nem lehet szó — az élet előre megy, nem visszafelé. De az egymástól tanulás nyitottsága minden ökömenikus kapcsolat alfája kell, hogy maradjon.

Végére hagyta a szerző a lutheránus egyházaknak jelenkori kísérleteinek és gyakorlatának bemutatását a gyermek-istentisztelettel, főként

a konfirmációval és az első úrvacsora vétellel kapcsolatban. Ennek a fejezetnek a címe, amit magam is központi gondolatnak tartok: Fest ohne Kinder. — Bevezetésként Luther 1519-ben megjelent írására hivatkozik: „Aki a keresztyénségbe igazán akar segíteni, annak bizony a gyermeknél kell kezdenie...” Az evangélikus egyházakban ez a kérdés ma a konfirmáció körül kulminál. Több teológus, pedagógus és pszichológus egyöntetűen állapítja meg — mondja a szerző —, hogy a 13/14 életévű gyermekhez az egyház „túl későn” érkezik. Rögtön utána hivatkozik a dán evangélikus egyház példájára, ahol 1955 óta a lelkes pásztori felelősségére van bízva, hogy a megkeresztelt gyermekeket szabadon úrvacsorához engedje. A finn evangélikus egyházban is most van ez a kérdés az előzetes tárgyalások stádiumában. És ez idő szerint — állapítja meg a szerző — egyeztető tárgyalások folynak a konfirmáció időpontjáról az amerikai és az NDK evangélikus egyházaiban is. Mint szélsőséges kritikát említi, Pastor H. J. Thilonak — a Lutherischen Monatsheften 1975/5. számában megjelent — nyilatkozatát az evangélikus egyház úrvacsoragyakorlatával kapcsolatban: Lehetséges, hogy egy négyéves gyermek minden további nélkül értse, amikor veszi: ez Jézus Krisztus teste és ez az ő vére. Mindezt összefoglalva a szerző, a 7 éves kor körül látja az úrvacsorával élés optimális kezdetét. S itt még Lutherrel is érvel: „Mert — Istennek hála — a hétéves gyermek is tudja, hogy mi az egyház...” (Schm. cikkek: Az egyház) — Nem mai probléma ez. Amikor minket, konfirmáltak, akkor is így szólt a prédikáció: „Nem ki-konformálunk, hanem be-konfirmálunk az egyház életébe.” Sajnos a téma azóta is maradt „örökzöld”. Úgy gondolom, a mi generációnk sem oldja ezt meg „egycsapásra”. De ahol hívő evangélikus családok járnak istentiszteletre s vesznek úrvacsorát, marad a gond: nem jöhetnének velünk a gyermekeink is?

Tulajdonképpen itt abba is hagyhatnám, mert ennyi az, amire feresztem volna hívni a figyelmet abban az időben, amikor konfirmandus gyermekeinket elindítjuk az első úrvacsoravétel áldásával. — Csak a teljesség kedvéért említem meg, hogy a könyvecske harmadik fejezetében a világ népeinek a „gyermek- és ifjúságügy” felé fordulását ismereti. Itt kell megemlíteni hazánknak az ifjúság védelmében hozott — felelős gondoskodástól áthatott — törvényét. Amit méltán összehasonlíthatunk e könyvecskében felsoroltakkal. — S az utolsó IV. részben jól foglalja össze a szerző az egész probléma megoldásának kontúrjait így: „A gyermeket partnerként kell komolyan venni” — a családban, a társadalomban és az egyházban. —

Csizmazia Sándor

Gondolatok

Ha legyőzhetetlen hűséggel ragaszkodsz az igazsághoz, ellenségeid előbb-utóbb megszegyenülnek.

(Stendhal: Vörös és fekete)

Az egyetlen kísértés, amelyet soha senki nem tudott legyőzni: a remény kísértése.

(Romain Gary: Peruba mennek meghalni a madarak)

Oh föld túlságosan is csodálatos vagy, hogy bárki is felfogja azt. Vajon megérti egyetlen emberi lény is az életet, amíg éli? ... minden, minden percét?

(Thornton Wilder: A mi kis városunk)

Örökélet kéne, a halál jogával. Most „arasznyi” létem van, a halál kényeszerével.

(Szabó Lőrinc: Az öngyilkos)

Elmúlni vágnék, mint a tűnő fény,
Mint alkonypir, ha végsőt lobban lángja,
Ily véget érni, ó, mily jó, mily szép,
Halk éjben így, a végtelenbe szállva.

(Liszt Ferenc)

Nem szabad eldobni azt, amit Ő adott, nem szabad elutasítani az ajándékait, nem szabad elzárkózni az élet elől, még a szenvedéseit is vállalni kell, mert azok is szépek, emberiek.

(Bókay János: Bohémek és pillangók)

Ahol nincsen emberi reménység, ott vagyon az Isteni segítség.

(Mikes Kelemen)

Felebarátit szolgálni, természet ajándékait bölcsen használni annyi, mint Istent tisztelni és szavát fogadni.

(Széchenyi István)

A szeretet a legcsodálatosabb ajándék; minél többet adsz belőle másoknak, annál több marad neked.

(Pascal)

Mindenki annyit ér, amennyi szeretetet tud maga köré gyűjteni.

(ismeretlen)

Az igehirdető műhelye

PÜNKÖSD ÜNNEPE

Ap Csel 2,36—38

A textus

A 36. v. Péter prédikációjának utolsó mondata. Itt tűnik ki az egész prédikáció belső célja: „Izrael egész házának” új felismerésre kell jutnia (*ginóskető*) Jézus ügyében. Fel kell ismerniök súlyos vétküket: megölték a Messiást s így magával Istennel kerültek szembe! Maga Isten leplezte le bűnüket azáltal, hogy a megfeszített Jézus oldalára állt. Feltámasztásával részesítette őt bűnön és halálon győztes, isteni hatalmában („Úr”) és a messiási ígéretek és reménységek beteljesítőjévé tette („Krisztus”). — A vád személyes megfogalmazása — „akit *ti* megfeszítettetek” — nem antiszemita, hanem kérügmátikus szándékú. A konkrét hallgatóságot veszi célba. Jézus haláláért történetileg egyaránt felelősek a zsidó és pogány vezetők (v. ö. 4,26k). Teológiailag, azaz Isten felől nézve pedig mindnyájunk képviselői ők. Jézus keresztje nem egy nép speciális gonoszságát hirdeti, hanem az Istennel mindig szembehelezkedő emberiséget vádolja: ilyen sors-jutott neki közöttünk! Ezért maradt érvényben ez a személyes megfogalmazás akkor is, amikor a missziói kérügma a zsidóság köréből kilépett a pogány világba.

37. v.: A prédikáció célba talált. „Szíven szúrta őket.” A *katanyssein* ige (= átszúr, átfúr) az egész ÚT-ben csak itt fordul elő. Passivumban, átvitt értelemben azt a lelki fájdalmat fejezi ki, amit az emberben a bánat vagy a félelem vált ki. Itt mindkettőt jelenti. Jézus halálos gyöttrődése, amit akkor zsidók és pogányok egyaránt kigúnyoltak (Lk 23,35 k), nekik most fájni kezd. Érzik bűnrészességüket, amit nem lehet jóvátenni. Ezért bánkódásuk egyúttal félelem is. Félnek Isten ítéletétől, akinek el-lenségei lettek s aki elől nem lehet elmenekülni. E tehetetlen félelmet fejezi ki kétségbeesett kérdésük: „Mit tegyünk...?” Nem látnak kiutat. Tudják viszont, hogy Péter és az apostolok „a másik oldalon”, Jézus oldalán állnak. Saját csödjük láttán tőlük kérnek tanácsot. A keresztyén megszólítás, „testvérek”, talán vágyukat fejezi ki: közük szeretnének tartozni! Sőt talán Lukács fogalmazott így, hogy érzékeltesse: bűnbánatukkal máris elkezdődött bennünk a hit fordulata s ezzel már fonódnak a „testvéri” szájak is. — Feltűnő, hogy a kérdés nemcsak Péternek, hanem „a többi apostolnak” is szól. „Lukács az apostoli és nem a péteri egyházat tartja az igazi egyháznak” (Haenchen).

38. v.: Péter válasza a keresztyénné válás döntő vonásait foglalja össze: megtérés, keresztség, a Lélek ajándéka. A sorrend persze nem kizárólagos érvényű. Másutt más sorrendet — és kifejezéseket! — találunk (v. ö. 8,12,14—17!; 9,17k; 10,44—48; 11,15—18; 15,8k; 19,1—6). Lukács tehát nem akarja megkötni, hanem csak követni és leírni Isten szabad cselekvését. Viszont a három vonás valóban összetartozik.

A megtérés tulajdonképpen már elkezdődött a szíven talált emberek bűnbánatával. De nem fejeződött be! Teljes életváltozássá kell lennie!

Azaz radikális odafordulássá Istenhez, aki Jézust Úrrá és Krisztussá tette. A megtérés existenciális átállás Isten oldalára (v. ö. 40. v.!). Tehát szembe fordulás eddigi önmagunkkal. Kapituláció. Önmagunk teljes kiszolgáltatása Istennek. Ezt senki meg nem spórolhatja, aki Istennel rendelkezni akar jönni.

Ennek a gyökeres fordulatnak isteni pecsétje a *kereszttség*. Általa válik konkréttá, személyessé (*hekastos hymón* = mindegyikötök!) a Megfeszítetthez való új viszony. „Jézus Krisztus nevére (!) megkeresztelkedni” azt jelenti, hogy magamat Krisztus hatalmába adom, neki alárendelem. Elismerem és vallom, hogy őt Isten az én Urammá és Krisztusommá tette (36.v.). Övé vagyok. Hozzá tartozom. Ebben az új viszonyban részesülök a bűnbocsánatban, amely felold a múlt terhe, a keresztvádja és ítélete alól. Új élet kapuja nyílik meg előttem. A *baptisthétó* passzív imperatívusz. Azaz: engedjétek, hogy megkereszteltessetek! A kereszttség tehát nem opus operatum, nem magától ható szertartás! Bár nem mi vagyunk a cselekvők, hanem Krisztus. Ő von hatalmába, ő részesít bocsánatában. De engednünk, hagynunk kell, hogy cselekedjék velünk. Ennek az imperatívusznek az érvénye a kereszttség után is megmarad. A kereszttséget ugyan nem ismételjük meg, mert Krisztus kegyelme, bocsánata nem változik. Mindig kész számunkra. Az egyszeri kereszttség éppen ennek a pecsétje, bizonyossága. Viszont éppen ezért egész életünkben, mindig újra el kell fogadnunk a kereszttségünket, azaz Krisztus feltűntünk való uralmát és nekünk adott bocsánatát. Ezért tartozik össze szorosan a kereszttség és a megtérés, amely a megkeresztelték számára visszatérés a kereszttség kegyelméhez. (Lásd erről Luther nagyszerű fejtegetéseit a Kis és Nagy Kátében!)

A kereszttyénné válás harmadik vonása a *Szentlélek ajándékának vétele*. „A Szentlélek ajándéka” kifejezést csak az ApCsel használja az egész ÚT-ben. A birtokviszony gen. explikatívus, tehát nem külön ajándékról van szó, amit a Lélek ad, hanem maga a Lélek az ajándék. Isten ajándéka (v. ö. 5,32; 8,20). Ki részesedik benne? A szöveg válasza egyértelmű: aki megtér és megkeresztelkedik. Az „ajándék” szó persze öv attól a félreértéstől, mintha a Lélek vétele a megtérés és a kereszttség automatikus következménye lenne. A Szentlélek Isten ígérete, akire várni kell (v. ö. 1,4.7). Talán erre utal a *lémpsesthe* futúruma is (= meg fogjátok kapni). Viszont az ígéret valóban azoknak szól, azokon teljesedik be, akik megtérnek és megkeresztelkednek, akik imádkoznak (4,31), akik engedelmeskednek Istennek (5,32), akik hallgatják az ígét (10,44; 11,15). Ugyanakkor a sajátos kifejezés érzékelteti az ApCsel pneumatológiájának egy sajátos vonását. Bár többször is olvasunk a Szentléleknek az emberi szívekben végzett, belső munkájáról (v. ö. 11,18: megtérés! — 15,8k: hit), Lukács mégis elsősorban azokat a külső jelenségeket ábrázolja, amelyek demonstrálják, „láthatóvá és hallhatóvá” (2,33!) teszik a Lélek munkáját. Ilyen mindennek előtt az igehirdetés, a tanúskodás Krisztusról. Ezt nemcsak az apostolok végzik (1,8; 2,14k; 4,8; stb.), hanem maga a gyülekezet is (4,31; 6,8kk; 8,4). Hasonlóan jellemzi nemcsak az apostolokat, hanem a gyülekezetet is a nyelveken szólás (2,4; 10,46; 11,15!; 19,6) és a prófétálás (2,17k; 19,6). Mindkettő extatikus formája lehetett az imádkozásnak, ill. a bizonyágtételnek. De idetartozik a gyülekezet növekedése (2,47; 5,14; 9,31) és a kívül valók figyelmét is felkeltő szeretetközösség (2,42kk; 4,32k). Vagyis „a Lélek ajándékának vétele” az ApCsel-ben olyan aktív, cselekvő kereszttyén életet jelent, amely nemcsak elfogad, hanem él is azzal, amit kapott. Ebben realizálódik a megtérés valóságisa és a kereszttségben nyert bűnbocsánat felszabadító ereje.

Tanulságos tudni, hogy a homiléták általában elégedetlenek az ógyházi perikópával (2,1—13). Nemcsak azért, mert a leírás több ponton is bizonytalan és elégtelen, hanem főként azért, mert hiányzik belőle a Krisztus-prédikáció. Megtéveszti az igehirdetőt, mert középpontba állítja a csodás jelenségeket, noha ezek az egész pünkösdi elbeszélés összefüggésében (2,1—41) csak bevezetés jellegűek. Az igazán hangsúlyos, a csattanó Péter prédikációja a Megfeszítettről.

Textusunk tehát jobb alapige pünkösdre, mint az ógyházi, mert Krisztus-prédikálásra kényszerít. Az első pünkösden is ebből született megtérés, hit, új élet. Pünkösöd nem önmagáért van. „A Szentlélek egyedül Jézus Krisztust akarja prédikálni. Szegény Szentlélek semmi máshoz nem ért. Mint egy hárfás, akit kinevetnek az emberek, mert olyan hárfán játszik, amelynek csak egy húrja van. Ilyen a Szentlélek. Csak egy húrja van, amin játszani tud: egyedül Krisztus!” (Luther). Életem egyik nagy prédikációélménye volt Podmaniczky Pál professzor egyik pünkösdi igehirdetése Sopronban. Ki sem ejtette sem a „pünkösöd”, sem a „Szentlélek” szavakat. Végig a Megfeszítettről beszélt, akiből árad a kegyelem a bűnösökre. Utolsó mondataira így emlékszem: „Ti most azt hiszitek, öreg vagyok és feledékeny. Elfelejtettem, hogy ma pünkösöd van. Nem, nem felejtettem el! De amikor készültem erre az igehirdetésre, szólt nekem a Szentlélek és azt mondta: „Pál, ne rólam prédikálj, hanem egyedül a te megváltó Uradról, aki halálba ment érted. Mindent neki köszönhetsz. Engem is!” Szót fogadtam a Szentléleknek, szeretteim . . .”

Persze mi azért nyugodtan beszéljünk a Szentlélekről is. De ne feledjük: igehirdetésünk csak akkor lesz biblikus és evangéliumi, ha középpontjában Krisztus váltsága áll. „Ő engem dicsóít majd, mert az enyémből vesz és kijelenti nektek.” — mondja a búcsúzó Jézus tanítványainak a Lélekről (Jn 16,14).

Prédikáció személyes, megszólító jellegű legyen, mint Péteré volt. Ne emlék-prédikációt mondjunk tehát, amely beleragad az első pünkösöd méltatásába. Célkitűzésünk nem lehet szerényebb, mint Péteré: hallgatóinknak is „meg kell tudniok teljes bizonyossággal”, hogy részesek Krisztus halálában. Őket is „szúrja szíven” a kereszt vádja és ítélete! Essenek kétségbe! De azt is tudják meg tőlünk — mintha csak először mondanánk nekik! —, hogy Isten éppen a megfeszített Krisztus által adott kiutat nekik is bűneik csődjéből s ez a kiút, a bűnbocsánat, számunkra is új élet kezdete, amelyhez Isten a Lélek ajándékát, erejét ígéri.

Józanul, nosztalgia nélkül prédikáljunk! Ami akkor volt s ma nincs, ne erőltessük rá a jelenre. Ma nincs „zúgás”, nincsenek „tüzes nyelvek”, nincs „más nyelveken szólás”. Számunkra az egész csodás bevezető elmarad. Ezt lehet sajnálni, de nem szabad miatta sopánkodni s egymást csüggeszteni. A hit öröme nem a miraculumból, hanem a kereszt evangéliumából fakad. Csak ez el ne maradjon közülünk! Félre hát az ilyen nosztalgiákkal: akkor igen, bezzeg ma . . .! Ne sértsük meg a Szentleket! Ó nekünk, „messze levőknek” (2,39!) is ígértetett s Isten nem hazudik. Prédikáljunk hát örömmel és lelkesen, a Lélek ígérétének bizonyosságában és ne engedjük, hogy az egyháztörténet negatívumai destruáljanak bennünket! Karácsony, nagypéntek, húsvét evangéliumi igeideje a perfekturnak. Pünkösöd a futurum.

Az igehirdetés felépítésénél kiindulhatunk egyszerűen a régi pünkösdi énekből: „Jövel, Szentlélek Úristen!” Milyen buzgón énekeljük! De meggondoltuk-e, kit hívünk és mit keresünk? Tudjuk-e, *mit akar ve-*

lünk a Szentlélek? Prédikációnk erre a kérdésre feleljen a textus alapján, pl. így: A Szentlélek 1. *meg akar keseríteni* (a keresztség vádja és ítélete), 2. *meg akar vigasztalni* (a keresztség áldása, a bűnbocsánat, amely a keresztség által személyes bizonyossággá lesz), 3. *hatalmába akar venni* (megújítani és mozgósítani életünket Krisztus ügyében, bizonyoságtételre és szeretetre). A befejezésben visszautalhatunk a bevezető kérdésre: *íme, ezt akarja a Lélek!* Akarjuk-e mi is? Mert csak úgy érdemes tovább énekelnünk ezt az éneket. Úgy viszont nagyon érdemes. Hiszen a Lélek ajándékát mindnyájunknak ígéri az Isten.

Dóka Zoltán

PÜNKÖSD 2. NAPJA

Csel 2,42—47

Alapigénk összefoglaló tudósítás az első keresztyén gyülekezetéről. Ez a gyülekezet nemcsak megvan és van, hanem él és élte. Tudja mit kapott, miért van és mi a teendője. Szolgál, misszionál folyamatosan. Bizonyosra veszi az ehhez szükséges utánpótlást.

1. Ragaszkodnak az apostolok tanításához. Gondoskodnak arról, hogy szóljon az ige és rendszeresen élnek vele. Mindazzal és mindabból, amit Isten a Jézus Krisztusban cselekedett és adott.

2. Élik, gyakorolják, tapasztalják és tapasztalattá teszik a közösséget, az összetartozást. Nem udvarias, alkalmi és apró figyelmességgel — pedig az is valami —, hanem áldozat árán a szükségét messze úzó segítséggel.

3. Naponként gyakorolják az asztalközösséget. Együtt részesednek halálával, örömmel abból, amivel élő Urunk szolgál nekik szent vacsorájában. Szolgálnak egymásnak azzal, amit már erre a célra megkaptak. Örömmel szereznek örömet.

4. Betöltötték a „kérjete”, „keressetek”, „zörgessetek” parancsát, és megtapasztalták a hozzá fűzött ígéret beváltását. Csodák, jelek követték az ige és a Lélek hatalmát, sodrását. A csodák sokaknak vitték a megoldást. A jelek megrázó módon prédikáltak Uruk jelenlétéről. Keresztyének tehát nemcsak a templomban, házanként is, a mindennapi élet gondokkal tele sűrűjében is.

5. Hitükkel, szívükkel, tetteikkel közel kerültek a „kívülvalókhöz”. Nem nyüggé, hanem kedvelt emberekké, áldássá váltak mindenki számára. Az Úr ezt használta fel arra, hogy lélekszámban is gyarapodjék a gyülekezet. Tehát nem fogták, hanem kapták a híveket.

Akiket a Lélek vezérel ...

Ezen a hétköznapi pünkösdön sem adhatunk kevesebbet, mint amennyit Urunk odaszánt és oda is ad népének. Ebben az ígében sem csonka ajándékal érkezik, hanem egész szeretetét kínálja fel a gyülekezetnek. Formája, tartalma szerint ugyan egy régi tudósítás ígénk az első gyülekezetéről. Üzenete szerint azonban bizonyoságtétel arról, hogy a Szentlélek nem ünnepi, naptári ajándéka az Úrnak, hanem mindig és mindenütt újat szerző hatalom. Mindenütt, ahol kell az apostoli tanítás, mindig, amikor átveheti a vezetést, ahol emberek belekerülnek és benne

maradnak a sodrásban. Mi a helyzet, mi újság ott, ahol a Lélek vezet Krisztusban hívő embereket? Folyamatosan és nem kihagyásokkal kell az ige. Becsülete van az úrvacsorának. Gyarapszik a közösség hűségben és szeretetben. Emberi szolgálatok révén is szemek nyílnak csodák és jelek látására. Tapasztalat a meghallgatott imádság. A Lélek vezetése alatt folyik a szeretet cselekedeteinek istentisztelete mindenütt a világon, ahol keresztyének élnek. Függetlenül attól, hogy sokan vannak vagy kevesen.

1. *Akiket a Lélek vezérel, azok ragaszkodnak az igéhez állhatatosan.* Igénybe veszik áldozat árán is, amit Urunk hozott és tett. Azt is, amit napjainkban ad és tesz. A háromezres jeruzsálemi gyülekezet nem látta elintéztetnek a keresztyénségét a pünkösdi megtéréssel, a keresztséggel és bűnbocsánattal. Éppen az életfolytatásukkal bizonyították, hogy a Szentlélek haszonra adatik. — Az is a Lélek vezetése, sikere és diadala, ha a keresztyének nem elégszenek meg tegnapi mannával, hanem készek újra és újat hallani és tanulni. Ezért az újért készek egyre mélyebbre ásni. Az ilyen tekintetben befejezettséget megjáró keresztyénség nyilvánvalóan lohol — észre nem vetten is — a hitben, szeretetben, hűségben való megtorpanásba. Ha a „már elég” útjára téved, aligha telik tőle más itt a világban, minthogy önelégült fölényességgel recsegtesse avult lemezeit másoknak. Így takarva el azt a szegénységet, amelyikből már nem telik hűséges helytállásra, nem telik másoknak és a világnak semmi. A Lélek munkálja az éhséget, készséget arra is, hogy Isten igéjének új feleleteit és új ajándékait keressük. Akik nem unnak rá, mint Izrael a pusztai mannára, azok, ha nem is azonnal, meg is találják, meg is kapják. Ahhoz ugyanis, hogy egyre nagyobbak lássuk Isten hatalmát és szeretetét, újra és folyton részesedni kell az igében. Áldozatot kell hozni azért, hogy szóljon és helyesen, a mi mai életünkbe találóan szóljon. Egyúttal azonban újra hallanunk és tanulnunk kell azt. Isten eszköze az földi életünk formálására, áldása és az örök életünk elnyerése céljából. — Tudjuk, milyen nagy szerepe van a sportolók életében az erőnlétnek. Hol van a keresztyén életünk erőnléte, ha az igével együtt azt is eldobjuk? Azért meg ne vessük, szentnek tartjuk, örömet hallgassuk és tanuljuk!

2. *Akiket a Lélek vezérel, nem igényeikkel zsarolják a közösséget, hanem építik és gyarapítják.* A közösség Isten csodás ajándéka, de programja is. Az első gyülekezet kitaratóan részt vett a közösségben. Egy szívvel volt jelen a templomban, egy lélekel osztozott és mindent beleadott a házankénti közösségbe. Tehát nem „extra” igényekkel gyötörték a közösséget, hanem élték, építették, gyarapították. Mindig, mostanában meg különösen fontos lenne ez a gyülekezet tagjainak. Azt is mondhatjuk: a gyülekezeti közösség a hitnek és szeretetnek a magas iskolája. Vállalása alapja annak a közösségnek, amelyet a gyülekezet tagjai keresztül épít ki azokkal, akik más keresztyén gyülekezet vagy közösség tagjai. Vagy éppen nem keresztyének, de emberek, honfitársak, munkatársak, embertársak, felebarátok.

Már az első gyülekezet világosan megértette, hogy a Szentlélek vezetésével születő keresztyén közösség több, mint lelki közösség. Arra az jellemző, hogy benne ki-ki a maga terheként hordozza a másik, a többiek terhéért. Felöleli tehát a hétköznapi, a mindennapi élet és életszükséglet valamennyi gondját. Az anyagiakat is. Ezért van és kell is hogy legyen, minden keresztyén közösségnek szociális, gazdasági, társadalmi vetülete, kisugárzása. Sőt, ha jól érti Urát és önmagát, ezeken a területeken is felélés és betölti ott is szolgálatát. Az embereket nem lehet elválasztani a

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

5 Móz 6,4—7

(Régebbi feldolgozások a Lelkipásztor 1955 májusi, és
és 1963 áprilisi számában)

Jelenlegi összefüggésében perikopánk a 8—9. verssel együtt egy sokkal intő-prédikáció bevezetéséül szolgál, eredetileg azonban valószínűleg sokkal régebbi, önálló, hivatászerű ige. (*Gerleman*) A perikopa kijelölését is alighanem ez határozza meg.

Exegetikai megjegyzések

A *JHVH* „előhenu *JHVH*” többféleképpen fordítható (vö. LP 1955, 309 lp.), a deuteronomiumi prédikációnak azonban minden valószínűség szerint az új magyar fordítás szövege felel meg a legjobban (vö. 5Móz 4,19!). Az UR népének szól ez a prédikáció, nem a „többi nép”-nek. És így kapcsolódik ez a felszólítás az első parancsolat „ne legyen más Istened” felszólításához.

A „halld Izráel!” a Deuteronomium stereotip formulája (5,1; 9,1; 20,3; 27,9). Valószínűleg ezzel a hagyományos felhívással szokták megnyitni a különböző törzsi gyűléseket (ATD).

Az Isten szeretetének parancsával kapcsolatban sokan felhívják a figyelmet Hóseás hasonló jellegű megnyilvánulásaira (pl. *Gerleman*, *Voigt*), de figyelembe kell vennünk azt, hogy Hóseásnál a házastársi szeretet képe szerepel, itt viszont az apa és a fiú viszonya motiválja a deuteronomiumi prédikációt (VRAD). A perikopa első feldolgozásából érdemes itt idézni a következőket: „Az Isten és ember közti viszony a kölcsönös szeretet viszonyának formájában itt bukkan fel először az emberiség történetében. Nem külsőleges enegedelmességre építi fel az ember magatartását, hanem arra, hogy mindenestől szeresse Istent” (*Pröhle*, LP 1955, 310 lp.)

Vitatott, hogy a 6. v.-ben szereplő „azok az igék, amelyeket ma parancsolok neked” mire utal. Az egész Deuteronomiumra, vagy pedig csak a közvetlen megelőző, illetve következő szakaszra? Mivel perikopánk egy prédikáció bevezetése, azt kell mondanunk, hogy a 10. verssel kezdődő hosszabb szakaszra vonatkozik.

A 7. (valamint a 8—9.) vers eredetileg valószínűleg csak képes beszéd volt, arra adott rendelkezést, hogy a gyülekezet teljes életét töltsse be a hirdetett, tanított ige, ahogyan a szeretetnek is az egész emberre kell eltoltenie (ezeket a rendelkezéseket teljes erő, 5. v.). Tudjuk, hogy a késői zsidóság ezeket a rendelkezéseket szószerint alkalmazta: este és reggel elmondta a „sómá”-t, imaszíjába foglalta a felírt igéket és így kötötte kezére és homlokára, és miniatűr tekerésre írva kis tokban tűzte az ajtófélfára „azokat az igéket”.

Meditáció

1. „Az ÚR a mi Istenünk, egyedül az ÚR”. Nem gondolhatok másra, csak arra az Úrra, aki Isten szeretetét hozta el az embernek: Jézusra. Ez az Isten a „mienk”, aki nem akar önmagában és önmagának élni, hanem csak velünk és értünk. Ahogyan Mózes számára természe-

tes volt, hogy a neki Hóreben megjelenő JHVH—ÚR nem más, mint az atyáknak, Ábrahámnak, Izsáknak, Jákóbnak Istene, aki minden hatalmát népe szabadításának szolgálatába állítja (2Móz 3,6—8), ugyanúgy természetes számomra az, hogy az emberek testi-lelki javát szolgáló, önmagát értünk halálra adó és feltámadott Jézus ugyanez az Úr.

Az „ugyanúgy” azt jelenti, hogy ugyanannyi kétséggel, hol erősödő, hol meg fogyó hittel, belső tusakodással, őseimnek, elődeimnek tapasztalatába és bizonyásgtételébe kapaszkodó reménységgel. Így álllok meg „Isten kijelentett titka” előtt Szentháromság vasárnapján, hogy a gyülekezetnek ezt az Istent hirdessem. Ahogyan Izráel számára nem elméleti, teológiai „tétel” volt, hogy egyedül az ÚR a mi Istenünk, ugyanúgy a mi számunkra se az, hanem hitvallás.

Ez azt jelenti, hogy a Szentháromság ünnepi prédikáció nem az „istenbizonyítékok” boncolgatása, felsorolása lesz, hanem annak az Istennek „meghirdetése”, aki a mi Istenünk, akit mi Jézus Krisztusban megismertünk. Az is félreértése lenne feladatunknak, ha valamiféle szentháromságtant akarnánk beleerőltetni textusunkba, vagy bizonyítani alapigénkkel. Ezen a vasárnapon is az evangélium hirdetése a feladatunk.

2. A „fő parancsolat”: a szeretet parancsa (Mk 12,30; Mt 22,37; Lk 10,27). Lehet a szeretetet megparancsolni? — szokták kérdezni (vö. LP 1955, 313 lp.). Textusunk éppen ezt a parancsot tartalmazza, az egész Deuteronomiumnak ez a fő parancsa, ebben foglalja össze az első parancsolatot: Isten igényli a szeretetünket. Nemcsak azt, hogy mondjuk: szeretlek Istenem; szívünket-lelkünket, teljes odaadásunkat igényli. Nem afölött kell medítnunk, hogyan lehet parancsra szeretni, hanem afölött, hogy ki ez az Isten, aki azt parancsolja, hogy szeressük. Már a Deuteronomium összefüggéséből kitűnik, hogy az az Isten kívánja, hogy szeressük, aki „előbb szeretett minket”, aki isteni hatalmát és erejét arra használta, és használja, hogy jót tegyen népével, „jelekkel, csodákkal, kinyújtott, erős karral” mindent megtett népe felszabadításra. Ő az az Isten, aki nem feledkezik meg ígéreteiről, hanem teljesíti azokat. Ő nem azért szeret, mert népe minden más népnél különb, erősebb, és mert engedelmes nép, hanem egyszerűen „csak” szeret.

Akinek kérdése, hogyan lehet a szeretetet parancsolni, annak jusson eszébe, hogy Isten ígéje, amelyet hirdetünk, teremtő erővel bír: képes meg is teremteni azt a szeretetet, amelyet Isten igényel. Ezért inkább azt kell végiggondolnunk, mi mindent tett értünk ez a szerető Isten. Hogyan tette lehetővé utunkat és szolgálatunkat a szocializmust építő Magyarországon, hogyan teszi hitelessé bizonyásgtevő szavunkat egy szekularizálódó világban, hogyan teremt alkalmat arra, hogy felismeréseinket világgýűléseken is továbbadhassuk azoknak, akik ugyanezt az Istent imádják. Istennek ez az irántunk megnyilvánult és megnyilvánuló szeretete azután elvégzi a maga munkáját mindazokban, akiknek hirdetjük az ígét.

3. „Ismételgesd azokat... beszélj azokról”. Küldetésünkhöz — misziónkhöz — az a szolgálat is hozzátartozik, hogy továbbadjuk a ráknbízott ígét a következő nemzedékeknek. A Deuteronomium természetes egyszerűséggel a legközvetlenebb közösségre, a családra gondol: Isten szeretetének drága titkát először is azokkal osztom meg, akiket szeretek, akik legközelebb állnak hozzám. A régi Izráelben, és a mai hívő zsidóságban is, rendkívüli megtartó erő ez a közösen őrzött drága tradíció. Ugyanígy az egyházban, a hívő keresztyénekben is az evangéliumnak drága kincse munkálkodik.

Alapigénket és az egyház misszióját félreértik azok, akik a tradíció-
nak, az evangéliumnak ebben a továbbadásában hódítási szándékot lát-
nak. Drága kincsnek a továbbadásáról van itt szó. Ha felismertük, hogy
Isten szeretetének evangéliuma az embereknek, az egész emberiségnek
javát szolgálja, akkor természetesen, hogy ebből a jóból részesíteni akarjuk
gyermekeinket és mindazokat, akiket szeretünk.

Továbbadni persze csak azt tudjuk, ami bennünk is megvan, ami
eltölti életünket, amit mi magunk is megtanultunk, mondogatunk. Nem
kellene-e itt nyomatékosabban arról beszélni, hogy Isten igéjét nem elég
olykor-olykor meghallgatni egy-egy vasárnap, hanem azt tanulni, tanul-
mányozni is kell? Nem volna itt kitűnő lehetőség arra is rámutatni, mit
jelent ebben az igével való foglalkozásban az új magyar bibliafordítás, a
sorozatban megjelenő kommentárok, az Evangélikus Élet, és a többi
kiadvány, ami gyülekezeteink tagjainak rendelkezésére áll? Nem lehet-
ne itt komolyan felhívni a figyelmet és hívogatni bibliakörökre, biblia-
órákra, presbiteri konferenciákra és más gyülekezeti alkalmakra, ahol
ezekről az igékről beszélünk és ezeket ismételtetjük?

A Szentháromság ismerete és szolgálata

Ez az ünnep megadott témaköre. Természetesen a perikopák együt-
tese tölti ki egészen a témát. Alapigénk éppen arra figyelmeztet, hogy
nem három Istenünk van, hanem egy: egyedül az, aki szeret minket, sze-
retetet parancsol és a szeretet evangéliumának továbbadására kötelez.
Ezt a témakört megfoghatjuk abban a kérdésben is, hogy mi a hitval-
lásunk, de elmondhatjuk a „halld meg!” felszólításban is.

Dr. Muntag Andor

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 1. VASÁRNAP

Jn 5,45—47

Az Írásoktól Krisztusig

A bethesdai gyógyítás okozta botrány hullámmzik az egész fejezetben.
A zsidók el akarják pusztítani Jézust a szombatnap megtörése miatt és
mert egyenlővé tette magát Istennel. (16 v) Vádolói előtt Jézus felsora-
koztatja azokat a tanúságtételeket, melyek igaza mellett szólnak: Az
Atya hatalmat adott Fiának, Keresztelő János róla tett bizonyítást, cse-
lekedetei bizonyítják, hogy Jézus a Krisztus és végül az Írások is Róla
tesznek bizonyítást. Textusunk ez utóbbiról, az Írások bizonyítástevésé-
ről szól. (Lásd a 39. verset is) Az OT igéje és Krisztus igéje egyaránt
Isten szava. Mivel Isten Krisztusban, a Logosban jelentette ki magát,
ezért vonatkoznak Krisztusra mindazok amik az OT-ban megírtak.
Az OT bizonyítástevése és Krisztus bizonyítástevése egyaránt hitre hív-
nak. Ez azt jelenti, hogy akinek a szívében Isten hitre indította, az az OT-
ban felismeri Isten igéjét és a názáreti a Jézusban is felismeri Krisztust,
Isten Fiát. Fordítva is igaz: aki a názáreti Krisztusban felismeri Krisz-
tust, az abban is bizonyos, hogy Mózes és a próféták Róla tesznek bi-
zonyítást. A Jézussal vitázók meg sem gondolták, hogy Mózes törvé-
nyei csapdává váltak számukra és vádolni fogják őket ama napon, mi-
vel Mózes is Krisztusról írt. Mózes és Jézus együtt! Jézus ellenségei szá-
mára ez iszonyatos káromlás. Jézus zsidó tanítványai számára ugyanez

örömteli felismerés volt. Ezért maradtak volna szívesen bármeddig a megdicsőülts hegény, ahol együtt látták Jézust Mózesrel és Illéssel. A tanítványok és a zsidókeresztyének eljutottak az Írásoktól Krisztusig.

Isten mai népének már nemcsak OT-a hanem UT-a is van, mégis rászorul arra, hogy megszívlelje alapigénk figyelmeztetését: el kell jutnunk az Írásoktól Krisztusig! Igaz, a szentírás pólya, mely rejti, de el nem takarhatja és el nem sikkaszthatja Krisztust. Sőt éppen Óérette, Óáltala és Óreánézve vannak mindenek a Szentírásban is! Az Írások könnyen csapdává válnak ma is, de ahogy régen, úgy most is Krisztus ki tud szabadítani. A sok megkötöttség közül most csak néhány olyan területre utalunk, melyben megrekednek, beszorulnak keresztyének mindaddig amíg Krisztus által ki nem szabadulnak Isten fiainak szabadságára.

A törvényből Krisztus evangéliumára

Izrael népe számára a törvény mérce volt, mely alá odaálltak és még voltak elégedve. Megütötték a mércét. Keresztyének egész sora követi őket a „törvényvallásban”. Még az újszövetség evangéliumát is előírásként kezelik. Mi marad meg a keresztség és az úrvacsora szerzetéséből? Az, hogy úgy illendő, hogy legyen bibliánk, olykor el kell menni istentiszteletre, valamikor úrvacsorát is kell venni, a gyerek ne maradjon megkereszteletlen, az egyházat fenn is kell tartani... Előírás szerint cselekedtek és meg vannak elégedve magukkal. Pedig Mózes Jézusról írt! Törvénye Krisztushoz akar úzni! Meg sem állhatunk a keresztségig, ahol vére hullott bűneink bocsánatára. Ahol fel szabadulunk az istenfiúságra és szeretetet tékozló emberségre. Lavater svájci lelkészre 1799-ben rablási szándékkal rálőtt egy francia katona. Félév múlva belehalt sebébe. Utolsó kívánsága az volt, hogy juttassák el sorait Elszászba a gránátoshoz: „Úgy bocsásson meg neked Isten ahogy én is megbocsátok, soha ne érjen olyan szenvedés, amelyben én belehalok.”

A betű béklyójából a teljes Krisztusig

Az Írások betűje megöl. A golgotai kereszten láthatjuk, hogy ez így igaz! Jézust a törvény nevében ölték meg és Ő odaadta magát a törvény prédájául. Így töltötte be egyszer s mindenkorra helyettünk és érettünk a törvényt. Ezután már köztünk és a törvény között Krisztus áll, Ő a mi igazságunk. Ezért nem tűrhetjük keresztyén életünk egyetlen területén se a betű béklyóit. Nem maradhatunk a textus fogságában, sem a losung fogságában. De fogság lehet a kedvessé vált aranymondás éppen úgy mint a biblia ötletszerű felütésének gyakorlata, a régi kerékvágásba újra meg újra visszazökkenő teológiai látás, és lemezszerűvé vált prédikáció. A megfeszített és mégis élő Krisztus mérhetetlenül többet tud nyújtani annál mint amennyit zárkánkából látunk.

A „meg van írva”-tól az ige cselekvéséig

Ami meg van írva, ami megmondott a régieknek, az csupa tiltás és a törvénytisztelettel szembeni megtorlás bejelentése. (Mt. 5,17—48) Jézus a Hegyibeszédben is szabadító Úr! Hatalmát nyilvánítja az újra meg újra elhangzó „Én pedig...”-ben. Ő pedig, Jézus a testvért, az

atyánkfiát állítja elének. Azért lett Jézus valóságos emberré, azért lakozott köztünk és vállalt közösséget velünk, hogy az Ő népe ne tilalomfákhoz, mezsgyékhez, hanem a felebaráthoz igazodjék. Védje életét, becsületét, emberi méltóságát. Senkit sem nyugtat meg a közlekedésben az, hogy a KRESZ szabályai jól meg vannak írva és jól látható táblákon fel vannak tüntetve az utakon. Az a bizodalomunk, hogy a volánnál olyan vezető ül, aki emberséges és tekintetbe veszi embertársának óhaját, mozgását, sőt vigyáz reá akkor is ha a másik hibázik.

Ha nem tesszük meg az utat a megírt törvénytől a felebarát szeretetéig, értelmét veszti a gyülekezeti és az istentiszteleti közösség. Isten nem kívánja, hogy tiszteljük Őt, míg atyánkfiát megvetjük. Megragadó prédikációk, szárnyaló imádságok és együtt mondott hitvallások éppen úgy vádolnak minket mint ahogy Mózes is vádolja népét mely elutasította Krisztust és vele együtt az irgalmasságot. Azért vizsgálja meg magát a gyülekezet, hogy saját körében, községében és a népek nagy családjában fel tudja-e venni azoknak a kismemizetteknek, gyámoltalanoknak és megvetetteknek ügyét, akiknek életét Krisztus hordozni és oltalmazni akarja.

Az Írástól a testté lett igéig, Krisztusig

A Szentírás tárgyiasult ige. Kegyelem az, hogy a jó hír nemcsak elhangzott Mózes, a próféták és az apostolok ajkán, hanem le is íratott, le is másolták és azóta is kinyomtatják szakadatlanul. Ám Izrael kegyesei, akik életüket adták volna az írásokért, a templomért és a kultusz szent tárgyaiért, a testté lett igét, Krisztust és evangéliumát elutasították. Az írások bűvöletében nem ismerték fel Krisztusban azt, aki nagyobb az Írásnál és Mózesnél. Mert a tárgyat látni, fogni lehet, Krisztusban azonban hinni kell.

Napjainkban, amikor a „régieknek” olyan nagy a becsülete, különösen nagy azoknak a száma akiket, a Krisztussal kapcsolatos tárgyak és keresztyén művek megragadnak. Mindezekben az ige és a krisztushit tárgyiasul valamiképpen és nagy azoknak a száma, akiket vonzásukban tartanak, de közülük csak kevesen jutnak tovább a testté lett igéig, Krisztusig.

Hányan veszik megilletődve kezükbe a régi Károli bibliát annak szép nyelvezetéért. Igényes turisták sokezres tömege járja végig a templomokat. Láttam, amint százak álltak földbegyökerezett lábbal Munkácsy „Ecce Homo”-ja előtt. Mit nem adnak sokan egy régi ikonért. Úrvacsorai kelyhünk finom csipkefonatát de sokan megsodálták. Bach passiói tömegeket mozgósítanak. Kétségtelenül örülnünk kell annak, amikor a szemek, fülek és szívek rácsodálkoznak mindezekre, de meg kell hallanunk Jézus figyelmeztető szavát is: mindezek rólam szólnak, mindezek értem vannak! A Nagyobbal, Krisztussal is lehet találkozni! Mindaz a szépség és érték amit a keresztyénség fel tud mutatni, ami látható és fogható csak halvány visszfénye Jézus dicsőségének mellyel a bűnöst meg tudja igazítani és életét meg tudja gazdagítani.

Jézus nem azért jött, hogy vádoljon, hanem azért jött, hogy védelmezzen! A védencnek azonban figyelnie kell védőjének szavára. Figyelj a hívó szóra!

Józsa Márton

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 2. VASÁRNAS

Máté 23,37—39

Meg ne vessétek azt, aki szól!

I.

Textusunk önálló logionként került Mt és Lk evangéliumába szinte azonos formában, de más összefüggésbe. Lukács a Jeruzsálem felé vezető út eseményei közé helyezi (Lk 13,34—35) közvetlenül a farizeusok figyelmeztetése és Jézus Heródesnek szóló üzenete után, amely így végződik: „lehetetlen, hogy a prófeta Jeruzsálemen kívül vesszen el”. A Jeruzsálem miatt mondott panasszal nemcsak így kapcsolódik az előtte álló rész, hanem Jézus munkálkodásán keresztül is: „Íme ma és holnap ördögöket űzök, gyógyítok, de harmadnap bevégzem küldetésemet”. A küldöttnek az összegyűjtő munkája szerepel itt is, ott is. A Lukácsnál adott összefüggés a kemény beszéd élét enyhíteni látszik, de belső szenvedély és mély fájdalom fűti, ahogy egy csak Lukács által megőrzött logiont is, ahol Jézus siratja Jeruzsálemet (19,41—44). A Lukács szerinti textus a német egyházban ötvened vasárnapjának alapigéje, tehát böjti vonatkozású.

Máté élesebben exponálja ugyanezt, amikor az írástudók és farizeusok ellen mondott feddő beszéd hétszeres jaj nektek-je után helyezi el. Közvetlenül előtte pedig egy szintén önálló logion (23,34—36) a vétkek felsorolását betetőzi és félelmetes ítéletet mond az Isten küldöttjeit meggyilkolók és üldözők felett. Ez az egyik fényforrás, amely alapigénket megvilágítja. A másik a 24. fejezet témája: a megpróbáltatás ideje és az Emberfiának eljövetele. Ahogy a megelőző szakasznak, úgy az alapigénk után következő résznek is szinte minden verse összegyűjtve ott izzik textusunk fókuszában.

Bár mi is olyan hőfokon hirdetnénk, ahogy Lukács vagy Máté tette!

II.

Fordítási nehézségünk nincs. Ez a két vers azonban történetileg és üdvtörténetileg nagyon nagy időt fog át, fonalai sok szálból sodrottak és — legyünk őszinték — olyan mélysége van, ami megfoghatatlan, kiküthathatatlan (Rm 11,25—36).

A Jeruzsálem megszólításban tudvalevőleg nemcsak az ország fővárosa játszik szerepet, nem is csak az egész nép megtestesítője, hanem Isten ígéreteinek a hordozója. A prófétai igékben Jeruzsálem és Sion váltófogalomként szerepel (Ézs 40,9; 52,1) és az Isten népe számára adott örömhírnek a címzettje. Jézus panaszát nekünk, igéje és ígéretei mai hordozóinak magunkra kell vonatkoztatnunk.

Jézus kortársai elhatárolták magukat a próféták egykori gyilkosaitól (30. v.). Jézus élesen mutat rá, hogy „egyenességű leszármazottai” azoknak, folytatják azok vérontását (34—35. v.) és betetőzik Jézus meggyilkolásával. Több kísérletet tettek erre keresztrefeszítése előtt. Szava dühös ellenállást váltott ki bennük, meg is akarták kövezni (Ján 10,31). Annak a megvetése, „aki szól” sokféle formája lehet, s a nyílt szembehelezkedés nem mindig a legbántóbb.

Jézus másutt is szól arról, hogy feladata az összegyűjtés. A pásztor hasonlat is erre utal. Gyűjtésre hívja hallgatóit is, különben óhatatlan-

nul a gonosz szolgálatába állnak: szétszórnak (Mt 12,30). A gyűjtésnek mindennél szemléletesebb és sokatmondóbb képe a kotlás, amely szárnya alá hívja a veszélyeztetett kicsisirkéit. Jézus ismerte azokat a politikai, ideológiai veszélyeket, amelyek Izrael népét fenyegették és szétszórásához vezettek. Megmaradni ma is csak szavára figyelve lehet.

A „de ti nem akartátok” jelzi, hogy Isten az embert még elvesztésében is társának tartja, akit megszólít és mutatja, hogy szava a hit döntésére szólít fel. Munkáját közöttünk és bennünk nem ellenségei, hanem mi magunk gátolhatjuk.

Az elhagyott ház képénél nemcsak Jeruzsálem lerombolására gondolhatunk, az inkább csak külső következménye a belső pusztává válásnak, hanem arra, hogy a templomot Isten elhagyja. Nem lesz a templom többé központ, összetartó, az oltalom helye. Jézus nélkül üres maradt a jeruzsálemi templom, és nélküle puszta és haszontalan minden mai egyházi hely és keresztyén élet.

Ígéret csillan fel textusunk végén. A megvetett küldött Isten küldötte marad és újra eljön. Az ígéret birtokosai, akik szolgálai formában nem ismerték fel, akkor az Úr küldötteként üdvözlik a templomba érkezőket köszöntő régi zsoltár szavával (118,26). Ez a megfoghatatlan ígéret reménységre tanította Jézus tanítványait. E nélkül mi is megszégyenülünk.

III.

Igehirdetésünk irányát keresve szükséges a tévutakra rámutatni és attól óvakodni.

Ne merüljünk el Izrael elzárkózásának ismertetésében és ne mondjunk ítéletet felettük. Kerüljük a generális lebecsülő „a zsidók” kifejezést. Szabó Lajos egy korábbi előkészítőben (Lp 1961 254. o.) óv attól, hogy Jeruzsálem 70-ben történt pusztulásával a Biblia szavahihetőségét igyekezzünk igazolni. „Rossz apologetika!” — írja, Isten ítélete akkor is súlyos valóság rajtunk, ha e világon látszólag jó dolgunk is van.

Tévútra lépünk akkor is, ha Jézus és Izrael vezetőinek viszonyát azonosítani próbálnánk a lelkész és a gyülekezeti tagok, vagy az egyház és a kívülállók viszonyával. Így sérelmeinknek adhatnánk hangot, vagy ítélgethetnénk. Ez már azért sem volna helyes, mert a távollevőkre vonatkoztatva elterelné az ige üzenetét a jelenlevőkről. Jézus kétségtelenül maga mellé állította a lelkészt és a gyülekezet tagjait az összegyűjtés munkájában és eközben minket is érnek csalódások, megvetések. Küldött voltunk következtében azonban ezeket nem szabad személyes sérelmekként felfogni. Inkább azt kérdezzük meg — lelkész és gyülekezet együtt — engedjük-e, hogy Jézus minket megtérésre hívó igéjével szárnya alá gyűjtsön.

Igehirdetésünk irányát legjobb, ha az Agendában megadott témához igazítjuk: Isten hív minket. Meg ne vessétek azt, aki szól! A vasárnapigéi, kezdve a nagy vacsora példázatával, a küldöttek és az általuk hordozott üzenet fogadtatásáról szólnak. Textusunk a küldöttek sorában a csúcsponton tárja fel a küldött és az üzenet szándékát és az elutasítás következményét.

Az igében levő mondanivalót rendszerezni igyekszem, ami az igehirdetés vázlatául is szolgálhat.

1. *Isten hív* Vele való kapcsolatunk feltétele, forrása és hordozója, hogy megszólít.

a) Követei által hív. Gondoskodott arról, hogy üzenete elérjen minket emberi szón keresztül. „Utoljára szólott hozzánk az ő Fia által”. Lásuk meg követeit ma is, és vegyük észre saját megbízatásunkat is.

b) Békességre hív. Veszélyben levőket a szárnya alá. Nem csupán gondviselésről van szó, hanem országában, uralma alá, megtérésre hív. Hamis várakozások, önhittség, erőszak, szeretetlenség veszélyéből hív ki.

c) Döntésre hív. Tehát nem kényszerít. Belátásunkra, bizalmunk felébredésére számít, hogy megértsük éltető szándékát (749. ének 4. v.) és akarjuk azt, amit ő akar.

2. *Az elutasítás kiszolgáltat*. Nem valami bosszú ez Isten részéről, hanem önmagunk kizárása. Megmaradunk a gonosznak kiszolgáltatott helyzetünkben.

a) Kiszolgáltat indulatainknak, az ellenszenvnek, vágyainknak, melyek megkeményedéshez vezetnek. A személyhez szóló és konkrét hívás elutasításakor az ember nem maradhat semleges. „Ellenmérgek”, öngazolások, vádaskodások termelődnek bennünk. A forró szeretettel szemben tanúsított közönynek gyilkos éle van.

b) Kiszolgáltat a szétszóró erőnek. A pusztán hagyott ház képe érzékelteti, hogy nincs ami összegyűjt, összetart, oltalmat adna. Üresség, céltalanság, emberek eltékozlódása fájdalmas valóság közöttünk is.

c) Kiszolgáltat az Úr teljes hatalommal visszatérő követének. Ami benne eddig rejtve volt, csak a hit számára volt felismerhető, az nyilvánvaló lesz. Hogy a választott nép tagjai — vagy még mások is? — nem rettegéssel, vagy a késő bánat gyötrelmével, hanem dicsérő énekkel fogadják őt, az az Isten megbánhatatlan ígéréteinek, hosszútűrésének és kegyelmének végéremehetetlen csodája.

Joób Olivér

Egyháztörténeti évfordulók

DÜRER ÉS LUTHER

Négyszázötven éve, 1528. április 6-án hunyt el Nürnbergben Dürer Albert, minden idők egyik legnagyobb — magyarországi származású — német festője és grafikusa. A történeti kutatás sokszor és sokoldalúan elemezte a reformációhoz való viszonyát, mégsem foglalt el egységes álláspontot. Kíséreljük meg a téma rövid, summás áttekintését.

Tudnunk kell, hogy Dürer szülővárosában, Nürnbergben még jóval a reformáció megindulása előtt, főleg a 15. század utolsó évtizedében sok visszaélésre és spekulációra adott okot a bűnbocsátó cédulák árusítása. A városi tanács ilyen okokból 1516-ban ki is utasította a pápai követet. Ugyanakkor haladó szellemű művészekből és tudósokból alakult humanista körről is tudunk ebben a pezsgő kultúrájú városban. Ehhez a körhöz — Sodalitas Staupitziana — tartozott többek között Dürer is.

Amikor megindult, majd rohamosan terjedt a lutheri mozgalom, a kör többi tagja — így vezetője, Wenzel Linck is — Luther követője lett. A wittenbergi reformátor és a nürnbergi művész személyesen mégsem találkozott soha egymással. Néhány hónappal a 95 tétel ismertté válása után azonban Dürer néhány fa- és rézmetszetét küldte meg Luthernek —, nyilván rokonszenve és tisztelete jeléül. Luther 1518 márciusában nyugtázta az ajándékot Christoph Scheurlnak írt levelében: „... accepto... simul et donum insignis viri Alberti Dureri...” A következő évben egyik németalföldi Dürer-tanítvány, Jan van Scorel ugyancsak azt írja mesteréről, hogy az „Luther tanaival rokonszenvez”.

A két szellemóriás közötti kapcsolatról legtöbbit az 1520—21-es évek iratai árulnak el valamit. Ekkor küldte meg Luther Dürernek addigi könyveit —, ezek jegyzéke később is ott szerepelt könyvtárában. A nemrég kiadott düreri levelezésből (Dürers Briefwechsel, Nr. 32. In: Dürer: Schriftlicher Nachlass. Hrsg. Hans Rupprich. Berlin, 1956) tudjuk, hogy Spalatintól kérte a német nyelvű újabb lutheri iratok megküldését, s tervbe vette meglátogatását. Egyúttal „örök emlékezetű” rézkarcot vagy portrét akart volna készíteni Lutherről, aki „segített nagy félelmeiből kimenekedni”. Ezt a tervét sajnos csak Melanchton személyével kapcsolatosan tudta végrehajtani.

Az 1521-es németalföldi tartózkodása során Dürer Erasmusszal került közelebbi kapcsolatba, ott készítette róla közismert képét is. Erre az időre esett Luthernek a worms-i birodalmi gyűlés után történt „elrablása”. Dürer Antwerpenben naplót vezetett; ebből ismerhetjük meg hitelesen állásfoglalását. Úgy látta, hogy Luthernek nem más útra, mint „Krisztus szenvedésének az útjára kellett rálépnie”. S ha életének ekkor még hátralevő hét évében nem is csatlakozott a reformációhoz, naplójának alábbi sorai hűen tanúskodnak szíve érzéseiről. „Ó Isten, ha Luther halott, ki tolmácsolja nekünk ezután olyan világosan a szent evangéliumot?... Ha elvesztenénk ezt az embert, akinél száznegyven év óta senki sem írt világosabban, akit az evangélium Lelkével annyira megajándékoztál, akkor kérünk, áraszd ki újra Szentlelkedet valakire, aki ismét összegyűjti szent, keresztyén egyházadat, hogy egységben és keresztyén módra éljünk...”

Dr. Fabiny Tibor

FELVÉTEL A TEOLÓGIAI AKADÉMIÁRA

Evangélikus egyházunk lelkészeinek képzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket — az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — az Akadémia Dékáni Hivatalának (1147 Budapest XIV., Lőcsei út 32.) augusztus 15-ig küldjék meg. A katonaköteleseknek azonban 1978. május 15-ig kell benyújtani kérvényüket.

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. a legmagasabb iskolai végzettségi (érettségi) bizonyítvány, 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szülei foglalkozását és keresetét, ill. szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező főiskolai tanulmányokra és lelkészi pályára alkalmas, 5. kereszteleési bizonyítvány, 6. konfirmációi bizonyítvány, 7. részletes önéletrajz, mely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleg egyházi működéséről szóló bizonyítvány. A felvételhez szükséges továbbá annak a lelkésznek a jelentkezőt részletesen jellemző bizonyítványa, a lelkészi pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak a legutóbbi években lelképásztora volt. Ezt a bizonyítványt a lelkészi hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolatot „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hitelesítheti. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

A Felvételi Bizottság döntését a felvételi vizsga előzi meg. Ennek időpontjáról és anyagáról a Dékáni Hivatal kellő időben értesíti a jelentkezőket.

Az Akadémia hallgatói kötelezően lakói a Teológus Otthonnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban részesülhetnek.